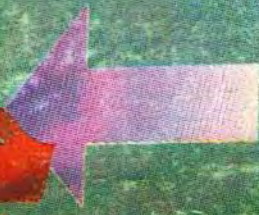

زنجیرہاں (۱۰۰) کتیبیں گورہاں

ژمارہ ۱۸

دہہ رونی

پوسٹل نمبر ۱۰۰۰۰
پتہ: پتہ پتہ پتہ پتہ پتہ

چاپی نہ گھر

۱۹۹۷

۱۹۹۷

منتدى اقرأ الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

زنجیری (۱۰۰) کتیبی کوردی
ژماره (۱۸)

جهنگی دهروونی

نووسینی :
ابوبکر علی

چاپی یه کهم

۱۹۹۷ز

ک ۱۴۱۸

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

❁ ناوی کتیب : جهنگی دهروونی

❁ نویسینی : ابوبکر علی

❁ چاپی به کهم ۱۴۱۸ ک - ۱۹۹۷ ز

❁ ژمارهی سپاردن (-267-) ۱۹۹۷

❁ چاپخانهی وهزارهتی پهروه رده

❁ مافی چاپ پاریزراوه

پيشه‌گى

نهمرۆ له‌وه ده‌چیت له‌ کەس شاراوە نەبیت کە جەنگى دەهه‌وه‌ى م ١١٤٠
 کارىگەرەو بەهۆى پيشکەوتنە خيراو سەرسۆرپه‌ينەرەکانى هۆبه‌ئالى کەباکان،
 و دەزگاگانى راگه‌ياندنەوه، شەوو رۆژو بێنيسانەوه بەجۆرەها شەه
 لەکاردايوە دەيه‌ويت نامانجەکانى بەدى بېنيت. نهمرۆ گەر هوشياربەئى
 باش له‌ نارادا نەبیت دوژمن له‌ رۆبى جەنگى دەروونى يەوه‌ واکە نەوه‌کان
 دەکات بە شەرمەوه‌ سەبرى مېژووى خۆيان بکەن و ئېستاو تايئەه‌شيان له
 خۆبه‌ده‌ستەوه‌دان بە ناوه‌ندە برياربه‌ده‌ستەکان بېننه‌وه!

جەنگى دەروونى ئەو چەکە ژەهراوى و کوشندەيه‌ کە ناراستەى عەقل و
 دەروونى مەرفەه‌کان دەکریت هەول دەدات ويستى مەرفە تىک بشکينى، له
 ريبازو کارو خەبات و تايئەه‌ى خۆيو گەل و بزاقەه‌ى ناوميدى بکات و بە
 پاشکۆيه‌تى رازى بېت و گومان له‌ راستى و هوابى کيشەکانى بکات.

رۆژانە دەبېنيت چۆن مېرووله‌ دەکریت بە فيل و بەپېچەوانەشەوه، چۆن
 هەقخوازن ناووناتۆره‌ى ناشيرينيان دەدرېتە پال و چەندەها رەمزى ساختەش
 دەکرين بە رزگارکەرو پالەوان و ناشتى خوازو مەرفە دوست! بەتايبەتى له
 کوردستانداو لەم قوتاغە مېژوويى يە گەنگەدا نەم جەنگە زۆربەى
 رەهەندەکانى ژيانى تاکى کوردى گرتۆتەوه. شەر له‌گەل عەقل و ئيراده‌و
 باوه‌رو دەروون و رەوشتى کوردا دەکریت.

زۆرچار بەداخه‌وه‌ کورد خۆشى بەشداری ئەو شەرە نەگرېسە دەکات.
 نهمرۆ هەموو شتياوزەکانى جەنگى دەروونى له‌ چاوپوراو پەروياگەندەو فشارى
 سياسى و نابورى و کوشتارىش لەدژى گەله‌کەمان بەکارده‌يه‌نريت. بزاقى
 ئيسلامىي کوردستانيش، وەک باليکى بزاقى نازادىخوازى گەلى کورد
 سەرەراى ئەو جەنگەى بە سيفەتى کورد بوون وەک هەر شەپۆل و تەوژمىکى
 ترو سەرپاي کۆمەلگا له‌گەلى دەکریت، خۆشى بە حوکمى ئيسلامىي بوون
 دەکەوتتە بەر فشارىکى زياترو بوون بە نامانجى شتياوزىکى تايبەت له
 جەنگى دەروونى. جا بۆ ئەوه‌ى رۆلەکانى گەلى کورد بە گشتىو
 تىکۆشەرانى بزاقى ئيسلامىي کوردستان له‌ هەموو کات زياتر چاوپوراوه‌ بىن
 و بتوانن بەره‌و رووى ئەم جۆره‌ جەنگ و مەملەتەيه‌ بېننه‌وه، پتويستە

جەنگی جەنگی دەروونی

جەنگی دەروونی تاكو ئیستا پیناسەیهکی تهواوی بو دانەنراوه، زههانه
 پسپۆزه کانی جەنگی دەروونی خەریکی بوون، نهك مهلبهنده کانی
 توژیینهوهی زانستی. ئەم پسپۆزانهش زیاتر بیریان له هۆکارو نامانجهکان
 دهکهنوه وهك له خودی زانستهکه. له راستیدا جەنگی دەروونی بریتییه
 له شالاکردن بو سهر ئەو پالنههه ناوهکیانهی رهفتاری ناشکراری
 سرۆف دیاری دهکهن. تاكو دوژمن بهخاته حالهتی شکستهوه.
 له بهر نهوه ئەو چوارچۆیه فکریو تیۆریهی که له سههه دامهزراوه تاكو ئیستا
 نهچهسپاوه. ئەمهش له بهر چهند هۆیهک^١.

یهکههه: جەنگی دەروونی له مهوپیشت نامرازێ بووه له نامرازه کانی
 جەنگ و شانبهشانی مملانیی جهستهیی کاری کردووه. بهلام ئەمهرو
 سهربهخۆیی خۆی پهیدا کردووه. بۆته (بدیل)ی جەنگی گهرم. دیاردهیهکی
 تایبته له ههردوو حالهتی جەنگ و ناشتیدا بهریاده کریت. بهجۆریک بۆته
 نامرازیکی راپهراندنی سیاسهتی دهروهه.

دووهم: ئەو پیشکهوتنه سههسور هینههه که نامرازه کانی
 مامهله کردنی دهروونی زۆر زۆر پهوه کانی بهخۆیهوه بینیهوه. نهك تهنها له سههه
 ناستی مامهله کردنی تاکدا به لکو له سههه ناستی دهرشتنهوهی که سیتی
 نهتهوهیشدا.

سیههه: زاراوهی جەنگی دەروونی له گهه زۆر زاراوهی تری جۆراو جۆردا
 تیکهه بووه که زۆر جار هاوواتان، یاخود چهند رواله تیکی تری مامهله
 کردنی دهروونین و لپییهوه نزیکن وهکو: جەنگی سارد، جەنگی زاگه یاندن،
 جەنگی چه مکهکان....هتد.

کهواته جەنگی دەروونی مامهلهیهکی دهروونیه، بهمه بهستی
 تهکشانانی متمانهی که سیتی ئیسلامیو نهتهوهیی ئەمهش نهوه
 دهگه به نهت که :

^١ د. حامد رییح/ الحرب النفسية في الوطن العربي / بغداد / ١٩٨٩. ٣٣٣٧.

(۱) جەنگە، واتە ھەموو ئاسرازی تیایدا شیاو، بئىگومان لە روانگەى تىۆرىستە رۆژئاوايىبەکانەو.

(۲) جەنگە، ئەمەش ئەو دەگەيدەنیت کە ئاراستەى دوژمن دەکریت، دوو لایەنى ھىرش کەرو بەرگرى کەر لەئارادان. بەلام جەنگى دەروونى بەرگرى ئاراستەى خودى گەل و بەرەى ناوختۆ دەکریت، بۆ تیکشاندى شالاوى پرۆياگەندەى دوژمن و بەرزکردنەوئى وەرەى رۆلەکانى. ھەرەھا گەشەپیدان و تاودانى گیانى فیداكارى نەبەزىن و نەگەوتنە ژىر کارىگەرى جەنگى دەروونى بەو.

(۳) رىسايەكى بەناوبانگ لە جەنگى گەرمدا ھىدە کە دەلەیت: (ھىرش کردن باشعەرىن ھۆى بەرگرى کردنە). ئەم رىسايە بەھەمان شىوہ لەجەنگى دەروونىشدا راستە.

(۴) جەنگى دەروونى وەک ھەر جەنگىكى تر پىووستى بە نەخشەى دارپۆراو ھەبە، کە تیايدا سەرکردایەتى و نامانج و دەورەکان و قوناغەکانى جەنگە کە بەروونى ديارى کرابیت.

بەلام سەرەراى ئەم دەرمانى پێشەوہ ئیستا جەنگى دەروونى وردە وردە بەرەو ئەو دەروات چەمک و زاراوہ بنەما تىۆرەکانى بەرەو جۆرىک لەچەسپاوى پروات.

بۆیە ئیستا ئەو پێناسەى جەنگى دەروونى کە جیگای رەزامەندى زۆر ناوئەندە بەرتى بە لە: بەکارھینانیکى نەخشە بۆکیشراوى پرۆياگەندەو رۆتو شۆینى تری راگەیاندن لەلایەن دەولەتیک یان کۆمەلە دەولەتیکەوہ کە ئاراستەى کۆمەلانى، نەیار، یان دۆست، یاخود بئىلایەن دەکریت. بەمەبەستى کارکردنە سەر راو سۆزو رەوت و رەفتارىان. بەجۆرى کە یارمەتى جۆرەجۆر کردنى سیاسەتى ئەو دەولەتە یان ئەو کۆمەلە دەولەتەى بەکاریان ھیناوە بەدات....^۲

بەلام جیگای سەرئەجە کە جەنگى دەروونى مەرج نى بە تەنھا لەنیوان دەولەتەکاندا بۆ دەولەت پێى ھەلسى بەلکو دەکریت پارتەکان و بزافە رزگاربخاوازو شۆرشەکان و ریکخراوہ سیاسى نەتەوايەتیە جۆراوجۆرەکان بەکارى بێنن و سوودى لى تۆرەبگرن. ھەرەک لە کوردستانى خۆماندا شایەتى ئەو حالەتەین.

^۲ الدعایة والاشاعة والحرب النفسیة، ملزمة/ نازاد قزاز ص ۱.

له‌راستیدا پیناسه‌ی تری واش هه‌یه که چوارچیوه‌ی جهنگی ده‌روونی فراوانتر ده‌کات که جگه له پروپاگهنده‌و کهرسه‌کانی تری راگه‌یاندن بابه‌تی تر ده‌خانه چوارچیوه‌ی شه‌و جوژه جهنگه‌وه له‌وانه‌ش پیناسه‌که‌ی دکتۆر عبدالقادر حاتم له کتیبی (نیسلام و پروپاگهنده) دا که ده‌لێت: (بریتی‌یه له به‌کاره‌یتانی پروپاگهنده‌ دژی دوژمن هه‌روه‌ها کۆمه‌له‌ی ئاسرازی تری که ده‌شێ مۆرکی جهنگ یا ئابوری یا سیاسی به‌خۆوه بگرن و ده‌بنه‌ ته‌واوکه‌ری چالاکیه‌ پروپاگهنده‌یه‌که)^۱

پسپۆزه‌ سه‌ربازیه‌کان له‌و پروایه‌دان بو‌ ده‌ستخستنی سه‌رکه‌وتنیکی خێرا، کاریگه‌ری له‌چه‌کی تر زۆرتره‌، پیغه‌مه‌به‌ریش ﷺ له‌ فه‌رموده‌یه‌که‌یدا ئاماژه‌ به‌م حاله‌ ده‌کات و ده‌فه‌رمویت: (ونصرت بالرعب مسيرة شهر) هه‌روه‌ها ده‌فه‌رمویت: (جاهلوا المشركين بأموالكم وأنفسكم وألستكم). که له‌ هه‌ردوو فه‌رموده‌که‌دا ئاماژه‌ به‌ رۆل و کاریگه‌ری جهنگی ده‌روونی له‌ تیکشکاندن‌ی نه‌یاران و دوژمن‌دا کراوه‌.

چه‌نده‌ها سه‌رکرده‌ش باسیان له‌ رۆلی جهنگی ده‌روونی له‌ به‌رپه‌رده‌ن و برده‌نوه‌ی مملاتیکاندا کردوه‌. له‌وانه‌ سه‌رکرده‌ی ئه‌لمانی (دومیل) که ده‌لێت: (سه‌رکرده‌ی سه‌رکه‌وتوو شه‌و که‌سه‌یه‌ پیش شه‌وه‌ی ده‌ست به‌سه‌ر جه‌سته‌ی دوژمنه‌که‌یدا بگه‌رت، ده‌ست به‌سه‌ر عه‌قلیاندا ده‌گه‌رت)^۲. جه‌نه‌رال (دیگۆل)ی فه‌ره‌نسی ده‌لێت: (بو‌ شه‌وه‌ی ده‌وله‌تیک سه‌رکه‌وتن به‌ده‌ست به‌یخت، ده‌یه‌ت پیش شه‌وه‌ی هه‌زه‌کانی بخاته‌ گه‌ر جهنگی ده‌روونی به‌ریا بکات).

(شه‌رشل)ی به‌ریتانی شه‌ی وایه‌ زۆر جار جهنگی ده‌روونی سیمای میژووی گۆپه‌وه)^۳.

له‌ده‌دا پتویسته‌ ئاماژه‌ به‌ شتیکی بکه‌ین که شه‌وه‌یه‌ هه‌ندێ ولات بو‌ شه‌وه‌ی به‌رامبه‌ره‌کانیان (حساسیه‌) تیان به‌رامبه‌ر په‌یدانه‌که‌ن چه‌مکی جهنگی ده‌روونی به‌کارناهێنن. به‌لکو زاراوه‌ی تر به‌کارده‌هێنن وه‌ک: پروپاگهنده‌ که‌ ئه‌مریکه‌کان به‌کاری ده‌هێنن. هه‌روه‌ها جهنگی سیاسی که‌ به‌ریتانیه‌کان به‌کاری ده‌هێنن.

^۱ مجلة التوحيد العدد ۶۷/۱۹۹۲، ص ۱۶۱.

^۲ مذكرات روميل ص ۱۷۶ له هه‌مان ژماره‌ی (التوحيد) هوه‌.

^۳ مذكرات ديغول ص ۱۲۴ سه‌رچاوه‌ی پيشوو.

کهواته نهمپۆ جهنگی دهروونی خزمهتیکى زۆر به ستراتیژیهتی دهولت و هیزهکان دهکات، کاریگهریهکی زۆری بهسهر کۆمهڵگا و گهلانی دنیاهه ههیه. ههر بۆیه دهبن ئیمهش وهکو کورد و بزافه رزگاربخوازهکی، ههروهها وهکو ولات و رۆلهکانی بزافی نیسلامی کوردستانی که دهمیکه لهپال کاولکردنی ولات و گوشت و بهرو قهتل و عامی خه لکه کهماندا، ئامانجی شالایکی جهنگی دهروونی نهخشه بۆ کیشراوی گلاوی دوژمنانیداین؛ هونهری ئهم جهنگه و شیوازی بهرگری کردنی لهخۆمان لهبهارمبهریهوه فیر بیهین.

کورتیهیهکی میژووینی

بهکارهینانی جهنگی دهروونی دهگهڕیتسهوه بۆ چاخه دیرینهکان و سهههتای مملاتی میژوو له گهل مرۆڤدا^١. ههر له زوهوه مرۆڤ و یستویهتی وره ی دوژمنهکی بهروخینیت. تووشی شله ژاوی و په شوکاوی و سام و بیعی بکات. ئیراده ی تیکه بشکینیت، تاکو کۆلی پی بیدات و بهچوکیدا بینیت.

ههر بۆیه (صینی) به کۆنهکان و میسری و گریک و گهل و نتهوهکانی تر، بهدریژی میژوو په نایان بردۆته بهر ئهم چه که له مملاتنیکیاناندا به کاریان هیناوه.

ههستیان به رۆلی کاریگهری کردوه. چونکه بنهڕهتهکانی دهروونی مرۆڤ و هیله گشتی بهکانی لهوهتای ئاده میزاد هه بووه ههروهکو خۆی بووه ماوهتسهوه. نهگهر چی مهرج نیه له میژوودا وهک لقیکی زانست ناسراپیت و لیکۆلینهوه ی سهربه خۆی له سههر کراپیت. نهوه ی که گه شه ی کردوه له جهنگه که دا، ئامرازه کانیهتی شیوازو هۆکاره کانیهتی، نهویش به هۆی ئهو پیشکهوتنه گه وره ی سایکۆلۆژیا و هۆیهکانی په یوندی له م یهک دوو چاخه ی دوایدا به خۆیانوه بیهیوه.

میژوو ی خهبات و تیکۆشانی پیقه مبه رانی خوا پرپهتی له شیوازی جهنگی دهروونی جۆراوجۆر. که دوژمنهکانیان له دژیان به کاریان هیناوه. که

^١ الحرب النفسية / موسی زناد . بغداد / ١٩٨٤ ص ٧.

لهباسی شایعمو پروپاگاندهدا، وهک دوو نامرازی سهرهکی جهنگی دهررونی شهوندهی بکریت ناماژهی پیدهکین.

شهگهر زوریش نهچینه قولایی میژووهوه، سهر دهکین سهرکردههکی بهسام و بهناوبانگی وهکو جهنگیزخان، که لهدریژایی ژیانیدا کم ریکهوتووه جهنگی بدورینیت. پیش شهوهی دهست بهشهر بکات و هیزه چهکدارهکانی بهکاربهینیت، بهجهنگی دهررونی وره پیبهرداون و بهسهریاندا زال بووه. 'خوارزم شا) بیمتانهیی نیوان سولتان و سهرکردهسهربازییهکانی قوستموه و زور به زیرهکانه بهکاری هیناو سودی لیپههرگرت.

کاتیک سولتان خوارزم لهگهل دایکیدا ناکوکیان کهوته نتوانهوه لهسهر بهدهستهوگرنتی جلموی دهسلات و فهرمانپهواپی، ژمارهیهکی زور له سهرکردهکان سهر به دایکی بوون. جهنگه دهررونیهکی جهنگیزخان لهم خالموه دهستی پیکرد. یهکی له سهرکردهکانی شا به ناوی (بدرالدین بن العمید) پهنای برده بهر جهنگیزخان. جهنگیزخان شهوهی به هل زانی دهستی کرد به تهزویری چهندهها نامهو پهیامی جوراوجور بهناوی میروسهرکردهکانی خوارزم شاهه که گوایه داویان لی کردوه پهنایان بدات و خویان بدن بهدهستهوه شهمش رهزامهندی نیشانداوه شه داواکاریانهی نیمزا کردوه. جا شه نامانهی دزه پیدهکردن و دهیگهپاندنه دهستی سولتان. کاتی سولتان شههی بینی بهتهواوی بهرامبهر سهرکردهکانی بهدگومان بوو. بویه بریاریدا لهشپوهی تیپی سوپایی بچوک بچوکدا بلاویان پیبکات و هدریهکهیان رهوانهی ولایهتیک بکات. کهشهش بوو بههوی شهوهی هیزه مفعولیهکان زور بهناسانی دهست بهسهر ولاندا بگرن و بههیزترین دهسلاتی نیسلامیی شه کاته ههرس بهینیت.

لهچهرخی نویشدا لهجهنگی جیهانی دووهمدانم چهکه لهجاران زیاترو نهخشهدارتر بهکارهات. دهبینی پیاوکی وهکو (گوبلز) که وهزیری پروپاگاندهی هیتلر بوو بوو به کهسایهتی پله سنی ولات. جوش و خرۆشی خسته ناو گهلی نهلمانیاوهو پؤل پؤل بهرهو مهیدانهکانی نهبهردو بهرهووروو بوونهوه ملیان دهنه. شهفسانهی (نهلمانیا لهسهرروی ههموانهویه) ی لی کردبوونه راستو لهپیناو هینانهدیدا نامادهبوون دهست له ههمو وشتیکی خویان هلگرن، گیانی خویان بکهن به قورباتی.

جهنگی دهررونی نهلمانیای نازی له سهرهتاوه شهوندهه سامناک بوو، پارسی شه کاته که جهوت ملیون و جهوت سهد ههزار کهسی تیدا دهژیا،

پیش نه‌وهی سهربازه نازبه‌کان بچنه ناوی دانیش‌توانه‌که‌ی شاربان
به‌جی‌هیش‌ت و داگیر‌کرا.

له ده‌زگا مۆنه‌که‌ی گۆب‌ل‌زدا چوار هزاره‌زاره‌ی ده‌رووناسی و
پروپاگه‌نده‌و جه‌نگی ده‌روونی کاربان ده‌کرد. بۆیه له دوا‌ی نه‌م جه‌نگه‌وه
واته جه‌نگی جیهانی دوو‌م. ولاتانی جیهان له‌وانه‌ش نه‌مریکا له جار‌ان زۆر
زیاتر بایه‌خیان به جه‌نگی ده‌روونی دا. به‌جۆریک تا‌کو ئیستاش
لیکۆلینه‌وه‌کان له‌و بواره‌دا هه‌ر به‌رده‌وامن و رۆژ به رۆژ سوودی زیاتر له‌م
شیتوازه‌ی مملاتی وه‌رده‌گیریت، په‌ره به شیتوازه‌کانی ده‌دریت و نامرازه‌کانی
نوی ده‌کریتمه‌وه.

ده‌تیرسی و بایه‌خی جه‌نگی ده‌روونی

جه‌نگی ده‌روونی واتای جه‌نگی کلاسیکی ناگه‌یه‌نیت، به‌لکو ته‌نھا
هۆکاریکی یارمه‌تی‌ده‌ره بۆ به‌ده‌یه‌نانی ستراتیژی‌ته‌تی نه‌ته‌وه‌یی ده‌ولت،
به‌جۆریک له‌کاتی شه‌رو ناشتی‌دا وه‌ک یه‌ک به‌ریاده‌کریت و هه‌مو توانا‌کانی
ده‌ولته‌ی تیا به‌کار‌دیت.

جه‌نگی ده‌روونی م‌رۆف تووشی هه‌لدیری شه‌ژان و دل‌ه‌پا‌و‌کی و
نا‌ئارا‌می ده‌رونی و کۆمه‌لایه‌تی ده‌کات. ئیستا بیر له‌وه ده‌کریتمه‌وه رۆژێ له
رۆژان بایه‌ک‌جاری نه‌م جه‌نگه جیگای جه‌نگی گه‌رم بگریتمه‌وه بیان هیچ نه‌بیت
له زۆر کاتدا جیگای بگریتمه‌وه. جه‌نگ ته‌نھا به‌کاره‌یه‌نانی چه‌ک له‌ دژی
چه‌ک نی‌یه. ئیستا چه‌مکی جه‌نگ گۆرانی زۆری به‌سه‌ردا هات‌وه. له‌جه‌نگی
کلاسیکی یه‌وه گۆراوه به جه‌نگی هه‌مه‌لایه‌نه. به‌لێ جه‌نگ شه‌ری
تیراده‌یه‌له دژی تیراده. هه‌ر بۆیه ئیستا ئارا‌سته‌کردنی ده‌روونی و معنه‌وی
له‌ئاو ریزه‌کانی سوپادا گرنگی‌ه‌کی زۆری پێ‌ده‌دریت. چونکه جه‌نگ له‌ دوو
ره‌گه‌زی ماددی و معنه‌وی پیک‌ دیت. خو‌شه‌گه‌ر سوپایه‌ک چه‌ک و
جبه‌خانه‌یه‌کی زۆر مۆدیرنیسی له‌به‌رده‌ستدا بیت، به‌لام خاوه‌نی و‌یستیکی
به‌هینو و ره‌یه‌کی به‌رزو گیانی فیدا‌کاری و لێ‌بران نه‌بیت، سه‌ره‌نجام شکست
ده‌خوات.

ئەو ھەتتە سەرکردەى چىنى (مىن تىزۇ) لەسەدەى پىنجەمى پېشى زاپھىندا دەلىت: (ئوتكەى وىستى دوژمىن تىكېشكىنىى بەدىن شەرى جەنگە لە بەرىتەو).

دیارە لە زۆر كاتدا مەبەست لە شەرى تەفرو توناكردنى دوژمىن نەبە، بەلكو چۆك پىدادان و ملكەچ كوردنەتى بۆ كۆمەلنى نامانچ و داخووزى كە زۆر جار بەكارھىنانى زەبرو زەنگ ناخووزىت و چەك دەبىتە دوامەمىن چارەسەر.

زۆر جار بەتەنھا ناماژە كردن بۆ بەكارھىنانى ھىز لە بەكارھىنانى بەھىزترە. ھەروەكو راگەياندى (جىھادى) دەولەتى عوسمانى لە جەنگى جىھانىيە كەمدا كەلەر استىدا: (سولتان بەھەلە داچوو كە جىھادى راگەياندا، چونكە رۆژشاوا حسابىكى زۆرى بۆ ئەو مەسەلە دەكردو لىتى دەترسا. ئەگەر سولتان تەنھا ھەرەشەى بەكارھىنان و راگەياندى پىبكردا بە جەندان قات زىاتر دەروى دەبوو. چۆك پىدادانى دوژمىن لەرپى شىپووزو نامرازەكانى جەنگى دەروونىيەو دوورخستەنەو لى جەنگى خويناوئى بەتايبەتى كەلەم سەردە مەدا بەھۆى چەكى مۆدیرنەو كارەساتە ماددىو مەروپىيەكانى جەنگى گەرم زۆر ترسناكتر بوو. دەولەت خوئى لە خەرجى زۆرى جەنگ و چاككردنەو شىپوئەوارە كاولكارىەكانى رزگار بىكات و بەھەرزانتىر شىپوئەو كەمترىن قوربانى نامانچە نەتەو ھىبەكانى خوئى بەدەست بىنەت. ھەروەكە سەرکردەى كە ئەلمانى ناماژە بەم خالە دەكات و دەلىت: (ئىمە بۆمبايەكى زۆر بەكار دەھىنەن، بۆ ئەوئى تۆپىك لەدەستى سەربازىكدا بشكىنم ئايا بۆ ئىمە ھەرزانتەر ناكەوئى ھۆكارىك بەدۆزىنەو پەنجەكانى ئەو سەربازە تىكەدەىن كە تۆپەكە دەتەقینى؟).

جىھان خۆرانىش دەركىان بەم راستىە كرددو ھەل زۆر بەى شىپوئەكانى جىھاندا وازىان لە داگىر كردنى سەربازى راستەو خوئى ھىناو. دواى ئەوئى عەقلى ولاتە دواكەوتو ھەكانىان بە جۆرئ پەروەردە كرد لەگەل بەدەپھىنانى بەرژو ھەندىيەكانىاندا بگونجىت. لەرپىگای شىپوئەكانى جەنگى دەروونىيەو یارى بە چارەنوسى مىللەتان دەكەن و دەستكارى نەخشەى جوگرافىو سىياسىو نايدۆلۆژى دنیا دەكەن. جەنەرالى ئەمىرىكى (جىمس جانىن) لەم بارەو دەلىت: (رۆژشاوا جاوى بەتېكراى ستراتىژىەت و سەروشتى جەنگەكاندا گىراو. چونكە نەخشە ستراتىژىيە نوپىەكان باپەخ بە ھۆكارى

سایکۆلتۆژی و ئایدۆلۆژی دەدات. لەبەرئەوه دەتوانین بلین، جەنگی ئەمەری
بۆتە جەنگێکی سایکۆلتۆژی هەمەلایەنە.

هەر بۆیە ئەمەری بەلندگۆ راگەیانندنەکانی زلهێزەکان شالۆی جەنگێکی
دەروونی ریکخراو بەیارمەتی هاوکارە ناوچەییە خۆمالییەکان دەکەنە سەر
نیسلام و پرۆژەیی هەلسانەوهی میلیتەتانی ناوچەکەو خەباتیان بۆ گێڕانەوهی
ناسنامەو سەربەخۆیی راستەقینە.

لە کۆتاییدا دەلین: هیچ سەرکەوتنێکی سەربازی سوودی نیە ئەگەر
نەبێتە هۆی رووخاندنی وەرەو خۆراگری بەرامبەرەو تووشی شکستی
دەروونی نەکات. بۆ ئەمۆنە لەجەنگی جیهانیی دوو هەمدا یابانیەکان زەبریکی
کاریگەریان ئاراستەیی گەلە کەشتیە ئەمەریکا کرد. بەلام بەرەنجامی
کۆتایی هێرشەکە بەزانی یابانیەکان تەواو بوو. چونکە هێرشەکە بوو بەهۆی
پەكخستنی ریزی ئەمەریکی بەکان، نەك رووخاندنی وەرەیان.

شیوازەکانی جەنگی دەروونی

جەنگی دەروونی بەهۆکی بەرفراوان بوونی هەموو شیوازەکانی
مەملەتێ دەگرتەوه. دەتوانین بلین هیچ شیوازیکی (مادی یاخود
مەعنەوی) نیە کە جەنگی دەروونی لە خزمەتی خۆیدا بەکاری نەهێنیت.
بەلکو هەندێ لیکۆلەرەوه لەسەر ئەو بیروپرایەن کە جەنگی گەرم خۆشی
شیوازیکی جەنگی دەروونی یە. بۆیە بەشیوەیهکی گشتی جەنگی دەروونی
ئەم شیوازانەیی لای خوارەوه دەگرتەوه:

بەگەم : کۆشاکار :

کە بریتی یە لە یەکلایی کردنەوهی ماددی لەجەنگی دەروونیدا. وە
بریتی یە لە رۆالەتی خۆنای پرپارە درەوونیهکان بۆ جەنگ و مەملەتێ
لەپێناو ئەنجامی داری کراودا. لەبەرئەوه دەبێ بە پلەیی یەکەم بایدەخ بە
دەروونی جەنگاوەر بەریت و بەهیز بەریت. وای لێ بەریت ساوڕەیی بە
سەرکەوتن پتەوییت. لە میژوودا ئەوه سەلماوه کە سوپایەکی سەرکەوتوو
وهری بەرزتری هەبوو. گەر بەشپۆیهکی کاتیش تیک بەشکی بەلام وهری

تېكۆشەر، كانى به كاربان هيتا نابلقه دانبان بوو له شيوى (ابى طالب) دا. به جۆرىك خهلكى قهده غه بوو كرپن و فروشتنيان له گه لدا بكات و پيداويستيه كانى ژيانبان بگاتن. ته نانهت كار گه يشته نه وهى ناچار بن گزو گيا بخون.

نه وه ته له سوره تي (المنافقين) يشدا دوپروه كان بهو كارته هه ره شه له باوهر داران ده كهن و قورنان له سهر زمانى نه وانموه ده فهرموت: (لاتنفقوا على من عند رسول الله حتى يفضوا) المنافقون/ ۷. واته يارمه تي له هه موو نه وانه بگر نه وه كه به ده و رو به رى پيغه مبه رى خواون ئيتر نه مه و ايان لي ده كات بلاوه ي لي بكن و پهره وازه بين.

له سهرده مى نويشدا ئينگليزه كان وهك داگير كه رى به وه به ناوبانگ بوون كه سياسته تي هه ژار كردنى نه وه گه لانه ده گر نه پيش خستوياننه ژير ده سه لاتي خو يانه وه. بو نه وه ي تواناي راپه رين و بهر گريان نه مي نئ. هه روه ها له بهر نه و چاو چنوكى به زوره ي پسي ناسرابوون كه به خيرو بي رى پينچ به كى نه م سهرزه وي به تيربان نه ده خوارد، كوردو شو ر شه كه يشى زور جار نه م چه كه يان له دژ به كار هاتوه.

سپهه م : جهنگى سياسى

نه م شيوه زه ش به پله ي يه كهم ده يه ويت دوژمن له ناو خودا گه مارتو بدات و وه ي برو خي نئ و له هاوسوزى و پشتيوانى راي كشتى ده روه بين به شى بكات.

جهنگى سياسى شيوه ي جوړ و جوړ به خو وه ده گريت، وهك: هه ره شه ي بهر ده وام به هه لگير ساندى جهنگ وهك كه هيتله ر كاتى خوى ده ي كرد، جموجولى گه له كه شتى به جهنگى به كان، به ستنى هاوپه يمانى، نه نجامدانى مانو پرى سه ربا زى و ناماژه كردن به به كار هيتنانى چه كى قه كه رو ويران كه ر. چالاكى ديبلوماسى به مه به ستنى به ده سه تهي نانى لايه نگيرى ده وله ته بين لايه نه كان بو كيشه يه كى ديارى كراو ده نگدان بو قازانجى نه م ريك خراوه نيوده له تي و ناوچه ي به كاندا. ليدوانى (استفزاز) ي له راگه ياننده كه ي په يمانى نه ته لسه ي دواى جهنگى (۱۹۶۷) به وه رگرتنى ئيسرائيل له و په يمانه دا، كه ريشى چهك و تاقي كردنه وه ي چه كى جوړ و جوړو پيشكه وتوو، پيشوا زى كردنى له كه ساپه تي به سياسى و فكرى كو مه لايه تي به نه ياره كان،

وهك پيشوازي كردني كلنتون له سلمان روشدي يان چاوپيكتهوتن و پيشوازي لئى كردني چندان جاره ريبهرى ثابتي هيرمى (تبت) له چيندا له لايهن كوڅكى سپو ناوهنده برياربه دهسته كاني ترى روژناواوه. ههروهه ده رختنى هه نديچ به لگه نامه و په يمان نامه نهينى، تاوانبار كردني رژيمه كان به ژير پيداتي مافى مزوډ، ناو بردني شوپشگيران به ترورست و هه لگه پراوه ياخي، خو مان ناگاندارين چو ن له م به شه كوردستانه دا شوپشگيراني كورد به (متمردين و عصاة) ناوده بران. نه مانه و ده دست پيشخهري جوړاو جوړى تر هه هه موو نه مانه و چندان شپوهى تر ده چپته خانى جدهنگى سياسى يه وه. به لام پتويسته نه وه بليين كه هه رچه نده له م جدهنگه دا فروفيل و چاوبهسته كردني زور به كار ديت به لام له ماوه يه كى دووردا مادام پشت به ههق نابهستى ناتوانيت به ته واوى سر كهويت و نامانجه كاني به دى بينى.

چوارهم : پروپاگنده :

زاراوه يه كى لاتينى به (Propaganda) وانا: شپوازيكى نه خشه بو كيشراوه بو بلاو كړنده وى بيرو باوه رپى يان بيرى يا خود هه والى. له بهر په تا له فدرمانى (Propaganda) دانا شراوه كه ماناى زور كردنى دارستان له رپى ناشتنى نه مانه وه ده گه يه نى. به لام هم زاراوه يه له سه رده مى كه نيسه كاتوليكي رو مانيدا په رى سهندو مانا يه كى نوپى به خو وه گرت كه برتتت به له بلاو كړنده وى هه وال و زانيارى. به واتاى زور كردنى پروپاگنده ده شى ناراسته دوزمن و بى لايهن بكرى. وه له سه ر بناغه ي سايكولوژى و كوملناسى و سايكولوژى كومه لايه تى دامه زراوه. له هه ر دوو كاتى شپرو ناشتى دا به كار ده هينرى.

ده توانين به م جوړه ش پينا سه ي بكه ين و بليين: (پروپاگنده برتتت به له به كار هينانى شپوه جوړ به جوړه كاني راگه يان دنى گشتى يا خود ميللى به مده به ستى كار كړنده سه ر سوزو عه قلى كومه ليكى ديارى كراو بو مده به ستى كى ديارى كراو، سا هم مده به سته سه ر بازي بى، تابورى بى، يان سياسى).

میشک و دهر و نه وه و بپوای پی بکریست. پتویسته زانیاری وردو قوول دهر باره ی ژبانی نابوری، سربازی، سیاسی، میژوویسی، نایدۆلۆژی و داب و نهریتی کۆمه لایه تی نهو کۆمه له ی ناراسته ی ده کریت له بهرده ستدا بیت. کاریگه ریش به ستراوه به دوو شته وه :

۱) گرنگی نهو بابه ته ی پروپاگهنده ی بۆ ده کریت و نزیک بوونی له ژبانی خه لکی و په یوه ستبوونی به چاره نووسیه وه.

۲) نهو هۆو شیتوازه ی پروپاگهنده که ی پی بلاوه ده کریتمه وه تا رازاوه و سه رنج راکیش و سه رکه وتوو تر بیت له رووی هونه ری په وه، کاریگه رتر ده بیت.^۱

گه سهیری سه رجه م پیناسه کانی پروپاگهنده بکه یین ده بینین زۆر به بیان په ککه وتوون له سه ر :

۱- پروپاگهنده ده یه وی وه لام دانه وی ناینده به و جهۆره ی که په یامی پروپاگهنده که ده یه وی بگۆژی، که نیره ری په یامه که ده یه وی له میانه ی نه وه وه بگاته نهو وه لام دانه وی مه به ستیه تی.

۲- پشت به فشاری سۆزو زه وتکردنی ده روونی به هۆی نامرازی جهۆر به جهۆره وه ده به ستی. که هه ندیکیان له باز نه ی ره وشت ده چنه ده ره وه به مه به ستی به دی هینانی هه ستیکی سه لی یان ئیجایی گه ستی به رامبه ر نهو کیشه یه ی ده یخاته روو.

۳- به م واتایه که واته پروپاگهنده هونه ره، سه ره پای نه وه ی که شالاوی پروپاگهنده شیتوازی زانستی بۆ گه یشتن به نامانه جه کانی په پیره وه ده کات، بریتی به له هونه ر چونکه له یه که م جارو دوا یه مین جاردا به پله ی یه که م پشت به لیه اتنه که سه یه کانی نهو که سه ده به ستی هه لده ستی به شالاوه که، وه به تابه تیه سا کۆلۆژیه کانی نهو که سه ی ناراسته ی ده کریت و نهو که ش و هه وا ده روونیه ی ده وری داوه.

پروپاگهنده له میژوودا

هه رچه نده نه م زاراوه یه پیش سه ده ی (۱۷) نه ناسراوه، به لام شیتوازی جهۆر به جهۆری چالاکی پروپاگهنده یی هه ر له دیر زه مانه وه، به کارهاتوه. فیره وه نه کان شیتوازی پروپاگهنده یان له کاتی جه نگه کانیا ندا به کاره یئاوه.

^۱ هه مان سه رچاوه ی پیشرو ۴۱۷.

یۆنانییه‌کان زۆر هه‌لکه‌وتوو بوون له به‌کارهێنانی شیتوازه‌کانی
پروپاگهنده بۆ هیتانه‌دی ئامانجه سیاسی و سه‌ربازییه‌کانیان له‌رێژی خۆتبه‌و
شیعری حه‌ماسی یه‌وه.

رۆمانیه‌کانیش شیتوازی تابه‌تی خۆیان هه‌بوو بۆ سه‌رکه‌وتن به‌سه‌ر
پروپاگهنده‌ی دوژمندا به‌نزیکترین کات و به‌کارهێنانی شیعر بۆ وروژاندنی
هه‌ستی میلی و نیشتمانی.^۲

پروپاگهنده له میژووی ئیسلامی‌دا

ئیسلام له بو‌عدیکه عه‌قیده‌ی دا پروپاگهنده. که له زمانی هه‌ق و
لۆجیکه ئیمانه‌وه سه‌رچاوه‌ی ده‌گرت. که نه‌مه‌ش تا‌قه لۆجیکه سیاسه‌تی
ده‌ره‌وه‌بوو، به‌لام ئهم پێگانه تروشی شیوان هات، نه‌مه‌ش کاتی ده‌وله‌تی
ئه‌مه‌وی هه‌لسا به‌وه‌ی بو‌عدیکه سیاسی به‌سه‌ردا‌په‌ری نه‌مه‌ش
به‌به‌کارهێنانی شیتوازی زۆره‌ملتو ناو‌زرا‌ندن و هه‌لبه‌ستنی فه‌رمووده به‌ده‌م
پێغه‌مبه‌ره‌وه و دروست کردنی که‌سایه‌تی و درۆو ده‌له‌سه بۆ ئه‌وه‌ی شه‌ریعه‌تی
سیاسی ئه‌وه‌کانی ئومه‌یه‌ به‌سه‌لمێتی.

به‌لام بزوتنه‌وه‌ی عه‌بباسی و فاطمی پروپاگهنده‌یان کرد به‌چه‌ک
بنه‌ره‌تی ده‌ستیان بۆ دروست کردنی لایه‌نگرو سازکردنی رای گه‌شتی بۆ
گۆڕانه‌کاری کردن له بونیادی ده‌وله‌تدا بانگه‌وزازی عه‌بباسی شیتوازی
جۆربه‌جۆری به‌کارهێنا بۆ دواندنی هه‌یزه نه‌پاره‌کانی حوکمی ئه‌مه‌وی. یانی
هه‌موو کۆمه‌له‌ی که نه‌پاری ئه‌مه‌ویه‌کان بوون به‌جۆرێ دواندوویانه که‌له‌گه‌ل
به‌یرو‌راو ئاوا‌ته‌کانیاندا سازگاری، به‌لکه‌ هه‌ر له‌ناو ئهم کۆمه‌لانه‌دا
بانگه‌واز که‌ریان دروست کردوه، فاطمه‌یه‌کان به‌ئه‌زمونیکی نو‌تبه
پروپاگهنده‌ی خۆیان ده‌ست پێ‌کرد. مه‌به‌ستی بنه‌ره‌تی له دروست کردنی
زانکۆی نه‌زه‌ردا به‌کارهێنانی ده‌زگای فه‌رکردن بوو بۆ بلا‌و‌کردنه‌وه‌ی
بانگه‌وازی فاطمی، هه‌روه‌ها شیعیان به‌کارهێناوه. ئه‌نجومه‌نیکی
بانگه‌وازیان پێک هه‌تا به‌سه‌رۆکایه‌تی (بانگه‌وازی بانگه‌وازان) که (۱۲)
که‌س یارمه‌تیده‌ری بوون، که‌هه‌ریه‌که‌یان نو‌تبه‌ری ئه‌نجومه‌نه‌که‌ بووه
له‌ناوچه‌یه‌کی می‌صردا.

^۲ الدعایة الایرانیة والدعایة الاسرائیلیة/ عصام فاهم جواد العامری/ ۲۶۶-۲۷.

پیغهمبه‌ران و جهنگی پرویاگه‌نده

گەر چارێ به ژیاننامو کارو خهباتی پیغهمبه‌رانی خواداو مملانیپیان له‌گه‌ل خۆسه‌پینه‌رانی نه‌وه‌کانیان بخشیتین، سه‌برده‌که‌ین ده‌زگای ده‌سه‌لاتداری کۆمه‌لگا ویستویه‌تی جهنگیکی پرویاگه‌نده‌ی سه‌ختیان له‌ دژ به‌ریا بکه‌ن. تا له‌م ریموه‌ دلی خه‌لکیان لی‌ساردکه‌نوه‌و سیمای خۆیان و بانگه‌وازه‌که‌یان بشیوتین، لێ‌هه‌دا جه‌زده‌که‌م ئاماژه‌یه‌کی کورت بۆ چه‌ند نمونه‌یه‌ک له‌و باره‌یه‌وه‌ بکه‌م:

(١) نوح پیغهمبه‌ر عليه السلام سه‌برده‌که‌ین نه‌وه‌که‌ی نوح به‌وه‌ تاوانباری ده‌که‌ن که (برید ان یفضل علیکم) المؤمنون/١٤. واته‌ نوح ده‌یه‌ویت له‌ ئیوه به‌پزتر بیت و خۆتان به‌سه‌ردا به‌سه‌پینی! رۆن و ناشکرایه‌ که ئه‌مه‌ قسه‌ی ده‌سه‌لاتدارانی زۆردارانی رۆو به‌جه‌ماوه‌ره‌ ره‌ش و رۆوته‌که‌یه‌ بۆ شه‌وه‌ی شوین بانگه‌وازه‌که‌ی نه‌که‌ون و هه‌ر له‌ سه‌ره‌تاوه‌ به‌ریه‌ست له‌نتیوان شه‌مان و (نوح) دادروست بکه‌ن. له‌لایه‌کی تره‌وه‌ (نوح) و هه‌موو شه‌واوه‌ردارانیه‌ی باوه‌ریان پێهێناوه‌ به‌دروژن له‌قه‌له‌م ده‌ده‌ن (بل نزنکم کاذبین) هود/٢٧. ئیمه‌ لی‌مان رۆونه‌ که له‌بانگه‌وازه‌که‌تاندا راست ناکه‌ن.

سته‌هم جار زۆر به‌توندی به‌ سه‌رلیشیواوی تۆمه‌تباری ده‌که‌ن (إنا لنراک فی ضلال مبین) ئیمه‌ تۆ -واته‌ نوح- له‌ گومراییه‌کی ناشکرادا ده‌بینین. ئیتر چۆن مروتیکی گومرا ده‌توانیت رینمویی خه‌لک بکات؟

(٢) هود : نه‌وه‌که‌ی هود به‌ گیلیو درۆزنی تاوانباری ده‌که‌ن (إنا لنراک فی سفاهاة و إنا لنظنک من الکاذبین) الاعراف/٦٧.

سه‌رنجیکی ده‌روونی شه‌وه‌ ده‌رده‌خات کاتی باسی تاوانبارکردنی پیغهمبه‌رانه‌ به‌ درۆزنی، ده‌سته‌واژه‌ی (وا گومان ده‌به‌ین) به‌کارده‌هین، چونکه‌ له‌به‌ره‌نجامی تاقیکردنه‌وه‌یه‌کی دوروو دریزی نه‌وه‌کاندا راستگویی پیغهمبه‌رانیان لا رۆشن بووه‌. له‌به‌ر شه‌وه‌ جه‌خت کردنه‌وه‌ له‌سه‌ر شه‌وه‌ سه‌له‌یه‌ گه‌مه‌ی نه‌بی هیچی تر ناگه‌یه‌نیت. شه‌گه‌رچی پرویاگه‌نده‌کان هه‌مان ئاکامیان لی‌ده‌که‌وتیه‌وه‌.

به‌لام کاتی باسی گومراییه‌ زیاتر پێ داده‌گرن چونکه‌ خه‌لکه‌که‌ به‌ناسانتر باوه‌ری پێکردوه‌. چونکه‌ بانگه‌وازی پیغهمبه‌ران له‌گه‌ل بیروباوه‌رو شه‌وه‌ واقعه‌ی خه‌لکه‌که‌ی تیا ژیاوه‌ ناکۆک بووه‌. به‌لکو له‌ به‌ره‌ندا په‌یامه‌که‌ بۆ گۆرینی هاتوه‌.

هروهك له دهقه قورئانی یه کانی شدا روژن ده بیتهوه سهر کردایه تی
کومه لگای نه قامی لهو کاته دا شالوای پرویا گهنده که ی بهریا کردووه. چونکه
پاریزگاری کردنی بهرژوه ونندی یه نارپه واکانی خویمان له دژایه تی کردنی
بانگه وازی پیغه مبه راندا بینویه تهوه. له ولاره بو نهوه ی له م ریگایه وه
کونترولی دهروونی جه ماوره یان به ده ستموه به مینیتیه وه.

خه لکه نه زانه که ش پرویا گهنده کانیا ن دووباره ده که نه وه ده لپنه وه
نه ته وه که ی هود ده لپن خواوه نده کانمان له هود تورپه بوون و عه قلیان
تیکداوه له بهر ته وه له دژی داب و نه ریته کانی کومه لگا خهریکی ورپنه کردنه.
(قالوا یا هود ما جتتنا بینة وما نحن بتارکي آهتنا عن قولك وما نحن لك بمؤمنين
إن نقول إلا اعتراك بعض آهتنا بسوء قال إني أشهد الله وأشهدوا أنني بريء مما
تشرکون) هود/ ۵۴، ۵۳.

وتیان ته ی هود تو به لگه ت له سهر راستی بانگه وازه که ت بو نه هینا وین
و پی نی یه. له بهر ته وه تیجه له بهر خاتری قسه کانی تو واز له خواوه نده کانی
تو نه هینین و باوه رت پی ناکه ی ن.

ته وه ی ده یلسی به ره نه جامی عه قل تیکه چونیکه له لایه ن
خواوه نده کانمان وه. (هود) ایش روویه پرویا ن قهر سوی: من خوا ده گرم به
شایدت و خوشتان شایدت بن که له هه موو نهو شتانه ی ده یانکه ن به هاوه لی
خواو بیرو باوه ری یه که تاپه رستی لیل ده کات، بی به ریم.

(۳) موسی عليه السلام: ته وه ته فرعه مون دنیا له موسا پرده کات و روویه پروی
خه لکه سه رلی شتیواوه که ده لسی: (إن هذا لساحر علیم یرید أن یخرجکم من
أرضکم فماذا تأمرون) الشعراء/ ۳۴.

به راستی نهو کابرایه هه تا بلسی جادوو گهریکی لی تزان و شاره زایه.
ده یه وی به جادوو ه که ی له خاک و ناوی خو تان ده رتانه کات جا نیوه چی
ده لپن؟

تا وانبار کردنی سه زره تی موسا به جادوو گهری، له چه نده ها شوینی
قورئانداو به شتیوازی جۆراو جور له لایه ن فرعه ونه وه دوویات کراوه ته وه؟
(۱) له شوینیکی تر دا فیرعه مون موسا به وه تا وانبار ده کات که شیت و درۆزنه.
(إلی فرعون وهامان وقارون لقالوا ساحر کذاب) طه/ ۲۴.

(فتولی برکنه وقال ساحر أو مجنون) الذاریات/ ۳۹.

دسته و دایه ری ده ور به ریشی هه مان قهوان لیده ده ته وه:
(قال الملأ من قوم فرعون إن هذا لساحر علیم) الأعراف/ ۱۰۹.

له قَوْنَاغِي سَيِّهه مِيَشِدَا جِه مَوْدَرَه كه هه مان شت روو بهر رووی موسا
ده كه نه وه. (فلما جاءهم الحق من عندنا قالوا إن هذا لساحر مبين) یونس/ ۱۷.

(فلما جاءهم موسى بآياتنا قالوا إن هذا إلا سحر مفزى) القصص/ ۳۶.

ب) جاريكى تر به خراپه كار ناوی ده بهن كه خه ريكي خراپه نانه وه به له سره
زهوی دا (أذنر موسى وقومه ليفسلوا في الأرض) بهرسيارو سرسورمانه وه
باسی شه وه ده كريت چوَن ده بيت موسا هه روا وازی لي بهي نريت بُو شه وه
له سره زهوی دا خراپه كاری بكات.

ج) له لايه كي تر وه وه وا ده رده خه ن كه موسا ته نها شيتی كورسي و پله و پايه و
سره و كايه تي و خُوْده رسته نه (اجتنتا لتلقنا عما وجدنا عليه آباءنا وتكون لكما
الكبرياء في الأرض) یونس/ ۷۸.

د) پرويا گه نده يه كي ژه هراوی فيرعه ون دژي موسا بریتی بُو له (مهين ولا
يكاد يبين) الزخرف/ ۵۲. كه ده يه ويت سو كي كات و وای بخاته روو
كه سا يه تي يه كي ديارو ناسراوو خا ون پله و پايه و شكوتی يه.

ه) تا و انبار كرده ني (موسا) به وه ی سيله و به دنه كه و چا كه ی له بهر چا و نريه
(ألم نريك فينا وليدا ولبثت فينا من عمرك سنين) الشعراء/ ۱۲. نایا تُو منالتي
نه بويت و نيجه بهر وه رده مان كرده ی؟ چه ندان سالی ته مهنت لا مان به سره
نه برده؟ وه كه بلتي نايه شه مه يه پادا شتی شه چا كانه ت بُو نيجه كه تا و
دژايه تيمان بكه يت و خه لكمان لي هانده ی.

و) تا و انبار كرده ني (موسا) بهر پي و بهر يه خوا نه ناسی! بُو شه وه ی خه لكه كه
با وه رې پي نه كهن. به لكه ی فرعه ون يش بُو سه لماندني شه تو مه وه ی
شه وه يه كه (موسا) له سره های لاويدا (قبطی) يه كي كوشتو وه. (وعلقت
فعلتك التي فعلت وانت من الكافرين).

وه كه شه وه ی بلتي نه گهر يه كي با وه رې به خوا هه بي چوَن ده بيت شتی
وای لي بوه شيتو وه.

سهره پای هه موو شه بوختان و درو و ده له سو پرويا گه نده نار و ايانه
دژي موسا. كه رُوژي خُوِي هاته پيشه وه هق سه ركوت و ناهه قی رامالی.
جادو و گهره كانی فرعه ون له بهر دهم جه موه ردا با وه ريسان هيتا. فرعه ون
له بهر دهم شه ديمه نده ا تيكچوو شپرز ه بوو. جاريكي تر به فيتل و ته له كه بازي
به نای برده وه بهر به كار هيتانی پرويا گه نده و درو و ده له س.

به خه لكه كه ی وت كه شه كار ه بهر يه كه وتنيكي له وه و پيشی نيوان
موسا و جادو و گهره كان شه نجام درا وه. له بهر شه وه كرنش بردن و

باوه ٲهٲنانه که بیان تهنها سیناریویوه ٲیلانیکی دوو قۆلی هاوبه شه بۆ هیتانه دی تا مانجه کانیانه.

(إن هذا لمر مکرموه فی المدینة لئخرجوا منها أهلها فسوف تعلمون)

الأعراف/۱۲۳.

سهره نجام ههق سهرده کهوئو موساو (بخی اسرائیل) یه کان له میسر دهرده چن. به لام تۆ بلی ی موسا دوی نهمه له ٲرویاگهنده ی ناحهزان رزگاری بییت؟ نایا له چنگی نازاردان قوتاری ده بییت؟ نه خیر، به لکو له وه بهدوا به ده ست خودی (بخی اسرائیل) یه کانموه تووشی نازارو نار هه تی دیت. نه وه ته قورشان باسی نازاری (موسا) مان به ده ست نه ته وه که یه وه بۆ ده گٲر ٲته وه وه ده فهرمویت: (واذ قال موسی لقومه یا قوم لم تؤذوننی وقد تعلمون انی رسول الله الیکم) الصفا/۵.

نه وه ته موسا به رامبهر گه له که ی ده فهرمویت. گه لی برای نه ری له بهرچی وا نازارم ده دن. له کاتی که دا چاک ده زانن که من ٲیغه مبهری خوام و بۆ نٲوه ره وانه کراوم؟

(۴) ٲیغه مبهری ئیسلام ﷺ: ٲیغه مبهری ئیسلامیش نه گهر له ٲیغه مبهرائی ٲیش خۆی زیاتر نه که وت بیته بهر نازارو نار هه تی و شالاوی ٲرویاگهنده ی دوژمنانه نهوا که معتر نه بووه. قورشان باسی نهو ٲرویاگهنده جوړاو جوړانه مان بۆ ده کات که دوژمنانی ٲیغه مبهره ﷺ ناراسته بیان کردووه. به جوړه ها شیتوازی ناجوامیرانه له هه ولی نه وه دا بوون که سیتی خۆی بانگه وازه که ی له بهر چاوه ی خه لک ناشیرین بکه ن و بهر بهر ه کانی بکه ن و نه هیلن بگاته میشک و دلی خه لکی ته شه نه بکات. لیره دا ٲیویست به وه ناکات به در ٲژی باسی نهو مه سه له یه بکه ین و ته نها چه ند ناماژ ه یه کی کورت ده که یین چونکه کتیبه کانی ژیاننامه ی ٲیغه مبهر به در ٲژی باسیان کردووه:

(۱) تۆمه تبار کردنی به شیئی (أم یقولون به جنه بل جاءهم بالحق و اکثرهم للحق کارهون).

واته: یاخود ده لٲن جنۆکه دهستی لی وه شان دووه و شیت بووه. له ٲاستیدا مه سه له که وا نی یه به لکو نهو (ههق) ای لای خواوه بۆ هیتان و زۆر به ی نهوانیش چاوین به ههق هه لئایه.

(۲) درۆزی (افری علی الله کذبا) سا/۸.

واته: درۆی به ده م خواوه هه لبه ستووه.

۳) درۆی به شاعیردانانی : (بل هو شاعر) الانباء/

۴) جادوگری (وعجبوا أن جاءهم مندر منهم وقال الكافرون هذا ساحر كذاب) ص ۱

نەمو چەندەها شتووازی تر که دوژمنانی بانگه‌وازی رزگاری و هەق و یەکسانی پیغەمبەرانێ خوا بەگشتی و پیغەمبەری ئیسلام بەتایبەتی، پیغەمبەرانیان پێ تاوانبارکردوو. بەلام .. دواپۆژ بۆ باوەری قول و متمانەیی بەهێزو هەق و هەقخوازییە. هەر بۆیە دەبینین لە میژوودا هەموو ئەو پڕویاگەندەو چارواوو درۆو دەلسانە بەسەر خاوەنەکانیاندا شکاوەتەووە و دەدرکوتنی حەقیقەتی تاوانبارانەیان نەپیاراستوون و فریایان نەکووتوو.

پەرەسەندنی چەمکی پڕویاگەندە لە سەدەیی بیستەمدا

دەسەلات پەیداکردنی مەبەدەتی نەتەوەکان لەسەدەیی نۆزدەداو ئەوەی لەگەڵ خۆیدا هێنای لەسەربەستی تاکەکەسی پەیوەندی نێوان تاک و دەولەتی کرد بە پەیوەندییەکی راستەوخۆ. وای لە پڕویاگەندە کرد که وەک دیاردە یەکی جەماوەری و هێزیکی سیاسی وەدرکەوت.

• گۆرانکاریەکانی سەدەیی بیستەم هەر لە شۆرشێ کۆمۆنیستی یەو بەگرە تا بەریابوونی هەردوو جەنگە جیهانییەکی ئەو پێشکەوتنە سەرسوڕهێنەرە زانستی یەیی لەئامرازەکانی پەیوەندی کردن بە ئەو زانستانەیی لەره‌فتاری مەرۆف دەکۆلیتەو بەخۆیەو بینی. دەوری خۆی هەبوو لە فۆرمەلەبوونی واتای پڕویاگەندەو دارشتنەو.

ئەمەرو پڕویاگەندە چالاکی یەکە که لەلایەن زۆربەیی دام و دەزگا رەسمی و ناپەسمیەکاندا بەشیوەی ئاشکرا یان شاراو بەکارتیکردن و کۆنترۆل کردن بەکاردهێنرێ.

هیچ حکومەت و حیزب و تاقیمیکی چاکسازی یاخود بزوتنەو یەکی کۆمەلایەتی یان دەستە یەکی ئابوری ناتوانیت بەبێ پڕویاگەندە کاربکات و بەردەوام بێ.

پڕویاگەندە لەسەدەیی بیستەمدا خاسیەتەکانی دیاری کراوە و سیمای تایبەتی خوی پەیدا کردوو.

کەئەم خاسیەتەنەش بریتین لە :

یەکەم : پڕویاگەندەیی سیاسی و ناسیاسی لیکت جیاپوونەو.

دوهم : پروپاگنده‌ی سیاسی شت پروپاگنده‌ی شەخسی نەماوہ. بە لکو رووہ بە پروپاگەندە بەکی جەماوەری نەتەوەیی گەشتی کە لە نەرتەکانی کە لە پور سەرچاوە دەگرێ پشت بە فەرمانتیککی ژبیری دەبەستێ.

سێهەم : پروپاگەندە‌ی سیاسنی وای لێ هاتووہ کە هەمیشەو بەردەوامن بێت کاتی ئامانجە بنەرەتیە کەشی بەدی دیننی بەردەوام دەبێ بسۆ داکوکی کردن لەم ئامانجەو بەهیزو فراوانکردنی.

چوارەم : بەروونی جیاوازی لە دەستپیک و ئامرازو رەگەزە ئانیدا دەردە کەوێ کاتی چوارچۆئە کە‌ی جیاواز بێ. پروپاگەندە‌ی دەره‌کی ناکرێ پشت بە هەمان دەستپیک و ئامراز و رەگەز بێستێ کە پروپاگەندە‌ی ناوخۆ پشٹی بێ دەبەستێ.

پنجەم : پروپاگەندە بووہ بە کرۆکی بزوتنەوہ‌ی سیاسی بە لکو پرۆسە کە درێژە پیدانی پرۆسە‌ی پروپاگەندە کردنە.

شەشەم : هەروە کە جەنگ، لە هەردوو حالەتی شالابردن و بەرگری کردندا تەکنیکی تاییەتی خۆی هەبە.

ئیسلام و جیاوازی کردن لەنیوان پروپاگەندەو بانگەوازا

ئەزمونی سیاسی ئیسلامی لەسەر تەکانی خۆیدا چەمکی (پروپاگەندە) ی بە گریزراوی لە گەڵ چەمکی (بانگەواز) دا نەبیت نەتاسیوہ. وە کە لیکدانەوہ‌ی دەقی ئەو نامەو پەیامانەدا دەردە کەوێت کە پیغەمبەری خوا ﷺ بۆ فەرمانرەوایانی دەوروپشٹی دەولەتی یە کەمی ئیسلامی ناردوون و داوایان لێ دەکات بێنە ناو ئیسلامەوہ. بەلام پەرەسەندنی هاوچەر خەکان کاریکی کردووہ جیاوازی لەنیوان چەمکە تیکچەرژاوەکان بکریت، کە تیکەڵ بە چەمکی پروپاگەندە‌ی بوون لەوانەش بانگەواز.

بۆ جیاکردنەوہ‌یان لە یە کتر زۆر بە کورتی دەلێین: پروپاگەندە بریتی یە لە هەولتیککی ریکخراوو نەخشە بسۆ کیشراو بە مەبەستێ دەست گرتن بەسەر رەوت و رای خەلکیدا بۆ بەدیپینانی ئامانجیککی دیاری کراو لەرێژی فشاری سۆزو ناتارامی فکری یەوہ.

لە کاتیکدا (بانگەواز) واتە (بلاوکردنەوہ‌ی فکری یەکی دیاری کراو بە مەبەستێ ئەوہ‌ی کەسانی تر برۆای پێ بکەن بە بەکارهینانی بە لگەو بیرکردنەوہ‌ی زانستی دروست.

دهشی نهم فکرة ناوهرۆکیکی نایینی، نایدۆلۆژی یاخود سهاسی دهاری
کراو بیت.

به گشتی ناراستهی باوهردار ده کریت بۆ شهوی باوهر کهی قولسر
بیتمهوه.

ده توانین له سهر نهم بناغهی خواره وه چه مکی پروپاگه نده و
بانگهواز له یه کتری جیا بکه ینه وه:

۱) بانگهواز به هایه کی (محوری) یاخود نمونه یی بالای نایدۆلۆژی به که
له بنه رتدا مورکیکی ئینسانی پتویه به، حوکمی ده کات، له کاتیکدا
لۆجیکی پروپاگه نده له بنه رتدا (مثالیة) یکی نایدۆلۆژی و سیاسی و
به رژه وهندی حوکمی ده کات که خۆی به مه له بنه ندیکی جوگرافی یاخود
نه تمه و یه وه ده به ستیتمه وه.

۲) بانگهواز بوونی په یوه ندییه کی روحی و (انتماء) یکی نایدۆلۆژی
دیاری کراو ده خوازیت. ناراستهی مرۆفیکی باوهردار ده کریت یاخود
ناماده یی باوهر هیتانی تیا بیت.

به پێچهوانه ی پروپاگه نده وه که ناراستهی یه کی ده کریت قهناعته ی هه بیت
یاخود ناماده بیت قهناعته بکات. جیاوازش له تیان قهناعته کردن و
باوهردا ناشکرایه. باوهر بیتیه له (انتماء) و وه لامدانه وه یه کی گشتی و
هه مه لایه نه. به لام قهناعته تکرده ته نها بریتیه له وه رگرتنی باری
سهرنجیکی دیاری کراو.

۳) قهناعته پێ کردن له پروپاگه نده دا له (جزئیات) وه ده ست پێ ده کات و
به (کلیات) کۆتایی پێ دیت. به پێچهوانه ی بانگهواز که که به (کلیات)
ده ست پێ ده کات و به وه رگرتنی (جزئیات) کۆتایی پێ دیت.

۴) پروپاگه نده هه یچ په یوه ندییه کی روحی له وه پێش یاخود (ولاء) یکی
دیاری کراو، ناخوازیت له کاتیکدا بانگهواز سۆزیکه رافه ی (ولاء)
ده کات و ده یخوازیت.

۵) پروپاگه نده له سهر بناغهی (نارایشته و رازاندنه وه) و یاری کردن به راستی
به نده، سل له به کارهیتانی درۆ ناکاته وه. به لکو هه ندی جار هه ر
له بنه رتمه وه له سهر درۆ داده مه زریت. له کاتیکدا بانگهواز له سهر
راستگویی داده مه زریت و هه ولی گه یشتن به راستی ده دات.

۶) پروپاگه نده حاله تیکی هه لچوون له مرۆفدا دروست ده کات هه روه ک
باسی شمان کرد سل له به کارهیتانی شتوازی بێ ره وشتانه ناکاته وه.

له کاتیکدا بانگمواز همولده دات (المنطق الذاتی) بدوینیت، ههروه ها همولی چه سپاندنی (ولاء) دده دات له پریگای پابه ندبوونی به راستی و راشکاویده.

ده گه زه کانی پرویا گنده ی هاوچهرخ

نیستا وای لی هاتووه که پرویا گنده له رژیم و کومهلگا سیاسی به کانداتا پادده به کی زور له بهک ده چی نه شی هۆ نامراهه کانی جیاوازی، یان له روی ریکخستنی و کاریگه ریهه جیاوازیان هه بی. به لام نه مه کارناکاته سهه گۆزینی سروشتی دیاره ی پرویا گنده که سروفت له جاران زور سه ده کویته ژیر کاریگه ریهه کوهه وه لاسی ده داته وه.

نهو که سهی هه لده ستی به پرویا گنده ده رفهت له وه ده هینی که خه لکی جیاوازی له نیوان راو راستیه کاندانا ناکن بۆه بیروپای خۆی وه که راستی به خه لک راده گه به نی.

نهه پیشکه ونه ی به سهه چه مک و واتای پرویا گنده دا هاتووه کومه لی ره گه زی به سهه پرویا گنده دا سه پانوه که گرنه گرتنیان نه مانه ی خواره وهن :

یه کهه : شالوی پرویا گنده ناراسته ی چه ماوه ده کریت ، پرویا گنده چی تاکی لا گرنه گرتی به وه که تاکی، به لکو پرویا گنده ی هاوچهرخ ده یه وی بگا به تاک بهو سیفه نه ی نه نامی چه ماوه ره. له سهه بناغه ی کاروباره هاوبه شه کانی که له نیوان تاک و کهسانی تر دایه. مامه له ی له گه لدا ده کات. به واتای مامه له له گه ل پانه رو سوژو هه ست و نه ستیدا یان نهو شتانه ی باوه ری پیه تی، بهم جوړه نهو کاره ی ناراسته ی ده کریت به ره مه ی ده بی.

دوهه : پرویا گنده ی هاوچهرخ پتویسته گشتی نی واتا پتویسته تاک له هه موو لایه کی فکری عاطفی به وه نابلوقه درئ. نه مه ش له پرویا گنده چی ده خوازی که هه موو نهو هۆکارانه ی له به رده ستیا به نی به کارینی.

به جوړی هه ره هۆبه به جوړی بگانه تاک که وای لی بکات سهه له نوئو به هه مان زوکار وه لاسی په یامه پرویا گنده ی به که بداته وه.

سټهههه : پټويسته هيج كه له بهرئ بدجن نه هيلئو تيشوو درېلېسې وانه
ماوهدكي دورورئژ بهر دهوام بئ.

پروپاگنده وانه تاكه دهكات له جيهانئكي داپراودا بژئ. پټويسته
سهرچاوهئ دهركئ نه بئ، ههروهه پټويست ته نهه ساتئ بواري
بهر كردهوئ له بهر امبهر پروپاگنده چي بهوه پئ نه درئ. وركه نهوهئ
له كاتيكدا روودهات كه پروپاگنده كه بهر دهوام نه بئ.

چواوهه : پروپاگنده ههول دهه كونهرؤلئ ههلوئست و را بكات تانه
كؤتاييدا كار له رهفتار دهكات. به جوړئ كه نهه رهفتاره له گهل نهوه
ههلوئست و رايدهه سازگار بئ كه پروپاگنده چي دهيوئ دروستئ
بكات.

پنجههه : شالوئ پروپاگنده بئ سهر كه وتوو پټويسته شت به ناسيني باري
دهروونئ فهدو خاسيته كاني كؤمه له كهئ بدات، پروپاگنده چي وهكو
عهسكهرئ وايه، ده بئ شاره زاي نهوه زهويه بئ به سهريدا دهروات،
ههست و نهستئ و رازو مهيل و رهوته كاني نهوه جه ماوه ره بزاني كه
دهيوئ بيگاتئ، خالئ دههست پئ كردن برتئ به له شئ كردهوهئ
خاسيه ته كاني كؤمه له و راو بونيادي سوئولؤژئ.

بو ته و او كردهئ نهههئ پيشه وهه ناسيني شه پوله بنه ره تيه كاني نهوه
كؤمه لهئ كه پروپاگندهئ ناراسته ده كريت، به ماناي ناسيني ريسا
ساكولؤجيه كؤمه له تيه بنه ره ته كان كه كؤمه لگاي له سهر بنيات ده نرئست
كارئكي پټويسته.

لههوه ده گهينه نهوه راستيهئ كه هه رچه نهه چه مكي پروپاگنده بئ له
رژيم و كؤمه لگا سياسي به كاندا له هه كه ده چن و پشت به هه كه شئ وازئ
ته كنئكي ده بههستئ، به لام شه قلى پروپاگندهه لؤجيه كهئ به پئئ جيسوازي
تاقم و كؤمه لگكان جيسوازهه ده كؤريت.

جوړه كاني پروپاگنده

له پروئ سهرچاوهئ پروپاگنده وه ده كريت به سئ جوړه وه :

١- پروپاگندهئ سبئ :

له سه رچاوه يه کي ره سمی و ناسراوه وه دهرده چي و ده ولت بهر پرسيار به ته کي ده گريته نه ستو. ثم جوړه له پرويا گنده بو نه وهی ريگای خوئی بکاته وه همل ددات پشت به مهنطق و راستی و ژميریاری بيهستی تا قورسایي زياتر بي و کاری زور تر بي.

۲- پرويا گندهی خوئله میشی :

سه رچاوه کي زور روون نی یو گویش ناداتی نه گهر خه لکی سه رچاوه راسته قینه که یان دژیموه له پال نامانچیکا خوئی ده شارپته وه و رووداوه کان بهر نه گئی لیک ده داتمه مه بهسته کانی خوئی بینیته دی. به نارپاسته و خو له پئی ده رگایه کي نزيکمه بلاوده بیتمه وه.

۳- پرويا گندهی رهش :

بریتی به له و پرويا گنده یه کي سه رچاوه کي ناشکرا نی یو شاراوه یه. که زیاتر له رادیو نهی نی به ناراسته کراوه کاندای خوئی ده بینیتمه وه. سا یا خود چاپکراوی بی تاوونیشان یان به ناوی خواستراوه وه له پئی ريکخستنی نهی نی و سیخورو به کړی گيراوانه وه بلاوده بیتمه وه.

له رووی کات دیاری کړدنی شه وه پرويا گنده ده بی به دوو جوړه وه :

۱- پرويا گندهی ستراتیژی :

ناراسته ی هیزه کانی دوژمن و گله کي و نه و ناوچانه ی که داگیری کړدوون، ده کريت، که هاوړی کي نه خشی ستراتیژی ده ولته، بو هیئانه دی هندی نامانچ ناراسته ده کړی به درپوا یی چند هفتیه ک یان چند مانگی یان چند سالی. ستراتیژی ته ی پرويا گنده ی دروست پشت ده به سنتی که چوارچیوه ی گشتی سیاست و نه و بارودوخه ی یارمه تی سه رکه و تنی ددات یان ری پی ده گريت.

۲- پرويا گندهی ته کنیکی :

ناراسته ی کومه لیکي دیاری کراو له ماوه یه کي کورت دا ده کړی بو به هیز کړدنی هندی کاری سه ربازی ناوخیی.

گیرگرفتی پرويا گنده ی ته کنیکی له گونجانندی هلویت به گویره ی نه و سنوره ی ده یسه پیئی پیدا ده بیت. پیویسته جه ماوه ری چاک و وه سیله ی چاک هله لیزردری بو نه وهی کاریگه ری خوئی هه بیت.

کاتی راپورتی بلاوده کړتیه وه پیویسته بو عده کانی جه ماوه ره له پیش چاو به گیری، با وادابینی یی که نامانچی ته کنیکه خو به ده سه وه دانی زورترین

ژماره‌ی نه‌فسه‌رو سه‌ربازی دوژمنه. له‌م کاته‌دا پروپاگهنده‌چی له‌ روژن‌بیری دوژمن ده‌کۆلیتموه‌و ئایا شه‌ره‌فی عه‌سکهری نمونه‌یه‌کی بالا‌یه‌؟
هه‌وێل ده‌دا ئه‌وه‌ به‌لۆزیتمه‌و ئایا باریکی وا له‌نارا‌دا‌یه‌ که‌ دوژمن خۆ‌به‌ده‌سته‌وه‌دان به‌شه‌ره‌ف بزانی؟ له‌م حاله‌ته‌دا پروپاگهنده‌چی هه‌ل‌ده‌سته‌ی به‌ بلا‌و‌کردنه‌وه‌ی به‌یان‌ات.

له‌مه‌به‌دوا به‌رگری هه‌چ مانابه‌کی عه‌سکهری نه‌یه‌ ئه‌وه‌ گه‌یرو‌گرفته‌ی که‌ هه‌میشه‌ دیته‌ به‌رده‌م پروپاگهنده‌چی ته‌کتیکی ئه‌وه‌یه‌ تا چه‌ند به‌خۆ‌یدا هه‌لبه‌لی‌و هه‌ترش بکاته‌ سه‌ر دوژمن. سه‌یه‌هم جۆر دا‌به‌ش‌کردنه‌کانی پروپاگهنده‌ بریتیه‌یه‌ که‌ پروپاگهنده‌ی ناو‌خۆ‌یی و ده‌ره‌کی.
وه‌ک روونمان کرده‌وه‌ ئاما‌ت‌جه‌کانی پروپاگهنده‌ بریتیه‌یه‌ له‌ دروست کردنی هه‌لو‌تست یان گۆزینی به‌و شه‌وه‌یه‌ی پروپاگهنده‌چی‌یه‌ که‌ مه‌به‌سته‌یه‌تی.

پروپاگهنده‌ کاتی رووی‌کرده‌ کۆمه‌لگای پروپاگهنده‌چی‌یه‌ که‌ به‌ پروپاگهنده‌ی ناو‌خۆ‌یی نا‌وده‌بریت. یا‌خود روو ده‌کاته‌ کۆمه‌لگایه‌کی تری ده‌ره‌کی ئه‌وه‌ کاته‌ش پێ‌ی ده‌وتریت پروپاگهنده‌ی ده‌ره‌کی.

به‌م جۆر روون بووه‌وه‌ که‌ جیا‌وازی نیه‌وان شه‌م دوو جۆر پروپاگهنده‌ بریتیه‌یه‌ له‌ جیا‌وازی نیه‌تی‌م‌ای نه‌ته‌وه‌ی نێ‌ره‌رو و ده‌رگر (المرسل والمستقبل) شه‌م جیا‌وازی‌ه‌ش کۆمه‌لته‌ نه‌نجامی لێ‌ده‌که‌وتمه‌وه‌:

یه‌که‌م : زمانی پروپاگهنده‌ له‌ پروپاگهنده‌ی ناو‌خۆ‌یی جیان له‌ زمانی پروپاگهنده‌ی ده‌ره‌کی.

له‌ه‌ی یه‌که‌م‌دا زمانی نێ‌ره‌رو و ده‌رگر یه‌کتیکه‌. به‌لام له‌ دووه‌م‌دا جیا‌وازه‌.
دووه‌م : ئامرازه‌کانی په‌یوه‌ندی له‌ پروپاگهنده‌ی ناو‌خۆ‌دا ئاسانه‌ چونکه‌ له‌ ژینگه‌ ناو‌خۆ‌یی‌یه‌که‌دا و خودی کۆمه‌لگا خۆ‌جێ‌یه‌که‌ (الجمیع المحلي) هه‌له‌قول‌اوه‌، به‌لام ئامرازی په‌یوه‌ندی له‌ ه‌ی دووه‌م‌دا ده‌بن تێ‌وده‌وله‌تی بێ‌و به‌ریه‌سته‌ نه‌ته‌وه‌یه‌ی‌یه‌کان رێ‌ی پێ‌نه‌گرن.

سه‌یه‌م : ئه‌وه‌ جه‌ما‌وه‌ره‌ی پروپاگهنده‌ی ده‌ره‌کی و ده‌رگرێ‌ جه‌ما‌وه‌ره‌کی بیانی‌یه‌ به‌و مانابه‌ی که‌ له‌ لۆجیک و ها‌وا‌خاسیه‌ته‌کانیدا له‌سه‌ره‌چا‌وه‌ی کاره‌ پروپاگهنده‌ی یه‌که‌مه‌ جیا‌وازه‌.

چواره‌م : له‌ پروپاگهنده‌ی ده‌ره‌کی‌دا ده‌بێ‌ په‌یامه‌که‌ له‌هه‌ل لۆجیکێ‌ شه‌ه‌ لۆجیکێ‌ و ده‌رگریش له‌به‌ره‌چا‌و بگه‌یڕێ‌ چونکه‌ جاری وا هه‌یه‌ هه‌ل، له‌یه‌کتر دوورکه‌وتنه‌وه‌ یان زۆتره‌ له‌ خالی لێ‌که‌ر لێ‌که‌ر به‌وه‌ ده‌وه‌

پینجهم : کاری هه لسه نگاندن بۆ زاینسی شه نده ازی وه رگرتسی نامه
پروپاگنده یی به که له هی دهره کی دا نار هه ته .
له هه موو حاله ته کاندای پروپاگنده ی ناوخوی له رژیمه شمولیه کاندای بی
یاخود دیموکراسی به کان.

نامراییکه بۆ کۆنترۆل کردنی کۆمه لایه تی به کار دیت، وه ک نامراییکی
یارمه تیده ر به کار ده هینری بۆ گه یشتن به ده سلات و کۆنترۆل گرتنه ده ست
و چه سپاندنی قه ناعه تی خه لکی به ره وایی سیاسی تاقمی فه رمانه وه (یان
ناشه رع ی بوونی کاتی پروپاگنده که له کۆمه له نه یاره کانه وه دهره چی).
نامانجی بنه ره تی له پروپاگنده ی ناوخوی بریتی به له کار کردن له سه ر
دروست کردنی هاوکاری و به یه که وه به ستنه وه له چوارچی وه ی ریبازیکی
دیاری کرا و له ناو کۆمه ل یان ده وه له تدا وه دروست کردنی (اتجاهات الرفض)
به رامبه ر دوژمن وه ک کۆمه لیک ی دهره کی که مه ترسی وه هه ره شه بۆ
کۆمه لگا بیکن ده هینتی.

به لام پروپاگنده ی دهره کی بریتی به له وه وه ل و کۆششه ی حکومه تی
ده دات و ناراسته ی جه ماوه ریکی بیانی ده کات به مه به ستی گۆپانکاری له
وه لامدانه وه ی سه به ره ت به و کیشه یه ی خراوه ته روو په یامی پروپاگنده که
له ده وه ی ده سوپیته وه .

واته پروپاگنده ی دهره کی له زۆریه ی کاتدا ملکه چی ویستی حکومه ت
ده بی ته نانه ت له سایه ی رژیمه دیموکراسیه کانیشدا و زمانی به ره ژه وه ندی
روکه شتی ده کات و له گه ل فه رمانی دبلۆماسی و سیاسی دهره کی دا
تیکه لکیشه .

رینسا بنه ره ته یه کانی پروپاگنده ی سیاسی

۱- له حاله تی هیرش بردندا نامانجی که سه کانه نه ک بابه ته کان، وه
کۆکردنه وه ی هه موو تواناکان له دژی شه وشه خسانه ی ده یه وئ
گیروگرفته که ساده ده کات. چونکه چاره سه رکردنی گیروگرفته کان شتیکی
نالۆزه .

۲- ده بی شاراوه بی تا دهره که وئ که پروپاگنده یه شه گینا توشی شکست
ده بی .

۳- له بهره‌ستابوونی زانیاری ورد دهرباره‌ی کاروباره‌کان و رووداوه‌کان بایه‌خیکي له رادده‌به‌ده‌ری هه‌یه، نهمه سه‌ره‌پای ریکه‌خستنی ناراسته سیاسی و عه‌سکه‌ری‌یه‌کان.

۴- پتویسته پروپاگه‌نده همولدات واده‌رنه‌که‌ویئ که‌بابه‌تی نوئ به‌دی ده‌هینئ. به‌لکو پتویسته گرنگی به‌و بابه‌تانه بدات که همن، وه به‌جوړئ چاره‌سریان بکات که خزمه‌ت به پروپاگه‌نده‌که ده‌کات وه‌ک نه‌وه‌ی له‌قه‌یران و نه‌خوشی‌یه‌کانی رژیم‌ی سه‌رمایه‌داری بکوژیته‌وه‌و به‌اس بکات، جا نهم بابه‌تانه شیوازیکی هونه‌ریو جوړبه‌جوړ چاره‌سه‌رکه‌ر بکات.

۵- پتویسته پروپاگه‌نده قابلیکی نه‌گۆپی وای نه‌بئ نه‌توانئ له‌گه‌ل گۆرانکاری‌یه‌کانی وژژدا به‌روا. هه‌میشه ناماده‌بئ که به‌جوړئ چاره‌سه‌ری بابته‌کان بکات که له‌گه‌ل گۆرانکاری‌یه تازه‌کانی روژگاردا سازگاربئ.

۶- نابئ پروپاگه‌نده له‌به‌ری‌وه‌بردنیدا ناوه‌ند کۆنترۆلی بکات. نه‌گه‌ر رینوما‌ییو ناموژرگاری‌یه‌کان وه‌ک باوه لای ده‌سه‌لاتی ناوه‌ندی‌یه‌وه بیت که‌سه‌ریه‌رشتی پروپاگه‌نده ده‌کات، پتویسته شیوازو وه‌سیله به‌جی‌به‌یتنئ بو شو کسان‌ی نه‌خش‌ی پروپاگه‌نده‌که راده‌په‌رینن.

رئساکانی نه‌خش‌ی شالووی پروپاگه‌نده‌یی

لیکۆلینه‌وه له‌و کۆمه‌لگایه‌ی که شالووه پروپاگه‌نده‌یی‌یه‌که‌ی ناراسته ده‌کرئ، له‌هه‌موو لایه‌نه‌کانی سیاسی و نابوری کۆمه‌لایه‌تی و ده‌روونی‌یه‌وه. کاریکی زۆر ده‌کاته سه‌ر ناماده‌کردنی شالووه پروپاگه‌نده‌یی‌یه‌که. ده‌اری‌کردنی جوړی شالووه‌که‌و چۆنیه‌ته‌که‌ی له‌سه‌ر ده‌ره‌نجامه‌کانی نهم له‌کۆلینه‌وه وه‌ستاوه.

هۆکاره‌کانی سه‌رکه‌وتنی پروپاگه‌نده‌ی سیاسی

۱ لیکۆلینه‌وه‌ی سایکو‌لۆجیه‌تی کۆمه‌لایه‌تی (هلم النفس الإجتماعی). به‌ویسته له‌ رووی ده‌روونی‌یه‌وه له‌و رای گشتی‌یه بکوژیته‌وه که شالووه پروپاگه‌نده‌که‌ی ناراسته ده‌کرئ. پروپاگه‌نده‌چی سه‌رکه‌وتوو شو که‌سه‌یه

که به تهاووتی جه ماوهر ده ناسی. وه به تهاواری نهو ریگایانه بناسی که وه لامدانوه لای نهو جه ماوهره ده خولقینی.

۲- هۆکاری به دیهیتان و تازه کردنهوه: له خستنه پروودا له رۆتین و دوویات کردنهوه دوور که ویتمهوه. چونکه نه گهر شپوازی بهردهوام دوویاره بۆ نهو کاته ده بیته مایه‌ی بیزاری.

۳- رۆح سوکی و نوکته نامیزی: نه گهر پرویاگهنده چی روح سوکه نه بی و کاریگهری رۆحی بۆ سهر رای گشتی نه بی، حه‌تمه‌ن تیکده‌شکی. نوکته‌ش زۆرجار بووه به هۆی رۆخانی رابه‌ره‌کان.

۴- دوویات کرنهوه: به کارهیتان و دوویات کردنهوه‌ی هه‌ندێ ده‌سته‌واژه‌و دروشم به‌شپوهیه‌کی دیراسه‌کراوو شپوازی جۆربه‌جۆر زۆرجار به‌ره‌نجامی باشی ده‌بی.

۵- پرویاگهنده له‌ده‌رگاوه بۆ ده‌رگا: بۆ نمونه پرویاگهنده چی هه‌لده‌ستی به‌ دانانی وینه‌ی پیشه‌وای ولات له‌ مال، هاوولاتیان و ریگاو بان و شه‌قام و نوسینگه‌و شوینی بازرگانی و گۆزه‌پانه گشتی به‌کان. نیتر هاوولاتی به‌یانی که له‌ماله‌وه‌ ده‌رده‌چی و هه‌تا ده‌گه‌رتنهوه بۆ مال وه هه‌میشه وینه‌کانی له‌پیش چاو بی.

به‌بشت به‌ستن به‌م راستیه ده‌توانی شالای پرویاگهنده بکری به‌ پینچ قۆناغه‌وه که دیاری ماوه‌که‌ی له‌سهر سروشتی نهو جه‌نگه به‌نه‌رتیه وه‌سته‌اوه که خودی پرویاگهنده که به‌ریای ده‌کات . قۆناغه‌کانیش نه‌مانه‌ن:

۱- قۆناغی وروژاندنی گه‌روگه‌رته‌که: قۆناغیکی چۆنه‌تیه زیاتر له‌وه‌ی پرویاگهنده‌و ناراسته‌کردن بی. وروژاندنی ته‌نگ و جه‌له‌مه‌و خستنه‌پرووی له‌دوای که‌ش و هه‌وایه‌کی گه‌رژو نانا‌رامه‌وه.

۲- قۆناغی ناماده‌بوون بۆ شالاهه پرویاگهنده‌که: گه‌رتانه‌وه له‌ راگه‌باندنه‌وه بۆ پرویاگهنده به‌مانا هونه‌ری به‌که‌ی به‌ سروشتیکی ستراتیژی دیاری ده‌کری.

۳- قۆناغی هه‌رش راسته‌وخۆ: له‌مه‌یدانی راسته‌قینه‌ی جه‌نگ دا کورت و به‌هه‌یزو خه‌ست و مه‌رحه‌لی و به‌کلایی که‌ره‌وه ده‌بی.

۴- قۆناغی تیکشکاندنێ دوژمن: تیکشکاندنێ هه‌یزه نه‌یاره‌کانی پرویاگهنده‌که پتویسته به‌ تیکشکاندنێ نهو هه‌یزانه ده‌ست بی بکری که ناسان و که‌مه‌ترین به‌رگری له‌خۆیان نیشان ده‌ده‌ن.

۵- قوناقی قه به کردنی نامانجه کان ؛ بۆ به هیتز کردنی نمو ناوهندانهی که له قزناغه کانی پیشرودا به دهستان هیناون.

شه شهه: دهستکاری کردن ؛ دهستکاری کردنی ههوال به جوژی دوی دهستکاری کردنه که واتایه کی زۆر ترسناک به خۆیهوه ده گری. وتیه که به خرابی سودی لێوه ده گیریت.

ههوتهم: قرتاندن (لابردن و سپینهوه)؛ نه گهر ویستت رای گشتی په شهوایه کی له بیهریچیتهمه نمو وینمو ههوال و چالاکی به کانی له ناوا مه هیلمو له بهر چاوو گوئی لای به ره.

هه شتهه: بۆ هه مرکه سهو پرویاگه ندهی خۆی؛ پتویسته هه موو دهوله تی پا خود هه موو حیزبێ پرویاگه ندهی تایبه تی خۆی هه یی. له گه ل له بهر چاو گرتنی ریسا گشتی به کانی پرویاگه ندهی سیاسی دا.

نۆیههه: ناسانکاریی ؛ به کارهینانی شیوازیی ساده بهش بهش کردنی بهیژۆکی پرویاگه نده.

یانزهیههه: قه به کردن و هاتو هاوار دروست کردن؛ زل کردنی و قه به کردنی ههوالێکی دیاری کراو نوینی لیکدان ههوه وتاری جوژاو جوژو له سهر نهم ههواله بهو مه بهستهی ههواله که به بهرینترین جه ماوه ری له لک بگات.

یازههههه: شیوازی دهرفهت قۆزتنهوه؛ پتویسته زۆر به خیرایی دهرفهت به قۆزریتهوه. جا نهم دهرفهته ههوالێ بێ یان وتارو وتهو رووداوی بێ. نمو گانه دهست و برهوه بێ دواکهوتن نهخشهیه کی پرویاگه ندیی دیاری ده کریت.

دوازههههه: شیوازی چهقی بازنه؛ نهم شیوازه کاتی به کاردی که بهمانهوی تاقه کردنه وه مان ده رباره ی بابه تیکی دیاری کراو دهستکهوی. یه که م جار بهویسته سهرنجی نهوه بده یین که نامانجی شالاوه که له گه ل ههست و نهستی خرۆشای جه ماوه ر بگونجی. گهر دلنیا بووین لهوه ئیتر ده بی کار له سهر فراوان کردنی بازنه که بدری.

سیانزههههه: شیوازی (هاوبهشی فرۆشیار)؛ نهم شیوازه ی پرویاگه نده له چاپوکی فرۆشیاری دهستگه په وه وه رگیراوه که ده لالی به کهل و په له گه به دا هه لده لێ. که له راستیدا پیکه وه شه ریکه. هه ممان شیواز له لای رۆژاوه به به گری گیراوه کان په په ره ده کری.

چواردهههههه: شیوازی (بالۆنی تاقتی کردنهوه): یان گرتنی نه بزی رای گشتی. لایهنی ههلهدهستی به بلاوکردنهوهی شایعهیهک دهبارهی کیتشهیهکی دیاری کراو بو شهوهی بزانی که رای گشتی تا چ راددهیهک وهلامی ده داتمهوه یان رهزی دهکات، دوا ی شهوه به کردهوه ههلسی به کارهکه.

پانزدهههههه: شیوازی بی دهنگی : له ریسا ناسراوهکان پرویاگهنده بریتی به لهوهی پرویاگهنده نابیی دژی خۆی بوهستیتهوه. کاتی دوژمن بهیاننامهیهکی رهسی ده رکردو شهوهلهیهی پوچهل کردهوه که کهوتوته پرویاگهندهوه لهم کاتهدا پتوسته شهوهی پرویاگهندهکه دهکات بیدهنگ بیت. چونکه بهیاننامهکهی دوژمن دوا ی ماوهیهک لهبیردهچیتهوه بهلام تهگهر سه رهرای ههلهکردنمان وهلامان دایهوه، شهوکاته دوژمن چهک و نامرأزیکی نوئی دهست دهکهوی بو ناوزاندن.

گۆبلی و هزیری پرویاگهندهی ئەلمانیا ی نازی (۵۰۰۰۰) په نجا ههزار فهرمانی بو روژنامهکانی ئەلمانیا ده رکردوه که چواریهکی بریتی بووه له فهرماندان به بی دهنگ بوون و وهلام نه دانهوه.

بیجهههههه : چاووراو (الشاعههههه) :

شایعه بلاو کراوهی ههوالتیکی ههلههستراوه، که هیچ بناغهیهکی له واقعهدا نییه. یاخود گهپرانهوهی ههوالتیکه که به شیکه کهمی راستی تیدایهوه به نه نهقهست تووشی تان و پتو شکاندن و پیا ههلدان و قه به کردن ده بیت. شهمش به مه بهستی کارتیکردنی دهروونی له رای گشتی بو به دهستهتانی نامانجیتیکی سیاسی و سه ربازی و نابوری.

شایعه زاراوهیهکه ده دردیته پال رایهکی بابهتی تایبته و گونجاو بو شهوهی شهوه که سانهی گۆی یان لی ده بیت باوه ری پی بکن. شهمش له ریگه ی ده ماو ده م پی کردنهوه بلاو ده بیتهوه. به بی شهوه ی پتو یستی به به لگه هه بیت. شایعه له کاتی جول ه کردنیدا به شهیوه ی جیا جیا و به تا سوخوه ده گه پدیتهوه. که واته شایعه خاوه نه که ی دیار نیه و کهس خۆی تا کات به خاوه نی. چونکه درۆیهو ته گهر بزانی هی کتیبه رووزه رود شه ره مزار ده بیت نامانجه کانیسی ناپیکیت.

له بهر شهوه ده بینین بو گه پرانهوه ده ماو ده م پی کردنی شیوازی جزا و جوژ به کار دهینریت، وهک ده لیت: وتیان، هه ندی جار بو

سەرلێشیواندن و بۆنەوهی باوەڕی پێبکریت کات و شوینیشی تیا دیاری دەکریت.

شایعه دژی زۆر شت دەکریت: کەسیکی دیاری کراو، رووداوی، فکریهک، پرۆژهیهک، واتە ئاراستەى نامانجی جوربەجۆر دەکریت. شایعه کە دەکریت سوود لە نەزانی خەلک دەربارهی ئەو نامانجە وەرەگیریت کە دژی دەکریت.

شایعه له میژوودا

هەر لە بەرەبەیانى میژووهوه کۆمەلگای مەرفایەتى شایعهى لێنەپراوه چونکە مەرووف نامادەبى قبولکردنى تێداپە. بەخویندەنەوبەهک و چاوی پیاخشانندن بەمیژووی پیغەمبەران و رابەرە مەزنەکانى خۆى گەوره عليه السلام لەسەر زهوى سەپردەکەین جۆرەها شایعهیان دژکراوه و چەندەها درۆو بوختانیان بۆ هەلبەستراوه بۆنەوهى خۆیان و پەيامەکەیان لەکەدار کەن و بەرگری لە بلاکردنەوهى بانگەرزگارى بەخشەکەیان بکەن.

شایعهو بوختان کردن بۆ یەکن لەپاکترین نافرەتانى میژوو کە حەزرەتى (مەریهە) بوو سەبارەت بە هاتنەدنیای حەزرەتى عیسا پێیاوکە. خۆ ئەگەر سەپرى ژيانى پیغەمبەرى ئیسلام ﷺ بکەین ئەوا دەبینین هەر لەو رۆژەوه کەخۆى گەوره راگەیانندن پەيامى ئیسلامى خستە سەرشان، تا ئەو رۆژەى کۆچى کرد جۆرەها شایعهى بۆ هەلبەستراوه لەو رێگایهوهیستراوه نازارى بدرئ و بەرەلستی بانگەوازهکەى بکریت. *لیرەدا تەنھا دوو نمونەى زهق و بەرچاوه لهو شایعانه دەهینینەوه کە لەدژی ئەو پیغەمبەرە مەزنەبى خوا کراوه ﷺ.*

یەهکەم : (رووداوى **افهک**) : ئەو رووداوهى کە لە غەزوهى (بنى مصطلق) دا کاتى خاتوو عائیشەى خێزانى پیغەمبەرى خوا لە سويا دوادەکەوى چاوهپۆى ئەوه دەکات بگەڕینەوه بۆ لایو بیبەن بەلام ناگەڕینەوه و سەرەنجام هاوهلپکی بەرپزى پیغەمبەرى مەزن (صفوان) بەلایدا تێپەر دەبیت و دەیناسیتموه کە ئەوه خاتوو عائیشەیهو لە کەژاوهکەیدا سواری و لاخەکەى دەکات و دەیگەڕینیتموه و دەیگەیهنیتە سوياکە.

دووڕووهکان کە هەمیشە لە بچوکترین دەرفەت دەگەران بۆ ئەوهى کەسایەتى پیغەمبەرى خۆى پێ لەکەدار بکەن و لەرپۆى ئەم کارەشیانەوه

کورزیکی کاریگر له بیروباوه‌پرو بانگه‌وازه‌که بوه‌شینن، زور نام‌مردانه نه‌میدان قوزت‌هوه و کردیان به شایعه‌که خاتو عایشه زینای له‌گه‌ل صفوان کردوه. به‌داخه‌وه له‌م کاره‌دا هه‌ندئ موسلمانی دل نه‌خوشیش که‌وتنه گه‌لیان و باوه‌ریان پین‌کردن (هه‌رچه‌نده که‌م بیون). ئەم رووداوه ده‌توانین بلیین گه‌وره‌ترین و سه‌ختترین رووداوی ژبانی پیغه‌مبەر بوو. هاوه‌لانی به‌م نازاره‌وه ده‌یان‌نالاند شایعه‌که ئەوه‌نده به‌هیزو روخپنەر بوو، ئەوه‌نده گلاوه کینه له‌دلانه بوو، که ئە‌گه‌ر فه‌زلی خواو پت‌هوی په‌یوه‌ندی‌یه کۆمه‌لایه‌تیه‌کانی کۆمه‌لگای ئیسلامی ئەو کات‌ه‌و گومان چاک به‌یه‌ک بردیان نه‌بویه، دوورنه‌بوو بپتته هۆی زه‌بریکی گه‌وره له بانگه‌وازه‌که، به‌لام دوژمنانی ئیسلام و ناحه‌زانی پیغه‌مبهرانی خوا له‌وه بپ‌ناگابوون که خوی گه‌وره واز له پیغه‌مبهره‌که‌ی ناهیتن، به‌لکو سه‌ره‌نجام ئەم شالاوه درندانیه به‌زبانی به‌رویدانی ده‌شکیت‌هوه. ئەوه‌بوو دوا‌ی مانگی له‌م رووداوه‌و دوا‌ی یه‌ک مانگ له نازاری کۆمه‌لی موسلمان و چاوه‌پروانی فریشته‌ناسای عایشه بۆ فه‌رمانی ناسمان خوی گه‌وره پاکیه‌تی عایشه‌ی ده‌رخت و په‌رده‌ی له‌پرووی ناحه‌زانی هه‌لمالی و نه‌خشمو پیلانه‌کانی کردن به‌ بلقی سه‌رناو. ئەم رووداوه به‌و ته‌وژمه‌یه‌وه تاقیکردنه‌وه‌یه‌کی گه‌وره‌بوو بۆ به‌روا و متمانه‌ی نه‌ندامانی کۆمه‌لی موسلمان له‌و سه‌رده‌مه‌دا به‌رامبه‌ر رابه‌رو به‌رنامه‌که‌یان.. که جگه له‌ چه‌ند که‌سی به‌په‌نجی ده‌ست ده‌ژمبیردان هاوه‌له به‌پریزه‌کانی‌تر، به‌روایان به‌م بوختانه نه‌کردو پشتی پیغه‌مبهره‌که‌یان ﷺ به‌رنه‌دا و سه‌نگه‌ری ئیسلامه‌که‌یان چۆل نه‌کرد.

له‌م رووداوه چه‌نده‌ها شت تی‌ده‌گه‌ین :

١) شایعه‌و هه‌ولدان بۆ ناو‌زێاندنی سه‌رکردایه‌تی کاری ئیسلامی‌و رابه‌ره گه‌وره‌کانی موسلمانان له‌ درێژایی میژوو‌دا به‌رده‌وام بووه‌و ته‌نانه‌ت پیغه‌مبهرانی خوایشی لی‌نه‌بو‌یردراوه.

٢) ئە‌گه‌ر شایعه‌ دژی پیغه‌مبهری خوا کرابن که نمونه‌ی پاکترین و کامل‌ترین مروّفی سه‌ر ئەم زه‌مینه بووه‌و هه‌لبێژدراوی خوی گه‌وره‌ خۆی بووه، نیت‌ر بۆ ده‌بێ لامان سه‌یربێ که نه‌مه‌ۆ شایعه‌ دژی که‌سایه‌تی‌یه ئیسلامی‌یه‌کان و ریه‌برانی کاری ئیسلامی بکریت؟.

٣) مه‌رج نی‌یه هه‌ر دوژمنانی ناشکرای ئیسلام شایعه‌ دژی ئیسلام و موسلمانان بکه‌ن به‌لکو‌زۆر جار موسلمانه‌ دل نه‌خۆش و تینه‌گه‌یشتوو ستویله‌کو ناحاله‌یه‌کانیش به‌خۆیان بزانیان یا نه‌زانیان ده‌بن به‌ مه‌قاشی

دهستی دوژمنان و بهشداری له شایعه ههلبهستن دژی کۆمهلی ئیسلامیی و پرۆژه ئیسلامیی که دهکهن. نهگهر لهناو هاوهلانی پیغه مبهردا کهسانی وا ههبووین ناوا بهناسانی کهوتبهنه ناو داوی پیلانی دوژمنانهوه بهشداری نهو تاوانه گهورهی میژوویمان کردبێ، ئیتر بۆچی دهیب لاما سهریبی که نهپرۆش نهک ههر له ناو گشتی موسلماناندا بهلکو ههندی لهوانهش که بهروالتهت لهسهر حالتهی ئیسلامی دهژمیردین، بهشداری له شایعه کردن دژی بزافه بهرچاوپروونه ئیسلامیی رهسه نهکان بکهن؟.

٤) شایعه تاقی کردنهوهیهکی گهورهیه بۆ متمانهو باوهری ههركۆمهلی به رابهرو ریبازه کهیان. چونکه شایعه نامانجیکی بۆ روخاندنی نهو متمانهیه. نا لهو کاته تهنگانهدا و لهو تهه و مژهدا باوهری نهندانانی کۆمهلی ئیسلامیی بهسهرکردایهتی و رهوابوونی ههول و تیکۆشانیان دهرده کهوئ، نهو کهسهی بههیرشی شایعهی دوژمنانی ئیسلام و موسلمانانی ناحالی پروای به لهرزه بکهوئ و بکهوئته ژیر کاریگهریهوه نهوه ههر له بنههتا بهرواکهی بیقولایی و ریشهی دهروونییه.

٥) بهیهک ریزی موسلمانان و گومانی چاک بردن بهیهک و متمانه بوونیان، شایعه زۆر ناخایهنی له رووهه لدهمالرئو درۆو دهلهسه بوونی دهرده کهوئو نهوانهش که بلایان کردۆتوه سهرشۆرو ریسوا دهبن.

دووهم : شایعهی کوززانی پیغه مبهری خوا ﷺ له جهنگی نوحددا:

یهکی تر لهو شایعهانی سهربازگهی (شرک) له کاتی خۆیدا له کاتی جهنگی نوحددا بوو، کاتی که شایعه کهیان بلاو کردهوه که محمد ﷺ کوززاه وهک نهوهی بههاوه لان بلین ئیتر نهو کوززایی ئیوه خهریکی چین؟ نهه شایعهیهش کاری کرده سهر وره هندی له جهنگاوه ره موسلمانان بهلام لیزانی پیغه مبهری خواو خۆراگری و تیگه یشتویی بهشی له هاوه له بهه پیزهکان نهه شایعهیهشی خسته چالهوه. نهوهی لهه شایعهیهشدا بهدهرده کهوئ سهرکردایهتی ئیسلامی هه میسهو له زۆربهی جاردا نامانجی نهه شالاوو شایعه بۆ دروست کردنیانه، چونکه دوژمنانی ئیسلام چاک دهرکی نهوهیان کردوه سهرکردایهتی ئیسلامی چ ریزو خۆشهویستییهک و قورساییهکی له دل و دهروونی موسلماناندا ههیه. وه نهگهر هاتوو نهه مان توانیان ناوبانگی نهو سهرکردایهتییه به ناشیرین بکهن و کاریکی وا بکهن موسلمانان باوهریان پیی لاواز بی، ئیتر نهخشهکانی نهه مان سهرده گریو

رېگایان بۆ تهخت ده بئو موسلمانانیش بئ سهر کردایه تی تووشی شکست و
سهر شوپری دین.

مه رجه کانی شایعه

شایعه ده بیت دوو مهرجی به سهریه که وه تیدا بیت که نه وانیش
نه مانه ی لای خواره وهن:

(۱) بایه خ: ده بئ شایعه که به نیسبت نهو نامانجه ی ناراسته ی
ده کړئو له دژي بلاوده کړتیه وه گرنګ و بایه خدار بیت، باس و خواسی
روژ بیت و خه لکی همزیکه ن شتی ده رباره بزانه و بیبیستن چونکه نه گهر
شایعه که جیگای گرنګی پیدانی شایعه لی کراوه که نه بئ نه وکاته هیچ ناکام و
شوینه واریکی ناشکرای نابئ. بئ نمونه شایعه کردن ده رباره ی
به رزبوونه وه ی نرخی گوشتی (به راز) له لایه ن موسلمانانی هممو جیهانه وه
جیگای بایه خ نیه چونکه له نیسلامدا خواردنی گوشتی به راز هه راهه.
به لام شایعه ده رباره ی شالوویکی چاوه روانکرای دوژمن یان هه لسانی
ناگری جهنگ و خوین ریژی له ناو دوولایه نی نیشتمانیدا، نه مانه جیگای
بایه خ خه لکین.

(۲) تهم و مژی و نادیارای: ته نها نه وه نده بهس نیه بابه تی شایعه که
جئ ی بایه خ بیت به لکو ده بئ رووداوو ده نگ و باسه کان ناروژشن و نادیاربن.
چونکه نه گهر خه لکی حقیقه تی رووداوو هه واله کان بزانه ئیتر بلاوکردنه وه ی
شایعه وه که وتنه ژیر کاریگه ریه وه هیچ مانایه کی نامیتئ. نه م ناروژشنیه ش
به هوی چنده ها شته وه ده بئ له وانده ش:

۱- نه بوونی هه وال ده رباره ی بابه تی شایعه ده رباره کراو.

ب- یان هه واله کان ده رباره ی کورت و پچرپچره.

ج- یان هه واله کان دژیه کن و هه والئ نه ویتر به درووده خاته وه.

د- یاخود هه واله کان جیگای متمانه نین.

ه- یان له هه ندئ گړئو هه له چونه وه دئ که وا ده کات تاک ناماده ی
وه رگرتنی هه وال ده رباره ی هه ندئ رووداو نه بئ.

له کاتی جهنگ دا نه م دوو مهرجه هاتنه دیان ناسانه. هه ر له به رنه وه شه

کاتی جهنگ کاتی زوربوونی بلاو بوونه وه ی شایعه یه.

له څه کاتیکدا شایعه زیاتر بلاوده بیټهوه؟

له همدنځ کاتدا شایعه زیاتر بلاوده بیټهوه لهوانه ش:

(۱) کاتی کاره سات و روودای گوره ی و ه کو لافاو، بوومد له رزه، بورکان، جهنگه کان، هتد.

(۲) کاتی همواله کان ناروژن و تم و مژاوین.

(۳) کاتی که خه لکی متمانه یان به سهرچاوه کانی هموال و دهنگ و باس نامین.

(۴) کاتی پاشاگردانی و بی شیراز هیی بال به سهر ولاتدا ده کیشی.

(۵) نمو دهوروبه ره کومه لایه تی هیی به ناروژنی و گومان و دوودلی و بی متمانه هیی و لیکه له لوه شای و دهناسرته وه ناوه ندیکی له باری بلاو بوونه هی شایعه یه.

(۶) له چهند سهرچاوه یه کی جوړاو جوړه وه همان شایعه بلاو بیټهوه.

(۷) به هیزی تابوری پینجم:

تا زیاتر به هیزیت شایعه که ش زوژتر بلاو ده بیټهوه، چونکه چه کیکی کاریگری دهستی چاووړاوو شایعه کردنه.

کاریگری شایعه

شایعه چه کیکی زوژ کاریگری ژه هراوی و کوشنده یه و کاریگریه کی خراب به سهر باری دهورونی تاک و کومه لوه به جی دیلی و دهوریکی چه واشه کردنی گوره ش ده گپړی.

خوای گوره ده فهرموی: (واذا جاءهم امر من الأمن او الخوف اذاعوا به) شایعه که گه شبینی بیت یان ره شبینی دهوری خوئی هیه. زوړجار به هوئی شایعه وه ناتوانی هه لویست جوان هه لسه نگینری و هیزو لایه نی یان دده ولته تی خوئی له لاه گوره ده بی و زیاد له پتویست له شان و شهوکه تی دوژمنه کانی داده به زتی، (گوبلزای وه زیری پرویاگنده ی نه لمانی نازی لهوته یه کیدا دهرباره ی کاریگری شایعه ده لی:

(قرنیکی گاز چهند کسمی ده کوژی، به لام درویدک ملیونه ها)، شایعه زوړجار وا له ده ولت و هیزو لایه نی ده کات حساب بز پیشهاته کانی دواړوژ

^۱ تابوری پینجم: به همرمو نمو هیزو لایمانه ده وتریت که بهروالت نیشتمانین به لام له راستیدا بز قازانجی دجوژمن دست به کارن.

ناکات و خۆی بۆ رووبەر و بوونەوه ساز ناکاو پشتینی لێ دەکاتەوه و بێخەم پالی لێ دەداتەوه، تا دوژمن غافلگیری دەکات و پرسەمی لێ دەبێت. لەملاوه لەرپێی شایعە ترسەوه دوژمن دەیهوێ وەرە خەلکی تیک پرمتین و رەشبین و ناو میدو بێمتانەیان بکات و برۆایان بە سەرکەوتن نەهێلێ و زۆرجار ئەم جۆرە شایعە زۆر بە توندو تیژی بلاودەبیتەوه و کاریکی خراپ دەکاتە سەر خەلکی و کەش و هەوا یەکی پەر لە دلەراوکی و تۆقینیان بۆ دەخولقینێ. شایعە رۆلێکی گەوره دەبینێ لە دروست کردنی بێشیرازەیی و پاشاگەردانی و قولکردنەوهی گیانی دەمارگیری و ویرانکاری. بەو ئەندازەیی پەرور دەهێ تاک و پەیهندی ئیوان ئەندامانی کۆمەڵیش لاواز بێت و نەزانی و دواکەوتوویی پالی بەسەر کۆمەڵدا کیشابێت مەترسی شایعەش زیاتر دەبێت.

ئێستا دەپرسین نایا هەمووکەس برۆای بە شایعە هەیهو هەر تاکێ بگری بلاوی دەکاتەوه و دەیگێرتەوه؟
 زۆر بەی خەلکی برۆا بە شایعە دەکەن، تەنانت ئەوانەش کە برۆایان بەو شتانە نێرە کەسانی تر دەیگێرتەوه.

شایعە بەزۆری بەشیوەی تشویقی بلاودەکریتەوه. چونکە ئەوانەیی هەلێ دەبەستن و بلاوی دەکەنەوه ئەوپەری توانای خۆیان لە دارشتنی دا بەکار دەهێنن. بۆ ئەوهی بەخێراییی بلاوبیتەوه و بته نیتەوه، بۆ ئەمەش سوود لەو هەست و نەستە دەروونیانەیی وەکو ترس و گومان و ئاوات و زیندەخەوو شتی لەم جۆرە وەردەگرت. ئەو شتانەیی کە خەلکی ناتوانن راستەوخۆ بەناشکرا دەری بپن. بۆ نمونە گریمان سەربازێ سەرکرده کەمی خۆش ناوی چونکە برۆای وایە دلەقانه مامەلەیی لەگەڵدا دەکات و دادپەرور نێرە، ئەم سەربازە ناچێ راستەوخۆ کارێ لە دژی سەرکرده کەمی بکات، هەروەها ناشیهوێ بەراشکاوای رای خۆی پێبلی، چونکە بەجوکمی پله و پایە کەمی ناتوانیت شتی لەم جۆرەیی لەگەڵدا بکات. بەلام ئەگەر هات و رۆژی ئەم سەربازە شایعە یەکی وای بیست کە ئەو سەرکردهی رقی لیتەتی و لێی دەترسێ سەرزەنشت کراوه ئەگەری ئەوهش هەیه لێپرسراویەتیە کەمی لێبەنریتەوه، بەبێ ئەوهی هەست بە تاوان بکات هەول دەدات ئەم شایعە بپنێ و بەرێ و بلاوی بکاتەوه و خۆی وادادەنێ کە بەرامبەر ئەم چیرۆکە بەرپرسیار نێرە چونکە ئەم تەنها قسەیی خەلکی تر دەلێتەوه و هیچی تر.

لام له لایه کی ترهوه گوی گرتنی له وشانهو گپړنه وپان بو نم و شو جوړی
له زامه ندی دروونی بو پیکده هینتی.

ناوانه خوازه که نم هوالانه راست و دروست بن، چونکه په یوه ندی به
مهر پکی ناو قولایی د دروونی یوه هدیه. له ژبانی مه ده نیشدا نم شتانه
اره زه بندهن. زور جار یه کئی شایعه په کت ده گپړتیه به باسی شه ده کات
ده له راستیدا نم نازانی نم قسانه راستن پان درو به لکو هر شه ونده
ده زانی که به سر ده می خه لک یوه شه همیشه ده یگپړتیه شه. دپاره مروث به
شانه ده یوه پت خوی له هه ست کردن به به پر سیاریه تی له به رامبر نم
ناره ی پتی هه لده ستی د در باز بکات.

هر شه همیشه وای لی ده کات له کاتی گپړانه وای قسه و باسه که دا
به جوړی ده پرازینیتیه به پروای پی بکریت. له کاتی جه نگیشدا له به رته وای
سانسوری توند ده خریته سر هوال و ده ننگ و باسه کانی له مهر جه ننگه که و
ترس و توقینتیکی زوریش له نارادایه، له به رته ووه مروث زوو پروا به شایعه
ده کات و بلاری ده کاتوه. پتویسته لیره دا بوتریت پروا کردن به شایعه له سر
تپروانینی تاکه و ه ستاوه به رامبر بابه تی شایعه که و پتویسته کانی.

هه مو تاکی پتویستی به ریزلی گرتن و خوسه لماندن و رازی پوون و
ریزی کومه له به رامبری هدی، سه پرده که یه کئی که زیاتر به لای فیل و
ناپاکیدا دایده شکینتی زور زوو پروا بهو شایعانه ده کات که لهو باره یوه
بلاوه بنهوه.

له لایه کی ترهوه هویه کی تر لهو هویانه کی که واده کات مروث به ناسانی
پروا به شایعه بکات شه هیه که زوریه کی شه زانیاریانه کی و هرمان گرتوه
له نم و شه هویه و بویان گپړاوینه ووه ده رفه تی شه همان شه بووه پپایانا
بچینه ووه دوی لیکولینه ووه و هرمان بگرین.
شه سه هر پای شه و شایعه هه ندی له پیداویستی به شاراوه کانی ناخی
مروث تیره کات.

پالنه ره سایکولوژی ه کانی شایعه دروست کردن

له پشت شایعه دروست کردن هوه کومه لی پالنه ری سایکولوژی هه ن که
پتویسته ناماژ پان پی بکریت:

(۱) هه ز کردن له خوده رخستن :

مرۆف زۆرجار به گێڕانهوهی هه‌ندێ هه‌وال و ده‌نگ و باس که زۆریه‌شی زیاده‌یه‌وه‌ی تێدا به‌لکو هه‌ندێ جار درۆی شاخداریشی تیکه‌لاه، ده‌یه‌وێ خۆی و نیشان بدات که ئهم ئاگای له هه‌ندێ ده‌نگ و باسی دانسقه و نه‌ینی هه‌یه‌و له هه‌ندێ ناوه‌ندی واوه نزیکه خه‌لکی هه‌روا به‌و ئاسانیه‌ ده‌ستیان پێی ناگا، بێگومان مرۆفێ بیه‌وێ له‌م رێگایه‌وه بوونی که‌سایه‌تی خۆی به‌خه‌لکی به‌سه‌لمه‌نێ ئه‌وا مرۆفێکی تیشکاوه‌ هه‌ست به‌ که‌م و کورێ له‌که‌سایه‌تی خۆیدا ده‌کات و ده‌یه‌وێ به‌م کاره‌ی ئه‌و که‌سه‌و کۆره‌یه‌یان به‌شاره‌تمه‌وه به‌لام له‌پراستیدا زیاتر له‌رووی هه‌لده‌مالرێو ریسوا ده‌بیت.

٢) په‌یدا کردنی هاوسۆزی (التأیید العاطفی) :

مرۆف به‌سێفه‌تی مرۆف بوونی مه‌خلوقێکی ئالۆزه‌و له‌ قولایی ده‌روونیدا چه‌نده‌ها (نزعات)ی دژیه‌یه‌کی تیا به‌ له‌: خۆشه‌ویستی و رق لێبوونه‌وه، دله‌پراوکی و نارامی، به‌جه‌رگی و خۆبه‌ده‌سته‌وه‌دان، په‌ژاره‌و شادی و زۆر شتی تر که مرۆف هه‌ستی پێ ده‌کات. ده‌بینی به‌کیکمان ماوه‌یه‌کی دورودرێژ ده‌رباره‌ی شتی دله‌پراوکی و په‌رتشانی رووی تێ ده‌کات به‌بێ ئه‌وه‌ی بزانیته‌ ئه‌و شته‌ چی به‌؟

له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا که ته‌مه‌نمان گه‌وره‌یه‌ هه‌ندێ جار به‌ره‌فتاری منالانه هه‌لدستین. ده‌ترسین و ده‌چیژین و تووشی دله‌پراوکی ده‌بین به‌بێ ئه‌وه‌ی بزاین بۆ ده‌ترسین و ئازار ده‌چیژین و دله‌پراوکیمان تووش ده‌بێ؟ به‌لام شتیکی روون ئاشکرا هه‌یه‌ که ناھیلێ، ئیمه‌ به‌درێژایی ته‌مه‌نمان به‌ روونی هه‌سته‌ ناوه‌کیه‌کانمان ببینین، هه‌ست ده‌که‌ین کۆمه‌لگا مافی به‌سه‌رمانه‌وه هه‌یه‌ هه‌ول ده‌ده‌ین له‌به‌رچاوی ده‌ووربه‌ره‌ که‌مان له‌خه‌لکی به‌رزترین..

به‌لام زۆر شتی شاراه‌و له‌ناو ناخی ده‌روونماندا هه‌یه‌ ته‌نانه‌ت ناتوانین بۆخۆشمان دانیان پێدا بنه‌ین له‌به‌رئه‌وه‌ی تووشی شه‌رمه‌زاری ده‌بین. زۆرجار په‌نا ده‌به‌ینه‌ به‌ر خه‌یال کردنه‌وه، یان زیاده‌یه‌وه‌ی ده‌که‌ین له‌ دیاری کردنی ئهم هه‌ستانه‌ لای که‌سانی تر. ئیمه‌ واده‌زانیان ناته‌واوی له‌غه‌یری ئیمه‌دا به‌. بۆ نمونه‌: ئیمه‌ نامانه‌وێ دان به‌ هه‌له‌کانماندا بنه‌ین، له‌به‌رئه‌وه‌ زۆرجار به‌کاری توندوتیژ هه‌لده‌ستین و هه‌لده‌ستین به‌ تۆمه‌تبارکردنیکی به‌رفراوان بۆ شارده‌نه‌وه‌ی ئهم راستیه‌.

بهانکوژین. به لکو خواردنی دده دینتی ئەمەش بەپێدانی شایعەو زۆربلانیسی و شتی لەم جۆرە.

کاتیکیش هەستمان بەم پالنهراڤه کرد ترس دل و دەروونمان دادەگرێ لەو کاتەدا ئەگەر پێین بەدوای (قۆچی قوربانی) (کبش الفداء) دا نا جامی تەریبی خۆمانی بەسەردا بپێژین.

لێرەدا چاک وایە ئاماژە بە ئامانجیکی تریش بکەین کە شایعە بەدی دینتی هێرش کردنە سەر ئەو شتە ی مرۆف رقی لێبەتی دلی دەداتەو هەر وەها خزمەتیکی تریش دەکات ئەویش پاساودانی هەستی مرۆفەکیە بەرامبەر ئەو هەلوێستە.

بۆ نمونە ئافەرەتی کە شووی نەکردوو و چۆتە تەمەنەو بەخۆی دەلێ (ئایا من لەو خانمە باشتر نیم کە ئارام و ئاسوودە لەگەل مالم و میردی خۆیدا دەژی؟).

پوختە ی قسان ئەو یە شایعە لەباریدا یەتی لە توندی گرژی عاتیفی کەم کاتەو بەو سیفەتە ی کە لەبەر یکی هەناسەدان و دەروولی کرانەو یە بوونی ئەم عاتیفانە پاساودا و دەپیاریزێ کە ئەگەر خواوەنەکی بەرەو رووی بیتەو لەلای مەقبول نی یە.

بەم رەنگە زۆر جار شایعە و لە مرۆف دەکات هەست بکات کە لە دەرووبەرەکی تیگەیشتوو.

۳- رەنگدانەو (الإنعکاس)

کاتی باری دەروونی و عاتیفی مرۆف بەبێ ئەو ی پێبزانێ لە لێکدانەو ی دەرووبەرە کەیدا رەنگی دایەو. ئەو پێی دەوترێ رەنگدانەو، ناتوانی بەلگە ی بابەتی بۆ لێکدانەو ی راستیەکانی دەرووبەری بینیتەو. شایعە جۆریکە لە زەرەخو کاتی ئەو چیرۆکی گۆی بیستی دەبین و ئەو راستیەمان بۆ لێک دەداتەو کە ریکی ژبانی ناوەمانە دلمان دە یگریت و بپروای پێدەکەین. ئەو ی بۆ خەلکی بەهەلە دەزانین بۆ ئیمە ئەزموون و تاقی کردنەو یە، کەسانی تر هەلە دەکەن بەلام ئیمە هەلە ناکەین تەنانت ئەگەر هەلە شمان کرد ئەگەر بەراوردی بکەین لەگەل هی کەسانی تر زۆر سادە یە. بەهۆی بپرواکردن بە شایعە مرۆف دە یهوی لەسزای ویژدان خۆی رزگار بکات، کاتی بپروامان وابوو کەسانی تر هەلەن، هەلە دەدەین لە هەستکردن بەتاوان و سزای ویژدان رزگارمان ببێ، بەلام هەرکاتی لۆمە ی خۆمانمان کرد ئەو کاتە زۆر کەم باوەر بە شایعە دەکەین. ئەوانە ی ناتوانن

رووبه پرووی هه له کانیان ببینوه له (قوچی قوریانی ده گهرین). به لام شهوی لاوازیه که له خویاندا ده بینن ههولی شه نادهن، شه لیکدانه شه په یوه نندی توندوتولی نیوان شایعه شه باری عاتیفه مان بو روون ده کاته شه. که زور جار به توندی به چیروکی شایعه که شه به ستراوه شه به جوړی تیمه شایعه مان به ږه ننگدانه شه باری عاتیفی خودی خومان دانا.

۴- رق و کینه

زور جار مرؤف به پالنه ری رق بوونوه له نه یاران و ناحه زانی خوئی ههولی نه دا له ریئی شایعه بو هه له بستن و لیکدانه شه ره فتاریان بهو جوړه ری خزمه تی نامانجه کانی خوئی ده کات تیکیان بشکینتی. له لایه کی تره وه له ریئی شه شایعه شه ده یه وو عه داله تی هه لوستی خوئی به رامبه ر ناحه زه کانی بو خه لکی روون بکاته شه. شه شهوانن واده کهن و فلان شت ده لیتن و پیاوی فلان لایهنن و .. هتد.

مرؤف به شایعه سه رده که وو به سه ر که مه له خه لکیدا که نه گهر رووبه پروویان بیته وه هیچی پی له گه ل نا کرین، زور به ی شه شایعه نه ی دژی نیسلامیه کان ده کری له م جوړه به بو ناووزاندن و دوور خستنه وه ی خه لکی لپیان و دا برینیانه له جه ماوهر.

له پالنه ره کانی تری شایعه

به ده ره لهو خالانه ی باس مان کرد هه ندی پالنه ری تریش له م هه سه له یه دا ده ور ده بینن وه کت:

ا سوور بوونی مرؤف له سه ر لیکدانه شه ی روودا وه کان ته نانت نه گهر زانیاری ته واویشی له م باره یه وه له به رده ستدا نه بیت، کاتی زانیاریه کانی شی ناتوانیت. چوار چیو به کی ناشکراو روونی روودا وه کان پیک به پیتی. نه وسا بو ته واو کردنی سیم او نا دگاری روودا وه کان په نا وه به ر نه ندیشه و خه یال کر نه وه ده بات .

ب هه له شه یی و په له کردنی مرؤف له کاروباره کانیدا و له به رده ست نه بوونی کاتی ته واو بو گهران به دوا ی راستیه کاندا. شه مه وای لی ده کات په نا به رپته به ر شایعه و چاو وړاو.

م هه ندی جار شایعه جوړیکه له رازی کردنی ده روونی که مرؤف ناتوانیت به شکست خوار دووی رووبه پرووی بیته وه. مرؤف ناتوانیت بیچته مه دانی بازار گانی سه ر که موتنیکی به رچاو به ده ست به پیتی له به ر شه وه

به دست نه نقهست درۆو ده له سه بۆ شو كه سانه هه لده به ستی كه له مو
 مهیدانه دا كارده كه ن. وهك شهۆه ی ده لئ: كاره كانیان هه مووی له سه ر
 فرۆفیل و ناپاكی و سۆیندی درۆ به نده. ئه م حاله ی من زۆر چاكتره كه
 ناچم له سه ر حسابی كه سایه تی و بیروباوه رو ناپرووی خۆم كار ی وا بكه م،
 نموونه یه كی تر شو قوتابییانه یه كه له تاقی كردنه وه كاندا سه رناكه من، كه
 زۆرجار هاوړچ قوتابیه كانیان و مامۆستاكانیان به پیلان لئ گێتپان و
 خیانه ت كردن و شتی له م جۆره تاوانبار ده كه ن، ده لئین نه گه ر وانهمان
 پئ بو ترایه ته وه ئیمه ش له قوتابی یه یه كه مه كان ده بوین.
 هه موو ئه م هه ولانه بۆ شهۆه یه مرۆفی خودی رازی بكات و هه ست
 به پرسیوایی و شه رمه زاری نه كات.

به كورتی ئه م پالنه رانه ی وا له مرۆف ده كات هه لئسئ شایعه بكات
 زۆرن و شهۆه ته نها گرن گترینیان بوو. شه شئ زۆرجار چه ند پالنه ریک له یه ك
 كاتدا له دروست كردنی شایعه یه كدا به شداری.

جۆره كانی شایعه

شایعه له سه ر بناغه ی جۆراو جۆر پۆلین ده كریت.

یه كه م : به كۆیره ی پالنه ره سایكۆلۆجیه كان :

له م رووه وه ده كری به سئ جۆره وه :

۱- شایعه ی ئوس: مه به ست له م جۆره شایعه یه نانه وه ی ئرس و
 دلپراوكی یه له دل و ده روونی خه لكیدا، وهك ئه و شایعه ی ئه لمانه كان
 له جهنگی دووه می جیهانیدا بلاویان كرده وه گوایه گه له كه شتی ئه لمانه كان
 ئه له كه شتی هاوپه یمانه كانی تێكشكاندووه و ئینگلته ره ش به هوی ئه و
 گه مارۆ ئابوری یه ی به سه ریدا سه پئتراوه خۆبه ده سه ته وه ده دات. یاخود شایعه
 له باره ی بلاوبونه وه ی خۆراکی ژه هراوی یان نه خۆشه یه كی په تای كوشنده یان
 هه لگیره سانی شه رپكی خویتاوی و... هتد.

۲- شایعه ی ئومید :

به هه موو ئه و شایعانه ده وترئ كه به مه به ستی ئه و مه یدانه به رو
 لئ كردنه وه بئ خه م بوون بلاوده كریته وه، یاخود به پێچه وانه ی پێشوو باسی
 سه ركه وتن ده كات.

۳- كینه و دووبه ره كی: هه موو ئه و شایعانه ده گریته وه كه ئامانج تیایدا
 بلاو كردنه وه ی گییانی دووبه ره كی و رق و كینه یه له ناو چین و توێژه

جۆزبه جۆزه كانى خه لكدا يان حيزب و گروپ و دهوله تاندا نيستا بۆ شهوى
دوژمن سوود لىو ناكۆكيانه وه رگريت كه بهو جۆزه دروستيان دهكات.

دووهم : بهگويژهى خييرايبى بلاوبوونهوى

شايعه بهگويژهى خييرايبى بلاوبوونهوى دهكرئى به سى بهشهوه :

(١) خشۆك : بهو شايعانه دهوترئى كه لىسه رخۆو هيراش بلاوده بنهوه تا
ورده ورده همسوو كۆمه لگا دهگريتموه .

(٢) خييرا يان توفلىو تيژ : بهو شايعانه دهوترئى كه وهك ئاگر بهرده بيتشه
پاوان زۆر بهخييرايبى بلاوده بيتتموه و كۆمه لگا دهگريتموه .

(٣) رۆچووو : همسوو ئىو شايعانه دهگريتموه كه بلاوده كريتتموه و دوايبى
گوم دهبن و هدرئى شهونده دهزانى له بارودۆخيكى هاوچه شهنى تردا سهر
هه لده ده نهوه .

نامانجه كانى شايعه

دياره شايعه له كاتى شهرو ناشتى دا نامانجى تايبه تى خۆى ههيه ،
بهلام ئيمه ليره دا بهگشتى و بهسهر به كهوه باسى ده كهين و له گرن گرتينيان
ئىمانه تى لاي خواروهون :

١- بهكارهينانى بهمه بهستى دووبه رهكى نانهوه ، بۆ لىكتر ازانى ريزه كان
وبه رته وازه كردن و بهمرت كردنى دوژمن ، شهوش به بهكئى لهم سئى شيوه
دهبئى :

١- نانهوهى دووبه رهكى و ناكۆكى له ناو ريزه كانى دوژمندا .

ب- ناكۆكى نانهوه له نيتوان دوژمن و هاويه يمانه كانى و ازهيتانيان له
يارمه تى دانى .

ج- بئى لايه ن كردنى هيزه كانى ترو بئى بهش كردنى دوژمن له وهى ببئى به
هاويه يمانيان .

٢- بهكارهينانى بهمه بهستى چه ره دوكه ل دروست كردن له دهورى رووداويك
و روپۆش كردنى بۆ شار دنه وهى راستى و هموالى دروست . ده كرئى به ليشاو
شايعه بلاوبكر يتتموه له ناو ئىمانيشدا هه ندى زانيارى راست و دروست هه بئى ،
نيتر ئىو كاته دوژمن سهرى لئى ده شيوتئى واده زانئى ئىو زانياريانه ش ههز
به شيكه لىو شه پۆله شايعه ي رووبه رووى بۆتموه . بهم شيوه به زۆر زه حمه ته

بهرامبهری بتوانی نهیینی به راسته قینه کان و ههواله راسته کان له ههواله درۆکان جیابکاتهوه.

۳- تیکشکانی هویهکانی راگهیانندی دوژمن، بۆ نمونه ئه شایعهی ئەلمانەکان لە کاتی جەنگی جیهانی دووهدا بلایان کردووه و رایانگه یاند فرۆکهکانی نینگلتهره توانیوانه هیتلی شهمندهفهری بهرلین تیک بشکینن، بهجۆری نینگلیزهکان بروایان کردو ههواله کهیان له رادیۆ بلاوکردووه. دواي ئهوه ئەلمانەکان روژنامه نووسهکانی جیهانیان بانگ کرد بۆ ئهوهی له نزیکهوه بزانتن هیتله که هیچی لیتهاتووه و رادیۆی بی بی سی درۆی کردووه.

۴- بهکارهینانی شایعه بۆ درکانندی ئهوه ههوال و زانیاریانهی که دوژمن دهیشاریتهوه. بۆ نمونه له جەنگی جیهانی دووهدا کاتی یابانیهکان شالایان برده سههریتزیکي ئهمریکی زۆر مهبهستیان سوو حهقیقهتی زیانهکانی ئهمریکا بزانتن، کهوتنه شایعه دروست کردن بهجۆری خهریک بوو وری گهلی ئهمریکی بهوخپنن و ئهمریکایان ناچارکرد راستی زیانهکان بدرکینیت.

لهیره دا دهوری سههرکردهی بهتوانا و گهل و ئهتدامانی هوشیار دهرده کهوی کهکاری نهکن دوژمن له م ریگایهوه زانیاریه نهیینی بهکانیان لی درکیشی.

۵- گومان دروست کردن بۆ دوژمن سهبارت به ناعادیلانه بوونی ئهوه ئامانجهی لهپیناویدا ههول دهات یان بۆی دهجنگی.

۶- متمانە نههیشتنی دوژمن به هیزهکانی له روی پیاوو سههرکردهو چهک و جبهخانهوه، ههروهها پرواییهینانی که ههولدانای بی سوودهو گهیشتنی بهسههرکهوتن کاریکی زۆر دورو ئهستهمه.

۷- ترس و تۆقین خستنه دلی دوژمنهوه و وریه رووخاندنی. (جەنگیزخان) ههیشه لهپیش ئهوهی سوپاکهی شالایهبرته سههر ناوچهیهک لهپری کاروانچهکانهوه شایعهی دهبارهی زهبروزهنگ و سامناکیی سوپاکهی بلاوده کردهوه، تا له م ریگایهوه وریه گیانی بهرههستی دوژمنهکانی تیک بشکینن.

۸- ههوگدان بۆ بلاوکردنهوهی بی متمانیهی لهتیوان سههرکردهتی و بنکه جهماوهریه کهیدا، ئهمه یهکی له بنچینهیی ترین ئامانجهکانی شایعهیه.

به گشتی شایعه ده یوئ کەش و هەوایەکی ئالودە بە رق و کینەو
 دەو بەرەکی و بێ شیرازی لە ناو کۆمەلگادا بلاو بکاتەوه و ناویانگی
 چاکە خوازان لە کەدار بکات و پەکی بزوتنەوهی ئیصلاح و چاکە خوازی بخت
 و سەر لە رای گشتی بشیوێتی و چەواشە ی بکات. ئەمڕۆ چەکی شایعه
 بە پەڕی نامەردی دژی سەرکردایەتی هێزە ئیسلامی و نیشتمانیە
 و لێسۆزەکان بە کار دەهێنرێت و ناحەزان لە هەولێ ئێوە دان بە هەر نرخێ بوو
 ئەم جموجولە رزگاری بەخشە قۆناغە سروشتی بە کانی خۆی وەک پێویست
 ئەبێت و ناشیرین بکێت و متمانە ی ئەندامەکانی کەم بکێتەوه و بەناهەق
 قۆمەتی نارەوای بدێتە پال.

بەرھەڵستی کردنی شایعه

دوای ئەوهی مەترسی شایعه مان زانی ئیستا پێویستە بزانیین چۆن و بە
 چ شێوه یەك خۆمانی لی تیاریزین؟

دەشتی وایزانی هەر ئەوەندە ی زانیاریمان لابوو ئیتر شایعه لە ئارادا
 نامەنتی. بەلام مەرج نەبە، چونکە زۆر جار سەرەڕای بوونی زانیاری راست و
 ەروست کەچی شایعه ەردە کێت و بلاو دەبێتەوه. چونکە ئەنھا زانیاری و
 لەکۆلێنەوه بەس نین بۆ لە ناو بردنی ئەو شایعانی لە ترس و رق و کینەوه
 سەرچاوه دەگرن.

ئەم شایعانی پالێنەرە کە ی لە دەروونی ئەوانەدا یە بلاوی دەکەنەوه ەروا
 بەناسانی دەرناکێشێت. دەبێت تێگەشتنێکی ەمەلا یەنەمان دەربارە ی
 بابەتی شایعه کە ەبێت. بۆ بەرھەڵستی کردنی شایعه و رێگرتن لە
 بلاو بوونەوه شی پەیرەوی کردن لەم خالانە ی خوارەوه پێوستە:

١) گومانی چاک بەیەك بردن، کاتی ئیمە گومانی چاکمان بەیەك
 بردو بەرامبەر بەیەكتری بەدگومان نەبووین ئەو کاتە شایعه ناتوانی کارمان
 لێ بکات، دیارە مەبەست لە گومانی چاک ی ئەندامانی کۆمەلای باوڕە دارو
 و لێسۆزی گەل و ولاتە بەیەكتری تا رێگا لە دۆژمن بگرن لە پێی شایعه
 بلاو کردنەوه لە ریزەکانیاندا مەرامەکانی بەدی نەهێتی، چونکە بەرامبەر
 دۆژمانی بیروباوڕو خاک و نەتەوه دەبێت هوشیاربین و خۆش باوڕ نەبین.
 (لولا إذ سمعوه ظن المؤمنون والمؤمنات بأنفسهم خيرا وقالوا هذا إلفك مبین)

هانه: هدرنه وندهی گوی بیستی شایعه کهی (افکت) بوون پرواداران ژن و
بهاه کومانی چاکیان به خویان بردو هه موو لایهک وتیان شه مه شایعه و دروو
ده له سه به کی ناشکرایه و هیچ بناغیه کی راست و دروستی نی به.

۲) بلاؤ کوردنه ووهو ده ماو دهم پینه کردنی، خوی گهوره ده فرمویت (لولا
إذ سمعتموه قلمم مایکون لنا أن تکلم بهذا سبحانک هذا بهتان عظیم)

خوی گهوره له نایه تیکی تری سوره تی (النساء) دات باسی شه وی بۆ
کردووین و له سدر شه پوره رده مان ده کات که هر له خۆمانه ووه دور له
گیانی بهر برسیاریه تی هه وال و ده نگ و باس و وتی وتی نه هینین و نه بهین
به لکو بیگه یه نین به ده زگا بهر برسه کان و لپیرسراوان و له پئی شه وانسه و
جوړی مامه له کردن له گهل هه واله که دیاری بکرین. کۆمه لئی ناوا
پتگه یشتوو ناوا جولایه وه، ده بیتته شورایه کی به هیز له بهر دهم شالاوی
شایعه و چاووړوی ناحه زانی کینه له دل، ژبانی شایعه و له ده ماو دهم
پینه کردنی که باس نه کرا ده مرئی.

۳) زمان گرفتن، وهک هه موومان ده زانین که له ئیسلامدا هه موو دهم
هه له پینانه ووه و ته یهک بهر برسیاریتیه و له روژی قیامه تدا لپیرسینه ووهی
له سدره هر بۆیه زمان گرفتن و قسه فریئنه دان رهوشتیکی ره سه ن و بهرزی
ئیسلامی به به لکو داواکاری به کی شه رعیه.

(والذین هم عن اللغو معرضون) مروؤسی باوه پردار خوی له وتوه قسه ی
پینه سه روبره ده پاریزیو توخنی ناکه وئ.

(وإذا مروا باللغو مروا کراما) کاتی باوه پرداران شه دن به لای شه کوپرو
که سانه ی خریکی کاری پینه هوده و چه واشه کردنن پاریزگاری له که سایه تی و
پله ی بهرزی خویان ده کدن لابه لای شه شتانه دانا که نه وه. پتغه مبه ریش ﷺ
ده فرمویت:

(کفی بالمرء کذبا أن یحدث بکل ما سمع)

مروؤ شه ونده تاوانه ی به سه که هه رچی بیست پینه سئو دوو لی کردن
باسی بکات و بیگپرتیه وه. شه چاره سه رو پهروه رده یی و کۆمه لایه تیه
پتویسته هه موو چین و توپزه کان بگریته وه تا ببن به به شی له بهر ره لست
کردنی جهنگی دهروونی و اهوانه ش چه کتکی شه جهنگه که شایعه یه.

۴) دروست کردنی عه قلیه تیکی ئیسلامی زانستی و لیدان له فکری
ته فسانه یی و سلبی و رارا چونکه شایعه له شه فسانه وه نزیکه بۆیه

عهقلیه تیکی په روږده بووی نیسلاسی زور زحمته وهری بگریټ و باوهری
پن بکات.

۵) روانډنی تووی ههست کردن به بهرپرسیاریهتی له ناخ و ویزدانی
نندامانی کومه لدا.

۶) بههینزکردن و گه شهیندانی هوشیاری سیاسی و نیسلاسی و ناگایی
په یداکردنی جه ماوهر له بنه ماو شیوازو چه که کانی جهنگی دهررونی
به گشتیو شایعه به تایبه تی.

۷) ههولندان بو دابین کردنی نارامی دهررونی بوئه نندامان و قه لاجوکردنی
پن کاریو دهست به تالی، ههروهه نه هیشتنی بیتزاریو پهستی و خه موکی
که کپلگهی میکروبی هم دهرده کوشندهن.

۸) متمانه به سه رکردایه تی، شالووی شایعه بو سه رکردایه تی و سه رکرده
ره مزه کان تا بلتی بههیزه تاجه ماوهر وازیان لی بیتن و پشتیان بهرنه دن و
دهریان چول کن و نه خشه یان لی تیکدهن به تایبه تی شه رکردایه تی کاری
نیسلاسی و سه رکرده نیشتمانپه روهره راسته قینه کان له کون و نویدا هه همیشه
بونه ته نامانجی شالووی شایعه و ناوژراندن، به لام به بونمان له سهر شانزو
پشتگیری کردنی رابره دل سوژه کانمان نه خشه ی دوزمنان ده بیت به بلقی
سهرناو.

۹) به توندی روویه رووی نهو که سانه بوه ستینه وه که خه ریکی بلاو کردنه وه ی
شایعه ن و ههست به هیچ بهرپرسیاریه تیکی نیسلاسی ناکن.

۱۰) بلاو کردنه وه ی راستیه کان و به ناگاهینانه وه ی جه ماوهر له ناقار
راستی هه وال و رو داوه کان و نه هیشتنی هم و مژو نادپاری به سه ریانه وه.
بهم شتویه عهقلیه تیکی نیسلاسی و هوشیاری سیاسی و پابه ند بوون به
ناراسته کردنه نیسلاسی به کان له م رووه وه به متمانه ی بی شه ندازه مان
به پرپه رایه تی و ریپازو نامانج و دروشمان به خوگری و خوناسین و دوزمن
ناسیمان به جدیه ت و قول لی هه لمالین و پشتی یه ک گرتن. به گه شه پیدانی
گیانی بهرپرسیاریه تی و ناسینی نه رکی سه رشان و سه رشتی ناحه زان نه ک هه ر
سنورئ بو شالووی شایعه داده تین به لکو بره و پیده رانشی ریسواو شه ره مزار
ده که یان نه گه ر شایانی و به ره هوش هاتنه وه بوون رایان ده چله کینن و له
زه لکاوی هم خیانه ته دهریان ده هینن و رزگاریان ده که ین.

رەتدانەھۆی شایعە

لەکاتی رەتدانەھۆی شایعە پوچەل کردنەھۆیدا لەرێژی دام و دەزگاکانی راگەیانندن و جەماوەرەو دەبێت ئەم خالانەیی خوارەو بەرچاو بگڕین.

(١) رەتدانەھۆی کە دەست بەجێتو سەرپێی نەبێت. بەلکو دواي ئەھۆی دەخریتە بەردەم شارەزایان ئەو کاتە پوچەل بکڕیتەو.

(٢) پێویستە رەتدانەھۆی کە مەنتقی بێتو رووداوو نامار پشتگیری بکات، چونکە رەتدانەھۆیەکی لاواز کە راستیەکان پشتی نەگرت. متمانە دەروختنێتو ھەبەتی دەزگا رەتدەرەو کەش کەم دەکاتەو.

(٣) زیادەھۆی لە نکولی کردنی تەواوی رووداو کە نەگرت، چونکە زۆر بەی شایعەکان تاهەندێت راستی تیا بە پێویستە ئەوھەندە باس بکڕت ئەو کاتە متمانە زیاتر دەکات.

(٤) نابێت ھەموو شایعەیک بەریتە پال دوژمن چونکە ئەو کاتە دوژمن لەبەرچاوی جەماوەرگەرە دەبێتو وادەزانن دەزگا رەتدەرەو کە ھەرچی گێروگرت ھەبە ئەیسوێت بەسەری ئەودا.

(٥) پێویستە سەرھەتاو کۆتایی رەتدانەھۆی کە نکولی لێکردن لە شایعەکە تیا بێت. بۆئەھۆی بیروھۆشی بۆ نامادە بکڕیت. بەلام ھەروا لە بیرو پێشەکی شایعەکە بخەیتەرۆو ئەو کاتە دەنوسێت بەبیرھۆشەو.

(٦) لابردنی دەستەواژە بنەرەتی بەکە شایعە. چونکە شایعە بەعیبارەتە بنەرەتیەکانەو سەرنج راکیش و کاریگەرە. لە پۆشاکە بنەرەتیەکە خۆیدا ناخریتەرۆو، بەلکو مانا و کێشەکە لە پۆشاکێکی شەرپ و پدا دەخریتەرۆو. چونکە شایعە زۆر ھەولی لەگەڵ دەدرێت تا بە جوانترین وشەو قەشەنگترین پۆشاک رووپۆش بکڕت و کاریگەربێت.

(٧) ھەرآمۆش کردنی شایعە سستەکان، ھەموو شایعەیک شایستەیی رەتدانەھۆی نەبێتو سەرقال نەکردنی جەماوەر لەرەتدانەھۆی ئەو جۆرە شایعەنە باشترە.

(٨) لەبنەرەتدا بابەتی بین، رەتدانەھۆی کە نەکڕت بە دەرفەت بۆ خستنەرۆوی باری سەرنجی تاپبەت و لەبابەتی یوون دەرچیت.

(٩) رەتدانەھۆی جلدی بێتو وانەزانن شتەکە تەنھا بۆ کات بەسەربردن و پیکەنینە لەگەڵ بەتاگابوون لەو مەترسیەیی لەخۆی گرتووە.

۱۰) هوشیاری له رەتدانهوه‌دا، بۆ ئه‌وه‌ی کارێ نه‌که‌ین له‌باتی ئه‌وه‌ی شایعه رەتدەینەوه زیاتر بلاوی بکه‌یتەوه.

ده‌بێ ده‌زگاکانی راگه‌یاندن هه‌میشه ئه‌وه بسیر جه‌ماوه‌ر به‌پینه‌وه که

- ۱- شایعه درۆیه، بێ‌پاوه‌پانیش خه‌ریکی درۆ هه‌لبه‌ستن.
- ۲- شایعه گومانه، گومانیش درۆترین قسه‌یه.
- ۳- شایعه وه‌هم و چاوبه‌ستیکی و گومراکردن و سه‌رلی‌تیکدانه.
- ۴- مڕۆشی عاقل ناوڕ به‌لای شایعه‌دا ناداته‌وه، چونکه ده‌زانی هی ئه‌وه‌نی‌یه متمانه‌ی پێ‌بکریت.
- ۵- شایعه چه‌کیکه له‌چه‌که‌کانی دوژمن.
- ۶- شایعه وره ده‌پوخینی ئه‌وه‌ی بلاوی ده‌کاته‌وه خائینه.
- ۷- شایعه چه‌کی ده‌ستی ترسنۆک و هه‌سوودو دوو‌پووه‌کانه، له‌و شویتانه‌ش که به‌رپرسانی به‌چاکی ده‌زانی به‌ تابه‌تی له‌کاتی جه‌نگ و به‌ره‌و رووبوونه‌وه‌دا به‌ بلاوکردنه‌وه‌ی دژه شایعه به‌رگری له‌ شالای شایعه‌ی دوژمن بگیریت.

هه‌لۆیستی ئیسلام ده‌رباره‌ی شایعه له‌ناو ریزی موسلماناندا

هه‌لۆیستی ئیسلام له‌م رووه‌وه له‌چهند خالیکدا ده‌خه‌ینه‌روو:

یه‌که‌م: هه‌لبه‌ستنی شایعه:

۱- ئیسلام له‌رێی قه‌ده‌غه‌کردنی ئه‌و شتانه‌ی که شایعه بلاوده‌کاته‌وه‌و ده‌بێته هۆی هاتنه‌کایه‌وه‌ی هه‌لبه‌ستنی شایعه‌ی قه‌ده‌غه‌کردووه، ئه‌مه‌ش له‌بهر ئه‌م هۆیانه‌ی خواره‌وه:

۱) چونکه شایعه درۆیه‌و ئیسلامیشه‌ به‌گه‌شتی دژایه‌تی درۆده‌کات و قه‌ده‌غه‌ی ده‌کات. له‌م باره‌وه ده‌ق زۆره لێره‌دا ته‌نها ئاماژه به‌م ئایه‌ته ده‌که‌ین که ده‌فه‌رموی: (إِنَّمَا يَفْرِي الْكُذِبَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ) النحل/۱۰۵.

لێره‌دا درۆکردن دراوه‌ته پال بێ‌پاوه‌پان و ئه‌وانه‌ی باوه‌ر به‌ به‌لگه‌و نیشانه‌کانی خۆی گه‌وره ناهینن.

ب) له بدر شه و هی نازاری تیایه بو شه که سهی بوی دانراوه یان بوی ده گوینز ریته وه، نازاردانیش هدرامه. خوی گهوره ده فهرموئ: (والذین یؤذون المؤمنین والمؤمنات بغير ما اكتسبوا فقد احتملوا بهتاناً وإثماً مبيناً) الأحزاب/ ۵۸.

واته: شهواندی که پیوان و ثافره تانی بروادار نازارده دن، به بئ شه و هی شتیکی وایان کرد بیت پاساوی شه نازاردانه بداته وه، شه بوختان و تاوانتیکی ناشکرایان خستوته کولی خویان.

فهرموده شه ده فهرموئ: (إن دماءکم وأعراضکم وأموالکم علیکم حرام). - رواه البخاري ومسلم.

واته: موسلمانان خوین و مال و ناموسیان له یه کتری هدرامه.

وه ده فهرموئ: (إن أربى الربا الإستطالة في عرض مسلم بغير حق) رواه أبو داود.

واته: خرابترین سوو خواردن دم دریزی کردن و بریندارکردنی شه ره ف و نابرووی موسلمانیکه به ناحق.

وه ده فهرموئ: (أي رجل أشاع عن رجل مسلم بكلمة هو منه بريء بشينه بها في الدنيا كان حقا على الله أن يذيه يوم القيامة في النار حتى يأتي بنفاذ ما قال) - رواه الطبراني بإسناد جيد.

واته: هدرکه سچیک قسه یه ک بده دم موسلمانیکه وه هه لبه ستنی و بلاوی بکاته وه له کاتیکدا شه موسلمانه لهو شته بی بهری بی شه نه یکر بیت و به هی نه مه وه ناشیرین ببی، خوی گهوره له ره ژوی قیامتدا به قه ده شه تاواندی ده یهاو پته ناو ناگری دوزه شه وه. له گپرانه وه یه کی که یدا هاتو وه (هدرکه ستنی شتنی بو موسلمانن دروست بکات بو وه ی ناوی بزپینسی و ناشیرینی بکات. خوی گهوره بارته قای شه وه له سر پردی دوزه خ چه پس ی ده کات).

ج- شایه ده بیته هی ناژاوه دووبه ره کی و ترس و لهرز، نیسلامیش رئی له مه گرتو وه، له فهرمووده یه کدا هاتو وه:

(لا یجل لمسلم أن یروع مسلماً) رواه مسلم، بو هیچ موسلمانیک رهوا نیه موسلمانن بئو قینن و ناسایشی لی هه لگریت.

ههروه ها ده فهرموئ: (من أخاف مؤمناً كان حقا على الله ألا يؤمنه من فزع يوم القيامة) رواه الطبراني.

واته: هدرکه سئ بپرواداری بترسینی، شهوا خوای گهوره له ترس و داچله کانی روژی دوايي ناپياريزی، دياره مهبهست ليره دا پرواداريکی بي تاوانه.

گومانی تيا نيه که شايمه ترس و لهرز ده نيتموه. خوای گهوره ش به توندي سهرزه نشتی نهوانه ده کات خهريکی دروو ده لهسه بلاوکردنه ون و ريو شوینی سهختی بهرامبهريان داناه:

(لئن لم یته المنافقون والذین فی قلوبهم مرض والمرجفون فی المدینة لغیرک بهم، ثم لا یحارونک فیها إلا قلبلا، ملعونین اینما ثقفوا أخذوا وقتلوا تفتیلا) الأحزاب/ ۶۱، ۶۰.

قرطبی ده لی: (مرجفون) کومه لی بوون هه والی دلتهنگ که رو خراپیان له باره ی دوژمنه کانیانوه به پرواداران ده دا، کاتی تپیه کانی پیغه مبهری خوا ﷺ دهره ده چون ده یانوت: کوژراون و بهزیون و وا دوژمن به پریوه به بوژان، ههروه ها قرطبی له (ابن عباس) هوه ده گپیتسه وه (الأرجاف) ده سته دامین بوونی ناژاوه و فیتنه یه. ههروه ها یانی بلاوکردنه وه ی دروو ده لهسه و شتی ناراست و به تال و بو سوودیکی تایبه تی، وه مانای (لغیرتک بهم) یانی به سه ریانا زالت ده که م به نه فرین لی کردن و کوشتن و وه درنانیان، کاتی سوره تی (براءة) دابهزی دوو پرووه کان له گهل پرواداراندا له مزگه وتدا له نوژی ههینی دابوون، پیغه مبهری خوا له وتاره کهیدا وتی: ئیوه دوو پرووتان تیا به، هدرکه سیکم به ناوی خزیوه بانگ کرد با له مزگه وت پرواته دهره وه ئیتر توختی مزگه وت نه که ویت دواي نه مپو، فلانه کهس تو دوو پروویت... جا برا موسلمانه کانیان لییان رابه رین و وه دریان نان.

۲) خوای گهوره خاوه نی هه والی دروو به (فاسق) ناوده بات و ده فه رموی: (یا ایها الذین آمنوا إن جاءکم فاسق نبأ فینوا أن تصیوا قوما بجهالة فتصبحوا علی ما فعلتم نادمین) الحجرات/ ۶.

واته: نه ی باوه دراران کاتی (فاسق) یک هه والیکی بو هینان یه که سه هه واله که ی لی تهرمه گرن و لی کولینه وه ی له باره وه نه نجام بدهن، نه کا به هوی ئه م هه واله به نه زانی کومه لی به دهستی ئیوه تووشی خراپه بیت و ئیوه ش له کاره کانتان په شیمان بن.

ئه م ئایه ته به بو نه ی رووداوی (وه لیدی کوری عطیعی کوری نه بی موعیت) هوه دابه زیوه کاتی تک پیغه مبه ر ﷺ کردی به والی (بنی المصطلق) تا کو زه کاتیان لی تهرگرگی، به لام له بهر کونه قینیکی کاتی نه قامی ترسا

لیبان و گه رایه وه بۆ لای پیغه مبهرو پی راگه یاند، که زه کاتیان پی نه داوه و نیازیان بووه بیکوژن.

پیغه مبهرو ﷺ ویستی بدا به سه ریانا، به لام ثم ختله هاتن و نکولیان له هه واله که ی وه لید کرد.

۳) خوای گه و ره خاوه ن شایعه ی به شهینان ناو بردووه، نه وه تا له باره ی (نعیم بن مسعود الأسلمی) که هیتتا موسلمان نه بوو بوو، وه ویستی سوپای موسلمانان له جه نگی به در ی بچو کدا تووشی شکان و به زین بکات، ده فهرمویت: (إنا ذلکم الشیطان یخوف أولیاءه فلا تخافوهم) آل عمران/ ۱۷۵.

نه وه شهیتانه و دوسته کانی خو ی ده ترسین ی لیبان مه ترسن.

۴) وه وه سفی (المرجفین) ده کات نه وانه ی جگه له شه ر شتیکی تریان ناوی بۆ خه لکی که دل یان نه خو شه (فی قلوبهم مرض فزادهم الله مرضا ولهم عذاب أليم بما كانوا یكذبون) البقره/ ۱۰.

دل یان نه خو شه و خوای گه و ره ش زیاتر نه خو شی خستون، وه له به رام بهر نه و درۆ یانه ی که ده یکه ن و نه و بی باوه ریه ی نیشانی ده ده ن خوای گه و ره سزایه کی سه ختیان ده دات، شه رو یستن بۆ خه لکی له سیفه تی باوه رداران نه، له فهرمووده یه کی دا هاتووه: (لا یؤمن أحدکم حتی یحب لأخیه ما یحب لنفسه) هیچ کامتان به باوه رداری ته و او ناژمیردرین تا نه وه ی بۆ خو ت پیت خو شه بۆ برا موسلمانه که شت پیت خو ش بیت.

دوووه / به روا کردن به شایعه

ئیسلام به روا کردن به شایعه ی به حه رام داناو وه ری شوینه کانی نه م حه رام کردنه ش به م جو ره یه:

۱- گو ی له درۆ گرتنی حه رام کردووه به یه کی له سیفه ته کانی جو له که و دوو رووه کان داناو، نه وانه ی که ته نها خرا به یان بۆ موسلمانان ده ویت، خوای گه و ره ده فهرمویت: (ومن الذین هادوا سماعون للکذب) المائده/ ۵۱.

واته: هه ندی له جو له که کان نیش و پیشه یان گو ی له درۆ گرتنه.

۲- رازی نه مرۆف شوین شتی که بکه ویت زانیاری پی نه بیت و هه روا به کو پیرانه دوای که ویت، خوای گه و ره ده فهرمویت: (ولا تقف ما لیس لك به علم إن السمع والبصر والفؤاد کل أولئک کان عنه مستولا) الإسراء/ ۳۶.

هه له بێست سه گره له باره ی شتی که وه که زانیاریت ده باره ی پێینه، ده بێت هه سوو ناسرازه کانی زانیاری بو ساغ کردنه وه ی هه واول و باسه کان به کار بێنی، مرۆف له بهرام بهر توانای بیستن و بینین و لیکدان نه ویدا بهر پرسیاره .

۳ قه ده غه ی کردوه مرۆف شوین گومان (ظن) بکه ویت و به سیفه تیکی خوانه ناسانی له قه له م داوه، پروا کردن به شایعه ش شوین گومان که و تنه، خوی گه وه ده فهرمویت: (وما لهم به من علم ان يتبعون الا الظن وان الظن لا یغنی من الحق شیئا) النجم/ ۲۸.

واته: زانیاریان پێی نه و ته نه ی شوینی گومان ده که ون و گومانیش شهینی حه ق ناگرته وه وه مرۆف ناگه یه نیت به راستی. ههروه ها خوی گه وه ده فهرمویت: (یا ایها الذین آمنوا اجتنبوا کثیرا من الظن ان بعض الظن اثم) الحجرات/ ۱۲.

واته: نه ی پروا داران له زۆر گومان دوور که ونه وه چونکه هه ندی گومان ناوانه، وه له باره ی رووداوی (افک) وه که راهری دوور وه وه کان (عبدالله بن ابی سلول) به وه ی پێداو (حسان بن ثابت و مصلح بن أثاثه و بنت حشش) ی له گه لدا بو، له دژی عایشه ی دایکی پروا داران ده فهرمویت: (لولا اذ سمعتموه ظن المؤمنون والمؤمنات بأنفسهم خیرا وقالوا هذا افک لبین) النور/ ۱۲.

نه وه بو له سالی (الحدیبیه) دا نه وه رووی دا که پێغه مبه ر ﷺ (عثمانی کۆری عفا ن) ی نارد بو لای قوه یش تا پێیان راگه یه نن شه بو شه ر نه هاتوه و ته نه ی بو عه مره کردن هاتوه. به لام هه ندی دواکه وت بو نه وه ی په یه ندی به کۆمه لی باوه ر داری ناو مه که وه بکات بو نه وه ی مزگینیان بداتی که رزگار کردنی مه که وه سه رکه وتنی خوی نزیکه، کاتی نه و ماوه یه دیار نه ما، موسلمانان وتیان: عثمان له پێش نه مه وه خوی گه یانده مالی خواو ته وافی کرد، پێغه مبه ر فه رمووی پروا نا که م (عثمان) چو بێ ته وافی کرد بیت و نه مه ش لیره دا گیرمان خواردوه و تیان: ده بی چی رئی لی بگریت نه ی پێغه مبه ری خوا خۆت ده زانی وا رۆشته وه وه پێش که وتوه؟ فه رمووی: وا گومان ده به م ده ر به ره ی که تا نه مه ش له گه لیا ته وافی نه که یه ن ته وافی ناکات. (عثمان) گه راپه وه وه موسلمانان به و گومانه وه چوون به ره وه پیری کومانه که یانی به درۆ خسته نه وه وه سویندی خوارد که نه گه ر یه ک سالی ره به ق نه وله مه که دا به یه وه وه پێغه مبه ر یش له (حدیبیه) هه لی دا بی. ته وافی

که عبیدم نه‌ده کرد تا پیغمبر ﷺ ته‌وازی نه‌کردایه. وه قوپه‌یش بانگی کرده‌وه بۆ ته‌واف کردن، به‌لام نه‌و قایل نه‌بووه.

جا موسلمانان لیکن و تیان: پیغمبریه‌ری خوا له‌همه‌موومان زاناتره به‌خواو له‌همه‌مووشمان گومان چاکتره.

۴- نیسلام فرمائی کرده په‌له‌نه‌کریت له‌بلاو‌کردنه‌وه‌ی هه‌وال و ده‌نگ و باس تا جوان سه‌رنجی نه‌داو ساغ نه‌بیته‌وه.

نه‌وه‌نده به‌س نیه‌ بۆ سه‌روژ که هه‌والی رت کاته‌وه‌و باوه‌ری پی‌نه‌کات. به‌لکو پی‌وسته‌ تاووتوی‌ی بکات و له‌بارود‌وخه‌کی بکۆلیته‌وه. چونکه نه‌شی نیازو مه‌به‌ستی کلاو له‌پشت بلاو‌کردنه‌وه‌یه‌وه هه‌بیت ئیتر دوا‌ی لی‌کۆلینه‌وه نه‌وه روون ده‌بیته‌وه باوه‌ری پی‌بکریت یان به‌درۆ به‌خریته‌وه؟

خۆ ئه‌م لی‌کۆلینه‌وه له‌هه‌ندی شتی ترسناکی وه‌ک و مه‌سه‌له‌ی شه‌ره‌ف و جه‌نگدا نه‌وه ده‌بیت زیاتر دا‌کوکی له‌سه‌ر بکریت. نه‌وته‌ خوای گه‌وره له‌رووداوی (الإفک) دا دا‌وانه‌کات پیش نه‌وه‌ی ئه‌م هه‌واله‌ بلاو‌بکریته‌وه لی‌ی بکۆلریته‌وه‌و راستی و ناراستی ده‌به‌خریت و. (لولا جاءوا علیه بأربعة شهداء فان لم یأتوا بالشهداء فأولئك عندالله هم الکاذبون) النور/۱۳.

نه‌وته‌ خوای گه‌وره دا‌وای چوار شاهه‌تیان لی‌ده‌کات، وه نه‌گه‌ر ئه‌م شاهه‌تانه‌ نه‌یه‌ن نه‌وا نه‌وانه‌ی ئه‌م بوختانه‌ ده‌که‌ن لای خوای گه‌وره به‌درۆزن له‌قه‌له‌م ده‌درین.

وه پیغمبریه‌رش ﷺ ده‌باره‌ی په‌اوێ که تو‌مه‌تی زیناکردنی دا‌بووه پال ژنه‌که‌ی فه‌رمووی:

(یان شایه‌ت ده‌هینی یان داری هه‌دت لی‌ده‌دریت) رواه البخاری و مسلم. وه کاتی (ولید) هه‌والی (بنی‌مصطلق)ی دا به‌ پیغمبریه‌ر که زه‌کات ناده‌ن وه ویستوو‌یانه بی‌کوژن، خالیدی کوری وه‌لیدی نارد بۆ نه‌وه‌ی له‌پراستی و ناراستی هه‌وال و مه‌سه‌له‌که بکۆلیته‌وه. سه‌یری کرد شته‌که پی‌چه‌وانه‌ی نه‌وه‌یه که وه‌لید ده‌یلێ، چونکه بانگ ده‌ده‌ن بۆ نوێژکردن و زه‌کاتیشیان هیناوه بۆ پیغمبریه‌ری خوا ﷺ .

له‌ جه‌نگی (بنی‌المصطلق)یشدا، عبدالله‌ی کوری ابی کوری سلول ریبه‌ری دو‌رووه‌کان وتی: (لئن رجعنا إلى المدينة لیخرجن الأعز منها الأذل) المنافقون/۸.

واته: کاتئ گهراپنهوه بؤ ناو شاری مه دینه نهوا نهو فانه سه ره به ره فان سه رشوره کان له شار وه دره ده تین. زهیدی کوری نه رقم که لاهکی نازه پینگه یشتوی دل گهرمی موسلمان و هوشیار بوو نم ههواله ی که پاند به پیغه مبهری خوا ﷺ: رهنگی پیغه مبهر ﷺ تیک چوو، ویستی له وه بکۆل پته وه نایا نم ههواله به راستی گه به نراوه، فه رموی رۆ له له وانه به رقت لی هی هه ستابو نه مه ده لی ی، وتی: سویند به خوا نهی پیغه مبهری خوا به گوئی خۆم بیستومه. فه رموی: کی ده لی گوچکته هه له ی نه کردوه. له ریوایه تیکی (تجاری) دا هاتوه که زهید ده لی: پیغه مبهر بروای به قسه که ی من نه کردو قسه که ی نهوانی به راست زانی که (نه فیان کرد). نه مه تووشی په ژاره یه کی وای کردم که له وه پیش هه رگیز تووشی په ژاره ی وای نه بووم، چووم له ماله وه لی هی دانیشتم، تا خوی گهوره سوره تی (المنافقین) ای ناره خواره وه، جا پیغه مبهر ﷺ فه رموی: نهی (زهید) خوی گهوره راستی قسه که تی ده رخت.

هه زه رته (عه لی) یش ده فه رموی: هه رکه سی برا که ی به دینداری و گرتنی ریبازی راست بناسی با گوئی له قسه لۆکی خه لکی نه گرتی له باره یه وه چونکه هی وایه قسه هه لده گتیر پته وه وه حه ق ده کات به ناحه ق خواش چاود و پرو بیسه ره، ده بی نه وه ش بزانی یه کی له نامراره کانی لیکۆلینه وه ساغ کردنه وه ی هه وال گتیرانه وه یه تی بۆ لایه نه به ریرس و پسپۆره کان بۆ نه وه ی راستی و ناراستی نه وه هه والانه ده رکه وئ که لیره له وئو رۆژانه دا بلاوه کرینه وه.

له م رووه نایه تیکی قورنان هه یه وه سه رنجه مان بۆ لای نم مه سه له گرنه گه راده کیشی.

(واذا جاءهم امر من الأمن أو الخوف أذاعوا به ولو ردوه إلى الرسول وإلى أولي الأمر منهم لعلمه الذين يستنبطونه منهم) النساء/ ۸۳.

واته: کاتئ هه والیکیان پی ده گات له (کاتی ناسایشدا بی یان ترس و له رز) ده چن یه کسه ر بلاوی ده که نه وه. به لام نه گه ر بیگتیر نه وه بۆ لای پیغه مبهرو به ریرسیاره کانیان نهوا شی یان ده کردوه وه راستی هه واله که یان پی ده گوتن و هه لۆیستی یان له باره وه بۆ دیاری ده کردن، کۆمه لی له دوو پرووه کان هه بوون که هه والی تپه کان (سرایا) ده قۆسته وه باسیان ده کردو له ناو خه لکا بلاویان ده کردوه. پیش نه وه ی پیغه مبهری خوا ﷺ به سیغه تی نه وه ی لایه نی ره سه می کاره که یه له باره ی کاروباری له م جوژه

گرنګ ليدوانی بدات و شتی باس بکات. چونکه بلاوکردنموه ی له همدروو حالتی شمرو ناشتیدا زیانی هه بوو. له حالتی سهرکه وتنی تپیه که دا هموالی موسلمانان ده گات به دوژمنه کانیان و ده شی نه مهش وا له دوژمنه کانیان بکات بوروژین و هه ولی تۆله سندنموه بدهن، له کاتی تیکشکاندیشدا، ده بی به مایه ی دلخۆش کردنی دوو پرووه کان و دابه زینی وره ی باوه رداره لاوازه کان، هه روه ها نازاردانی دلی پیغه مبه ر ﷺ.

نم نایه ته ریکخستنیکی ئیسلامی کاروباری ده ولته، که پتویسته لایه نیکه ره سمی یان قسه که ریکه ره سمی هه بی بۆ وه رگرتنی هه واله گرنه کان و بلاوکردنموه یان، یان شاردنموه یان له بهر بهرژه وهندی گشتی، نم قسه که رانهش ده بی به توانابن و توانای له نه سئوگرتنی بهر برسیار به تیان هه بیت، چونکه نه شی زیانیکه زۆری تیا بیت، به بیاننامه ره سمیه کانی کاتی جه نګ شیوه یه که له شیوه کانی نم ریکخستنه، پتویسته له لایه ن که سانیکمه دا پرپرژۆی بلاو بکریتموه خاوه نی تیگه یشتنیکه قوول بن و دلسۆزی بهرژه وهندییه کانی گه ل بن.

سێله : وتنموه ی شیعه :

ئیسلام گویزانموه ی شایعه و بلاوکردنموه و دووباره کبدنموه و وتنموه ی قده غه کردوه. فه رمانی کردوه که نه هیلرئ یان هیچ نه بی له باز نه یه کی ته نګ دا قه تیس بدریت، چونکه کاتی ده گویز ریتمه خراپه که ی زیاتر ده بی، چونکه خه لکاتیکی تازه ده بییستن و زیاده ی تری ده خه نه سه رو شه ونده ی تر ده شیولنریت.

نم رئوشوینه ئیسلامی رهش له م هه نګاه انه ی خواره وه دا ده رده که مویت:

۱- ئیسلام فه رمانی کردوه مرؤف پیش شه ی گومانی خراپ به رئ (به تابه تی بهرامبه ر نه وانه ی جیگای گومانی خراپ پی بردن نین) گومانی چاک به ریت، له مه و پیش باسی نه مه کرا، نه مهش به ره سئۆ له رووی شایعه دا دروست ده کات و ناهیلئ له م سنوره تپیه ریت.

۲- فه رمانی کردوه خۆ دوور بگرین له گویزانموه ی شتی ناهه ق و وتنموه و دووباره کبدنموه ی چونکه نه مه شایسته ی باوه ردار نه یه، خوای گه وه له به ره ی رووداوی (الإفک) وه ده فه رمویت:

(لولا إذ سمعتموه قلتم ما يكون لنا أن نتكلم بهذا سبحانك هذا بهتان عظيم)
النور/ ١٦.

له فرموده که کیشدا هاتوه: (من حسن الإسلام المرء تركه مالا يعنيه) رواه
الترمذي.

واته: له رهوشته بهرزه کانی مرؤفی موسلمان نهو به که واز له شتی بینتی
بهیوهندی بهمهوه نی بهو سوودی نیه هدر له خووه خو لهشت هه لئه قورتینتی.
ههروه ها پیغه مبهه علیه السلام فرموده تی: (کفی بالمرء کذباً إنما أن يحدث بكل ما
سمع) رواه مسلم.

واته: نهونده تاوان بهسه بز مرؤف که هه شتیکی بیست بیگیرپتهوه.
ههروه ها بوخاری دهیگیرپتهوه که پیغه مبهه علیه السلام قدهغهی کردوه له
(وتی وتی) که بریتی به له وتنهوهی قسه یهک ساغ نه بوه تهوه وه هیتشتا
راستی ناراستی وه دهرنه که وتوهوه بی سووده.

۳- خوی گوره هه ره هشی سزایه کی سهخت لهو که سانه ده کات یارمه تی
بلاوبونهوهی شایعه دهه ن. (ان الذین یحبون أن تشیع الفاحشة فی الذین آمنوا
لهم عذاب الیم فی الدنيا والآخرة واللہ یعلم وأنتم لا تعلمون) النور/ ١٩.

واته: نهوانهی ده یانهوهی به دکاری له ناو باوه درارندا بلاوبیتتهوه خوی گوره
له دنیاو دوارژودا سزایه کی سهختیان ده دات. خوی گوره ده زانتیو نیوه
نازانن.

۴- نیسلام تهنها فرمانی بهوه نه کردوه که شایعه که بلاونه کریتتهوه و
نهوتریتتهوه. به لکو داوا ده کات هه لو یستیکی نیجاییشی له بهه رامبهه
وه ره گرین نه میش به ره تدانهوهی تّمته که وه وانندهوهی گومانه که وه
رآست کردنهوهی باره که. فرموده به کیش وینهی نه مهسان ده خاته روو
که تیایدا هاتوه: (من رد عن عرض أخیه رد الله عن وجهه النار یوم القیامة)
رواه الترمذی وحسنه.

واته: هه که سنی بهرگری له شهرف و شاپرووی برا که ی یا خود خوشکه که ی
بکات، خوی گوره له روژی قیامته تا له ناگری دوزه خ بهرگری لی ده کات.

چواردهم: بهر هه لستی کرداری شایعه :

نیسلام فرمانی کردوه که به کردهوه بهر هه لستی له شایعه بکریت،
لایه نه بهر برسه کان هه لسن بهم کاره. له پال نهو به بیان و لیدوانانهی که
گومان لیکه له ده کینتی و په رده له رووی ناههق هه لده مالی چه نه

شیتوازیکی روون و ناشکرای تری نیسلامی بۆ رەتدانەوهی شایعه به
کردهوه ههیهو بهم جۆرهی خوارهوه :

(۱) نیسلام فەرمانی داوه به پاککردنەوهی کۆمه‌لگا له شایعه‌چی‌یان سا به
دوورخستنەوه‌یان بۆ یاخود زیندانی کردنیان.

(۲) نیسلام سزای بۆ ئەو جۆره له شایعه‌ داناو که په‌یوه‌ندی به شه‌ره‌فی
موسلمانانەوه هه‌یه ئەویش هه‌دی (قذف)ه.

لێره‌داماوه پرسپاری بکه‌ین که ئەویش ئەوه‌یه ناها له هیچ حاله‌تیکدا
نیسلام ریگا به‌وه نادات شایعه وه‌ک چه‌کن به‌کاربه‌ت.

له‌راستیدا له‌کاتی جه‌نگ دا له‌به‌رنه‌وهی جه‌نگ تاکتیک و فروفیتله
شایعه‌ش وه‌ک چه‌کن له‌به‌رامبه‌ر دوژمنی موسلمانانەوه به‌کارده‌یت. هه‌روه‌ها
بۆ نامانجی به‌رزو پیروزی‌ش به‌کارده‌یت.

نامرازه‌کانی جه‌نگی ده‌روونی

به‌شێره‌یه‌کی گشتی نامرازه‌کانی جه‌نگی ده‌روونی هۆیه‌کانی
راگه‌یانندن له‌خواره‌وه به‌کوڕتی ناماژه به‌ نامرازه‌کانی جه‌نگی
ده‌روونی ده‌که‌ین.

یه‌که‌م: رادیۆ : رادیۆ رۆلێکی گه‌وره ده‌به‌نێت له‌ کارکردنه‌ سه‌ر دوژمن و
گۆزانەوه‌ی هه‌وآل و به‌یروراکان له‌ناو ناوچه جیا‌جیا‌کانی جیهاندا، به‌هۆی
پێشکه‌وتنی رادیۆوه ئەمه‌رۆ له‌ توانا‌ده‌ابه‌ مله‌پۆنان مه‌رۆڤ له‌ گۆشه‌وه‌ که‌ناره
جۆراوجۆر دووره‌کانی جیهاندا بدوینێت. تایبه‌تی ئەو رادیۆانه‌ی له‌سه‌ر
شه‌پۆلی کوڕت ناراسته‌ ده‌کری‌ن.

ئەوه‌نده به‌سه‌ بزانی‌ن رادیۆی ده‌نگی ئەمه‌ریکا هه‌فتانه زیاتر له
(۱۰۰۰) سه‌عات و به‌ (۴۲) زمان به‌رنامه‌کانی خۆی په‌خش و
بلاوده‌کاته‌وه. هه‌وآل و ده‌نگ و باس و ناو و گۆره‌کان له‌ دیدگای ئەمه‌ریکاو
رۆژنا‌واوه به‌جیهاندا بلاوبکاته‌وه. رادیۆی مۆسکۆش هه‌فته‌ی (۲۲۰۰).
سه‌عات و به‌ (۸۱) زمانی جیهانی به‌رنامه‌ بلاوده‌کاته‌وه. نیستا له
جیهاندا زیاتر له‌ (۴۰) نیژگه‌ هه‌یه که هه‌فتانه زیاتر له‌ (۱۰۰۰) سه‌عات
کارده‌که‌ن و تایبه‌تن به‌ بلاوکردنەوه‌ی بیروبا‌وه‌ری مه‌سیحی.

نیسرائیلیش (۵) نیژگه‌ی هه‌یه‌و له‌سه‌ر (۱۵) شه‌پۆل و به‌ (۱۶)
زمانی جیهانی‌وه هه‌فته‌ی زیاتر له‌ (۲۷۶) سه‌عات به‌رنامه‌ بلاوده‌کاته‌وه.

بهرپر سه بابانیه کان دواى کۆتایى هاتنى جهنگى جیهانى دووهم دانىان بهوهدا نا که نهو رادیۆ نه مریکيهى له (سان فرانسيسکۆ) وه پهخش ده کراو ئاراستهى نهوان کرابوو، رۆلێکى گهروهى ههبوو له خۆبهدهستهوه دانى باباندا. سه رکهوتوویى رادیۆش بهنده بهراستى و دروستى ورده کارى نهو ههوال و زانیاریانهى بلاوى ده کاتوه ههروهها به کارهێنانى باسى زمان و زانیارى بوون به بارودۆخى کۆمهلايهتى و دهروونى نهو ئامانجهى که ده پدوينت.

رادیۆ بهوه ده ناسریتهوه که زۆر به خیرابى و بهسانایى په یامه کهى ده گه یه نیت. به هۆى رادیۆ وه ده تواریت سوود لهو ده رفه تانه وه به گيریت که زوو به سه ر ده چن و نامینن.

له سیه کانى شه م سه ده یه وه رادیۆ وه ک چه کێکى تر سناکى جهنگى به ر بلاوى سوودى لى وه ره ده گيریت. سه رک ره کان هه ر زوو کارى گه رى شه م ئامرازه یان هه ست پێ کرد. مۆسۆلینى فاشستى ئیتالیا له م باره یه وه ده لیت: (ئیزگه یه کى به هیتز که له سه ر بناغه ی ناماده کردن و لیکۆلینه وه وه نه زمونیکى ده روونى به چیت به رپوه، دسته به رى شه وه ده کات له نيشتمان ه که مدا پشتم پياريزیت. وه پيش شه وه ی سوپاکه م به جۆلینم دوژمنه که م بۆ تیک بشکینیت).

هیتله رى نازیش هه ر له باره ی رادیۆ وه ده لیت: (من ده زانم کارى گه رى وشه ی نوسراو له سه ر خه لکى که مته ره له هه ندێ که ده ببیسن. وه هه موو بزوتنه وه یه کى گه وه رى سه ر شه م زه وه یه له گه شه کردنى خۆیدا قه رزارى دوآنده ره کانه نه ک نوسه ره کان).

له کاتى جهنگدا ده کرى دوو جۆر رادیۆ هه بیت:

(١) ئیزگه ره سه یه کان: بریتى ره لهو ئیزگانه ی له کاتى ناشتیدا هه بوون. کاتى جهنگیش په خشى ئاسایى خۆى درپوه پیده دات. له گه ل به کارهێنانى هه وال و (تعليقات) و راگه یه تراوو به یاننامه کان به مه به ستى جهنگى ده روونى دژى دوژمنان. رادیۆى له نده ن ده ورکسى گه وه رى هه بوو له ریکخستنى به ره له ستى دژى نازیزم له سه ر تاسه رى نه ورپادا و دواى شه وه ی ژماره ی گوگیره کانى نهو رادیۆیه له (٢٠٠) ملیۆن که س تپه پرى کرد.

^١ التوحيد ژماره ٦٧/١٦٦٧.

^٢ موسى زناد/ الحرب النفسية، بغداد ١٩٩٤ ص ٦٢.

^٣ موسى زناد/ الحرب النفسية، بغداد ١٩٩٤ ص ٦٢.

٢) نيزگه نهينى يه كان: تا په يوه ندى نيوان دوو ده ولت به ره و لى لمى و نالوزتر بچيت. ياخود قهيرانى كى نيو ده ولتى رووبدات ژماره ي نيزگه نهينى يه كان زياتر ده بيت. وه ههركاتى ده ولتى ويستى شالوايكي سه ربازى ياخود سياسى بكا ته سه ر ده ولت يكي تر. بريارده دات له رووى ده روونيه وه ريگاي بو خوش بكا ت. به ناراسته كرنى نيزگه ي نهينى ياخود هه ندى بهرنامه ي تايه ت له نيزگه به كرنيگي را وه كانه وه بو نه وه ي يه كم جار متمان ه ي هاو ولا تيان به حكومه ته كانيان نه هيليت و دواتر ناراسته كرنى پروپاگه نده و ده ست وهردانه كاروبارى.

له جهنگى جيهانى دووه مدا به شيويه كى بهر فراوان سوود له م جوړه راديو يه وهرگي را. بزووتنه وه رزگار يخوازه كانى گهلانى شه وروپا شه م جوړه راديو يه يان كړد بو وه سه نگر يكي گه و ره ي خه باتى دژى نازيه كان. شه م راديو يانه هه ولى نه وه ي ددها هيزى سوپا ي بزووتنه وه رزگار يخوازه كان به گه و ره نيشان بدات و، نه وه نده كار يگه ربوون واى له ده ولت ته هاوپه يمانه كان كړد نامه ي يارمه تى داني نه و بزوتنه وانه بن. دواى جهنگى كه نداوى دووه ميس هه ندى له و راديو يانه ناراسته ي عتراق كران.

دووه م: ته له فزيون: ته له فزيون ده وړپكى كرنك ده گتريت. زور جار كار يگه رى يه كه ي ده گاته ناو خاكى دوژمن و ولاتانى دراوسى. بايه خى ته له فزيون له وه دايه كه وينه و ده نك به يه كه وه ده كوپز يته وه. كه شه مش واى لى ده كات كار يگه ريه كه ي زور تريت.

ده ولت ده توانى له شاشه و ته له فزيون وه سه ركه و تنه كانى خو ي و شكسته كانى دوژمن به جه ماوهر نيشان بدات. ههروهك چو ن ئيس برائيل له جهنگى حموت روژه ي (١٩٦٧) ي له گهل عه ره به كاندا سه عات به سه عات له ته له فزيونى دوسته روژ ناو ايبه كانيه وه سه ركه و تنه كانى سوپا كه ي و شكاني سوپا عه ره بيه كان بخاته روو. ته له فزيون له بو اري تيشكانى پايه ره وشتى و كو مه لايه تى و فهره نكيه كانى كو مه لگا و هه ولدان بو سرينه وه ي ناسنامه و روخاندنى په يكه رى ره وشتى و تيكدانى ساختمانى كو مه لايه تى گهل و ولا تيكيش به تايه تى له چاخى كه ناله فه زاييه كاندا ده توانى سو دپكى زورى لى وه ربگيريت.

سيه هم: سينه ما: شه م نامرازه زياتر له ده ولت ته دوست و بى لايه نه كاندا سوودى لى وه رده گريت. هويه كى گرنگى دروست كرنى راى گشتى يه. نه ميس له رى ي نيشاندانى فليمه پروپاگه نده نامتيزه كانه وه.

نهم جوړه فليمه نه مریکيه کان له میانه ی جهنگی کوریدا له سهر ناستیکی بهر بلاو سوویدیان لیټوه رگرت. ههروه ها له لایه نازیبه کانیشسه وه. زایوئیه کان سوویدیکی زوریان له فلیمی سینهمایی وه رگرتسوه بو بانگه شهی بیروباوهره کهیان.

زوربه ی ناوه نده بهرهمه پینره گموره کانی سینهمایی جیهان مولکی نه مانه، سینهمای زایوئنی کهوته بلاوکردنوه ی نمو فلیمانه ی باس له مافی میژووی جول که کان له فله ستین و چهوساندنوه بیان به دهستی نازیبه کان ده کات. بو نهوه ی سوژی گه لان به لای خویندا رابکیشن و گه لی نه لمانیش تووشی گریټی تاوان بکن. نه مهش لیخو شبوونی به وه ده بیت که هه رچی زیاتر پشٹی قهواره ی زایوئنی بگرن و یارمه تی بدن.

چواره م: روژنامه: هه ر له دیر زه مانه وه ده وریکی گه وره ی له راگه یانندی جهنگ و جهنگی ده روونیدا بینیه. محمد علی پاشا له کاتی هیرشه کهیدا بو سهر شام (۸۳ روژنامه ی سهریازی) به سهر نه فسره کانی سوپادا دابهش ده کراو پیټه چېټ بو سهریازه کانیش خویندرا بیته وه و لیکدرا بیته وه. تورکه کان جگه له روژنامه له کاتی جهنگدا. نامه ی مورکراویان به بازاردا بلاوده کرده وه که هه واله به په له کانی جهنگی تییدا بلاوده کرایه وه کاری زور له خه لک ده کرد. له جهنگی جیهانی دووه میشدا روژنامه سوویدیکی زوری لیټوه رگیرا.

نهمساوی په کان به هوژی هه واله یکم وه که له روژنامه دا بلاویان کرده وه و له رپیټی ده زگا هه واله گره کان و سیخوره کانیا نه وه ده ستیان که وتبو وتوانیان سوپای نیثالی به ره و (کروبرتیو) تووشی شکست بکن. هه واله کهش پیکدادانی نیوان پولیس و خه لکی له هه ندیټ شاری نیثالیادا ده کرد که له سهر خوراک روویدا وه. نهمساوی په کان نهم هه واله یان قوسته وه و هه لسان به نامه کرده تی نوسخه ی روژنامه ی هاوچه شنی روژنامه نیثالیه کان له قهواره و ژماره ی لاپه ره و جوژی پیټ و شیوازو ناوی په یامنیرو (نیثالات) دا. تنها نهم هه واله یان لیټی زیاد کردو به پالپشٹی باسکردنی ناوی کوژراو برینداره کان له هه موو شاریکی هه ریمه کهدا. دوا ی نه وه هه زاران نوسخه یان لیټی چاپ کردو له ناسمانه وه به سهر سه ننگه ری نیثالیه کاندای فریپان دایه خواره وه. دوا ی کهوتنه خواره وه و خویندنه وه ی له لایه ن سهریازه نیثالیه کانه وه له رزه یان پیکموت و نارپه زایی و بیټزاری له ناویاندا بلاو بووه. به م جوړه وره یان که م بووه به ره و دوا وه هه لده هاتن و

خزبان ده دزیه وو به ره ی شه پان لاواز بوو. نه مساوی په کان که به مدهیان زانی هیزه کانیان به شو نارد به ره کمو زور به ناسانی گرتیان و به مدهش سوپای نیتالی نیو ملیون سهر بازی له نیوان کوژراو و برهندارو بی سهر و شوین له ده دست دا. زایونیه کان سودیکی زوربان له روژنامه و هر گرتووه و چندان روژنامه ی به نوابانگی دنیا راسته و خو زیان ناراسته و خو له لایدن نه مانموه ده رده چیت و خزمه تی مهسه له که یانی پی ده کهن و کار له رای گشتیی جیهانیی ده کهن.

له کاتی جهنگدا روژنامه ج جهنگی بی یاخود ناسایی هه ولنه دات هه والی به ره ی ناو خو به ره کانی جهنگ به سهر بازان و جه ماور به گه یه نیت بو شه ی هه وال و دنگ و باس و پرویا گهنده ی دوژمن کاریان تی نه کات هه روه ها لیکو لینه وه ی جوړ او جوړ له سهر میژووی جهنگه نه ته وه یی په کان بلاوده کاتموه و هانی گیانی قوربانی دان و پالعهوانیتتی و فیداکاری ددهات. هه روه ها چاوپیکه وتن له گهل جهنگاوه ران ساز ده کریت و ریپورتاژی وینه دار ده رباره ی روه تی شه ره کان له به ره کاندای چاپ و بلاوده کاتموه. هه ولی زیندوو کردنوه ی یاده وه روی سهر وه ره کانی میژوو ددهات. له ریپی وتاری جوړ او جوړه وه جهنگیکی ده روونی دژی دوژمن به ریا ده کات. نه گهر روژنامه گهری به ده سه لاتی چواره م ناوبرایتت شو دهوره گموره ی ده یگنیریت له ناراسته کردنی رای گشتیدا بزانیین نیتر نه موسا ههست به وه ده کهین به کارهینانی وه ک نامر از یکی جهنگی ده روونی چ شوینمه واریکی هه یه.

پیښه م: بلاوکراوه (المفشورات): ناماده کردنی بلاوکراوه جوړ او جوړه کان، پیویستی به زانیاری هه یه ده رباره ی هه لویستی (سیاسی و سهر بازی و نابوری) دوژمن. له م بلاوکراوانه دا شو هه والانه بلاوده کریتموه که دوژمن ریگه نادات له ناو ولاته کهیدا بلاوبییته وه. له مو بلاوکراوانه ی له به ره کاندای بلاوده کریتموه ده بی شو سهر بازانه ی ده یانه ویی خو بدهن به ده ستموه دلنیا بکریتموه که ریزان لی ده گیریت. هه روه ها زانیاری ده رباره ی شو په یماننامو ریگه خراوه نیوده و له تیانهش بلاوده کریتموه که دیله کانی شه ر ده توانن له ریپی شه وانموه نامه بو کهس و کاریان بنوسن و ناگیان لیبیان بیت. به کورتی بلاوکراوه کان وه ک هویه کی پرویا گهنده و شایعه کردن

دژی دوژمن ده کریت به م جوړانه ی لای خواره وه:

۱) شو بلاوکراوانه ی داوی خو به ده ستموه دان ده کهن. له سهر به ره کانی جهنگ یاخود شه ره کان بلاوده کریتموه. هه وال و دنگ و باسی شه ری

له خوځگرتووہ. هـروهـا هـلوځـستـی بـهـرهـکان و پهـرـهـسـهـنـدـنهـکـانـی شـهـرو
هـلوځـستـی سـیاسـی بـۆ شـارنـشـینهـکان شـی دـهـکـاتـهـوه بـۆ لیکـهـلـوه شـانـدـنهـوهـی
بـهـرهـی ناوځـوی دـوژمن. مـهـرجه لـهـو کـاتـانـهـدا بـلاوکـراوه تهـوه که وـرهـی دـوژمن
دابهـزیووه بـلاوکـراوه که شـتی زوړ تازـهـی تـیا بـیت. هـروهـا ناراسته کړـدی
تـیا بـیت دـهـرـبـارهـی چـونـیهـتی خـوځـبهـدهـسته وه دان و زانیاری دـهـرـبـارهـی جوړی نهـو
مـامـهـلهـی دـواـی خـوځـبهـدهـسته وه دان لهـگـهـلی دـهـکـریت، تـیا بـیت. دـهـبـیت
رهـنگـهـکـانـی زوړ سـهـرنـج راگـیـش بـن. نـهـم بـلاوکـراوانه دـهـوړی گـهـوره یان لـه
شکـست پـهـتـپـنـانـی نـهـلـمـانـیا له جـهـنـگی جـیهـانـی په کمـدا بـینی. کاتـی بـهـفـړوکه
(۱۴) مـهـرجه کـانـی ولسون سـهـر وکـ کـۆماری نهـو کاتـهـی تـهـمـریکا بـهـسـر
شاره کانی نـهـلـمـانـیا دا خـراـنه خـواره وه.

دـهـبـی نـهـم بـلاوکـراوانه له کاتی گونجاوی خویدا به کاریت نه گینا سودی
واي ناپیت.

۲) کارتـی ریښـپـندانی تـپـهـرین: نـهـم جـوړه بـلاوکـراوه له گـهـل نهـو بـلاوکـراوانه
فـرې دـهـدـرین که دـواـی خـوځـبهـدهـسته وه دان دـهـکـات. لـهـکـانـی خـوځـبهـدهـسته وه دان
سـهـر بازی دـوژمن دـهـری دـهـبـیت بـۆ نـهـوهـی بـهـسـلـامـهـتی بـگـاتـه
بـهـره کانی دواوهـی جهـنـگ.

۳) بـلاوکـراوه هـهـوالیه کان: جـاری وا هـپـه رـیـده که ویت هـهـوالیک بایه خپکی
ناوځوی زوړی دـهـبـیت و دـهـخـوازیـت رېو شویتیکـی تایبه تی له بهرامبهـروه
وهر بگرت. بـلاوکـر دـنـهـوهـی هـهـوالی لهـم چـهـشـنه بـهـخـپـرایـیو پـیش نهـوهـی دـوژمن
پهـرژـیتـه سـهـر نهـوهـی رېو شویتـی پـیویست بـگـریتـه بـهـر دـهـخـاتـه
هـلوځـستـیکـی واوه بـهـدر وختـنـهـوهـی کاریکی ناسان نه بیت.

۴) بـلاوکـراوه وینـهـدـاره کان: نامانچ لـهـم جـوړه بـلاوکـراوانه وروژانـدنـی سـۆزـو
رهـمـکه شـار او هـ خـهـفـه کـراوه کانه. له جـهـنـگی کـۆریا د سـوود لـم جـوړه
بـلاوکـراوانه وەرگـیرا کـۆریه کانی باکور له مانگی کۆتایی سالدـا
بـلاوکـراوه یه کیان بهـسـر سـهـر بازه تـهـمـریکه کاندـا خـسته خـواره وه وینـهـی
کـۆمـهـلـی سـهـر بازی تـهـمـریکی هـاوسـهـرو دۆست و مـنالـه کـانـیـانـی تـیا
وینـه کـرابوون که بـهـد لـخـۆشـی بـهـوه له دـهـوری دـرهـختی له دایکـ بوون کـۆبوونـهـوه.
له ژیر وینـه که دـا نوو سـرابـو (بـۆچی تـۆ له کـۆریا سـهـر ماو سـۆلـه و پـهـستی و
خـهـمـنـکـی دـهـنـۆشـی!! نهـو په یوه نـدیـانـه ی له ناو نیشتمانـه که تـدا هـمـن نکولیان
لی تا کریت، بگه پر هـوه بـۆ نیشتمانـه که ت و کـۆریا واز لی بینه بۆ کـۆریه کان).

۵) بلاو کراوهی هه‌لویستیکى تابه‌ت: نه‌کری هه‌ندى ده‌رفه‌ت و هه‌لویست بقۆزیتمه‌وه که‌به‌خیرایی تیده‌په‌ریت. نه‌مه‌ش له‌په‌رئى ده‌کردنى کۆمه‌لئى بلاو کراوه‌وه روخانى دوژمن بقۆزیتمه‌وه. تا دوژمن و ابزانئى تازه‌ترین زانیاریان ده‌باره‌ی لایه. که‌ ترس و له‌رزو په‌ریشانى و دله‌راپه‌ه‌کی زۆری بۆ دروست ده‌کات.

جۆره‌کانى جهنگى ده‌روونى

جۆره‌کانى جهنگى ده‌روونى به‌گۆره‌ی جیاوازی بارى سه‌رنج و بۆچونى شوین و کات ده‌گۆریت. سه‌باره‌ت به‌ دابه‌شکردنى له‌سه‌ر بناغه‌ی کات و شوین ده‌کریت به‌م جۆرانه‌ی لای خواره‌وه

یه‌که‌م : جهنگى ده‌روونى ستراتیژی : جهنگیکى هه‌مه‌لایه‌نه‌یه‌وه نامانجه‌ دووره‌کانى ده‌ولت به‌رجه‌سه‌ته ده‌کات و دام و ده‌زگا جۆراوجۆره‌کانى به‌شداری تیدا ده‌که‌ن. له‌په‌رووی کات و شوینه‌وه مه‌ودایه‌کی به‌رین و دوورودریژ ده‌گریتمه‌وه. مه‌رج نیه‌ و شینه‌واره‌که‌ی به‌زویى ده‌ریکه‌ویت. بۆ نمونه وه‌ک هه‌ولدان بۆ چه‌سپاندنى سیستیمیکى جیهانى جارى وا هه‌یه کیشوره‌یک یاخود سه‌راپای جیهان ده‌گریتمه‌وه. که‌واته جارى وا هه‌یه ده‌یان سال کارى بۆ ده‌کریت. به‌لکو ده‌شئ سه‌دان سال کارى بۆ بکریت وه‌ک نه‌وه جهنگه‌ ده‌روونیه‌ی سه‌دان ساله‌ رۆژناوا له‌دزى رۆژه‌لاتى نیسه‌لامیى هه‌لیگیرساندوووه ده‌یه‌ویت ناسنامه‌ی نه‌هیلئیت و تووشى گریئى خۆیه‌که‌م زانین و چۆک‌دادانى بکات. هه‌روه‌ها هه‌وله‌کانى زایۆنیه‌کان بۆ گه‌رانه‌وه بۆ خاکی فه‌له‌ستین له‌م جۆره‌ بوو. له‌م شپۆه جهنگه‌دا نامانجه‌کان به‌ روونى دیارى ده‌کریت و به‌رده‌وام کاریان له‌سه‌ر ده‌کریت تا به‌دیه‌پنایان.

به‌لام تاقى‌کردنه‌وه‌کانى میژوو نه‌وه‌یان سه‌لماندوووه که‌ دیارى‌کردنى نامانج و به‌دیه‌پنایى به‌ته‌نها له‌په‌رئى هیزه‌وه به‌س نیه‌ بۆ نه‌وه‌ی بتوانرئى پارێزگارى لى‌بکریت و به‌هیلتریتمه‌وه. به‌لکو نه‌وه له‌خودى خۆیدا نه‌گه‌ر مه‌سه‌له‌که هه‌ق نه‌بوو، گه‌وره‌ترین هۆکارى له‌ده‌ست چوونى نامانجه‌که‌وه هه‌ر سه‌پنانه‌یتى.

نه‌مه‌ریکا به‌ هه‌موو هیزى سه‌ربازى خۆیه‌وه نه‌یه‌توانى چۆک به‌ ئیتننامه‌یه‌کان داب‌دات. به‌هه‌مان شپۆه‌ش رووسه‌کان به‌رامبه‌ر گه‌لى نه‌فغانى و له‌م دوايه‌شدا گه‌لى شیشانى قاره‌مان. هه‌وله‌ درێوخایه‌نه‌کانى رۆژناواش

لهباتی شهوهی نیسلام لهشانۆی نایدۆلۆژی و سیاسی کۆمه‌لایه‌تی جیهانی نیسلامی بکاته ده‌روه ده‌بینین سه‌ره‌رای هه‌موو دواکه‌وتوویی و بارکه‌وتووییه‌ک نه‌مه‌ۆ راپه‌ڕینه‌ی سه‌راپای جیهانی نیسلامی گرتۆته‌وه.

سه‌رده‌م شه‌وه‌له ره‌گه‌زه‌رستانه‌وه په‌په‌وه‌کردنی سیاسه‌تی جینه‌وسایدو قه‌رکردن و سه‌په‌مه‌وه‌ی ناسنامه‌ی قه‌واره‌وه بوونی کوردیش که له‌لایه‌ن نه‌پارانی کورده‌وه په‌په‌وه‌ی لی‌کراوه، نه‌یتوانیوه ده‌نگی زولالی هه‌قه‌خوازانه‌ی شه‌م گه‌له‌ زۆرلیکراوه کپ بکات.

چونکه سه‌رجه‌م شه‌وه‌ تاوانه‌ ناهه‌قه‌کی گه‌وره‌بوون ده‌ره‌ق به‌ کورد شه‌نجه‌م دراون.

شه‌وه‌ جه‌نگه‌ ده‌روونی‌ه‌ی که‌ ناراسته‌ی قه‌له‌مه‌وه‌کانی ژێرده‌سه‌لاتی دوژمنیش ده‌کریت به‌مه‌به‌ستی وره‌ په‌په‌ردان و خۆبه‌ده‌سته‌وه‌دانی. هه‌ر به‌ ستراتیژی ناوده‌به‌ریت که سه‌رکه‌ردایه‌تی سیاسی به‌ریای ده‌کات و هه‌ولده‌وات شکست و به‌زینه سه‌ربازییه‌کانی به‌ره‌کانی جه‌نگ و لینه‌ها‌توویی سه‌رکه‌ردایه‌تی دوژمن و به‌ده‌رخستنی نا‌کۆکیه‌کان و ناشکرکردن و باسکردنی باری خراییی نابوری و دارایی و که‌م توانایی له‌پیشه‌که‌شکزه‌ی که‌ره‌سه‌ی خۆراکی و نیشان‌دانی شه‌وه‌ ته‌نگه‌زانه‌ی له‌مانه‌وه په‌یدا‌بوون، به‌کاربه‌یینه‌ت بۆ شه‌وه‌ی چۆکی په‌دابات.

دووه‌م: جه‌نگی ده‌روونی ته‌گتیکی: له‌کاتی شه‌رپا‌وه‌ هه‌ندێ جاریش هه‌ندێ پیش و پاشی شه‌ر له‌دژی هه‌زه‌کانی دوژمن به‌کارده‌هه‌ینه‌یت.

شه‌مه‌ش به‌ لا‌وا‌زکردنی وره‌ی که‌رته‌کانی سوپاکه‌ی و سه‌ره‌نجه‌م ناچارکردنی به‌ پاشه‌کشه‌کردن و هاندانی بۆ خۆبه‌ده‌سته‌وه‌دان. هه‌روه‌ها بریتی‌یه‌ له‌ لیکدانی راسته‌وخۆ له‌گه‌ل دوژمن‌دا و تیکه‌له‌چوونی ده‌سته‌ویه‌خه. جا له‌په‌ڕی جه‌نگی سیاسی و سه‌ربازی و نابوری‌وه‌ به‌ت پاخود هه‌موویان به‌سه‌ریه‌که‌وه.

نامانج له‌ جه‌نگی ده‌روونی تاکتیکدا بریتی‌یه‌له‌ کۆتایی هه‌ینانی مملاتی و په‌کلا‌یی‌کردنه‌وه‌ی جه‌نگ و بردنی دوژمن به‌ره‌وه‌ حاله‌تی دره‌وه‌ون به‌زین. سه‌ره‌نجه‌م خۆبه‌ده‌سته‌وه‌دانی و ملکه‌ج کردنی بۆ مه‌رج و ویستی لایه‌نی براوه‌وه سه‌رکه‌وتوو. به‌لام په‌په‌ویسته‌ له‌په‌دا شه‌وه‌ بو‌تریت که‌ تیکشکاندنی دوژمن له‌م جه‌زه‌ جه‌نگه‌دا مه‌رج نیه‌ به‌یته‌ شه‌وی ریشه‌کیشه‌کردنی هه‌یزو تواناکانی دوژمن و توانای سه‌ره‌به‌رزکردنه‌وه‌ی نه‌مینه‌ی.

له‌جەنگی جیهانیی دوهمدا روسەکان هەرچەندە چەندەها شکستی سەربازیان بەسەرداهاات، بەلام لە رووی دەروونی‌یەوه نەپرووخان. سەرکەوتنیش بەندە بەورەوی بەرزو دەروونی بەهیزو بپاری خۆبەدەستەوه‌نەدانی لایەنی لەلایەنه شەرکەرەکان.

سێهەم: جەنگی دەروونی پشتگیری (الحرب النفسیه التعزیزیه): بە پەلی یەکەم ئاراستەمی مەدەنیەکانی پشت بەرەکانی جەنگی دوژمنەوه دەکریت. بریتی‌یه لە چەسپاندن و قولکردنەوهی ئەو سەرکەوتنەهێ که جەنگی ستراتژیی تاکتیکی بەدەستیان هێناوه. هەرۆها هەولدان بۆ ئەوهی ئەو سەرکەوتنەهێ بپێته ئەمری واقع و بەردەوام بیت و خەلک بەرەوای ببینیت. ئەم جۆرە دەنگە پشت دەبەستیت بە جۆریک لە ترساندن و بەهیاکردن لەهەمان کاتدا. بۆئەوهی دوژمنی رووخاو حالی کات و تێی بگەیهنیت که شکستەکانی هەتا هەتایی‌یه. ئەگەر لەدواروژدا خوازیاری ژیان و ئاسایشە ئەوا پەییوەستە بە رازی‌بوونی ئەم تیشکشکانەو هاوکاری کردنی لەگەل لایەنی سەرکەوتوودا.

خاسیەتەکانی جەنگی دەروونی

جەنگی دەروونی چەند خاسیەتیکی هەیەو لەخوارەوه بەکورتی ئاماژەیان پێدەکەین:

یەکەم: بریتی‌یه لە مامەلەکردن لەگەل هەلویست دا.

دووەم: بریتی‌یه لە جەنگ، کەواتە فریودان و فرۆفیل بپەرەپشتیەتی. هەرۆها پتویستە نەخشەکەمی بەسەر چەند قۆناغێکدا دا بەش کرایت. هەر قۆناغەش رینگا خۆشکەری قۆناغەکای تر بیت. دەبیت یەک سەرکردایەتی هەبیت. یەکن لە رەگەزەکانی نەخشەکەش دەبێ بریتی بیت لە شیوازی پاشەکشێ. چونکە دەبیت ئەگەری شکست خواردن لەبەرچاو بگیری.

سێهەم: مامەلەکردنیکی دەروونی راستەوخۆ نی‌یه. بەلکو پەنا بەهەموو هۆکاریکی ماددی دەبات کە بەنامانجی دیاری‌کراوی دەگەیهنیت. بلاوکردنەوهی شایەه پشیتیوی ئاژاوه نانەوه، ئانارامی خولقاندن، بلاوکردنەوهی ماددە سەرکەرەکان، ترۆری سەرکەرەکان و هەر هۆیکە تریش کە لەدەستی بیت و بتوانیت بەکاری بپێت سلی لێناکاتەوه.

چوارەم: لەجەنگی دەروونیدا بە ناسانی دەتوانیت شتوازی نوێ بدۆزیتەوە
 بۆ دەست گرتن بەسەر (منطق)ی مرۆڤایەتیدا. کە گەشتۆتە پلەیەکی
 پیشکەوتوی وا دەکریت ئاراستەی سەرچەم کۆمەلگا یان بەلایەنی کەمەوه
 ئاراستەی رابەر و سەرکرده کانی بکريت.

پنجەم: جەنگی دەروونی پەيوەندی ناوکی و دەرەکی یەکان بەیەکمەوه
 کۆدە کاتەوه: ئاراستەی دوژمن دەکریت. خۆ ئەگەر تیکشکا دەگەریتەوه بۆ
 خودی ئەو کەسە پێی هەلساوه و دەبیت بە پەيوەندییەکی ناوکی.

قۆناغەکانی جەنگی دەروونی

جەنگی دەروونی بە گۆرەوی هەندێ بیروپای پەسپۆرانی بواره کە دەکریت
 بەم جۆرانە لای خوارهوه:

قۆناغی یەگەم: سەرلسی شتواندن و پەسروا پەشوکارو:

مەبەست لەمە بەدیهێنانی حالەتێکی پەشپۆی و دوودلەبە لە
 کۆمەلگای سیاسیدا. پاخود روشن نەبوونی رای گشتی یە. ئەوهی لەم
 قۆناغەدا دەوری ترسناک دەبێت بریتی یە لە:

(ا) شایعە ، ب) ئەو کتێبانە ی بەمەبەستی خراپ دەنوسرین.

(ج) دزە پێکردنی بلاوکراوه و کاسپت و فلیمی ئیدیۆ.

قۆناغی دووهم: تیکدانی ناساپش: مەبەست لەمەش نەهێشتنی متمانە یە بە
 دەسەلاتداران. تیکدانی ناساپش واتە هاوولانی ئەر ناتوانت بۆ پاراستنی
 خۆی پشت بە دەسلانی دەولەت بێستی. لەم قۆناغەشدا ناسرازه کان
 جۆراوجۆر و هەمەچەشنن:

(ا) ناشوب نەموه. ب) گەوره کردنی رووداوه ناساپی یەکان. ج) کوشتنی ریبەر و
 سەرکرده بەرپرەکان. د) دروستکردنی تۆمەتی خیانت و هەولدان بۆ
 ناشییرن کردنی سەرکرده یە دلسۆزو میژوو ییەکان.

قۆناغی سێهەم: تۆکمە نەبوون و یەکنەگرتنی چەستی نەتەوه یی

ئەمەش واتە پچراندنی دەمارەکانی ئەم جەستە یە کۆلەوارکردن و
 پەکخستنی بەجۆریک کە توانای بەرھەلستی کردنی نەمی نیت و نیشانەو
 ناسرازه کانی ئەمیش جۆراوجۆرن:

١) سیخوړیو تابوری پینځم. ٢) ناوهنده کانی توپژینهوه، که دهوریکی گومان لیکراو دهگپن. بهلام لهژیر پهردهی زانست و سهربهستی لیکدانهوهی زانستی دا.

٣) فیستیقال و کۆرو ناههنگی لاوان که هه ندی بیروپای تیا بلاوده کړیتهوه و هه ندی تاqm و دهسته ش تووشی ژه هراوی بوونی فکریو سیاسی ده کړین.

٤) دزه کردنه ناو دهزگا کانی موخابه رات به جوړیک که به دههستی نه نهقهست فرمان دهرده کړیت به بلاونه کردنهوهی هه ندی زانیاری، یاخود دزه پیکردنی به شپوازیکی دیاری کراو.

٥) بلاوکردنهوهی نامراره کانی تیکدانی ناوخوی.

قوانای چواره م: قوانای لیک هه لو هاندنی په کیهتی نیشتمانی

که بریتی به له هه لو هاندنهوهی په کیهتی نیشتمانی و توکمیهی نه تهوهی. که به تهواو بوونی هم نامانجه کانی جهنگی دهروونیش کو تایی یان پیدیت. به جوړیک هاوولاتی پروای به خودی نه تهوایه تیه کهشی نامینیت.

نامراره کانی هم قوانغهش زۆرو جوړاوجۆرن لهوانهش:

١) بانگموازی نایدۆلۆژیو برهوپیدانی نایدۆلۆژییه جیاوازه کان، به لکو هاندانی جهنگی نایدۆلۆژی.

٢) جهنگی زانهاری.

٣) کرداره کانی شوژدنهوهی میشک.

٤) ناشیرین کردن و شپواندنی سیمای نه تهوایه تی.

٥) دووباره کردنهوهی میژوو یۆ شپواندنی دهستکوه ته کان.

٦) به دیه پنانی باری ترس و له رزی گشتی.

نامانجه کانی جهنگی دهروونی

نامانجه کانی جهنگی دهروونی لهروویه کهوه، سیاسی و نایدۆلۆژین و، لهروویه کی ترهوه سهربازی و مهیدانین. جهنگی دهروونی دهیهویت، کار له رهفتاری شهوانه بکات که ناراسته یان ده کړیت. یۆ دروستکردنی حاله تیک له ترس و له رزو وروژاندنی ههستی دوژمنکارانهی لای هاوولاتیان. نانهوهی

پشپوری له سهر بازگهی دوژمندا بۆ کارکردنه سهر (انضباطی تاکه کان و بریاری فرماننده سهر کرده کان له بواری جهنگ دا).

پروفیسور (ریتشارد کروستمان) لپیرسراوی بهشی جهنگی دهروونی له بهریتانیادا ده لیت: (نامانجی نهم جهنگه تیکشکاندنی رهوشتی دوژمن و په شوکاندنی دیده سیاسی به که بهیته، ههروه ها له گوژنانی هه سوو نو به هاو بیروباوه پرانی که باوه پری پییه تی. له جیگای نو وانهی نازه ی هین بدرهست. بۆ نهوه ی بگاته نو حاله ته ی نیمه باوه رمان به چه نه وهش باوه پری بهوه بیت).

به گشتی ده توانین نامانجه کانی جهنگی دهروونی له م خالانه ی خواره وه دا کورت بکه ی نهوه :

(۱) نه هیشتنی بریاری دوژمن به سهر کرده تی و جهنگ و جبه خانه که ی.
(۲) دروستکردنی باریکی شله ژاو لای دوژمن، تا بگاته نو بریاری نامانجه کانی له جهنگدا ناراستن و دوو دل کردنی له وه ی توانای نهوه ی هه بیت سهر که وتن به دهست به پهنهت.

(۳) زیاده کردنی ناکۆکی له نهوان حکومه تی دوژمن و گه له که یدا، نه مهش له پریگای هاندان و په ره پیدانی بزوتنه وه به ره له ستکاره کانی ژیر سایه ی ده سلاتی.

(۴) دوو بهر که ی نانه وه له نهوان دوژمن و هاو په یمانه کانیدا و بیه شکردنی له هه ر هاریکاریه کی سیاسی نابووری له گه له باندا. ده کریت بۆ نهم مه بهسته سوود له ههستی تایه فه گه ری نه ژادی نه ته وایه تی و ناوچه گه ریتی وه برگیریت یا خود گه وره کردنی له راده به ده ری رووداویکه. چیرۆکی به کئ له هاو ولاتیان به ناوی (نهمیمی کوری مه سعود) له هه لوه شانده نه وه ی هاو په یمانه تی نیوان قور هیش و ههزه شالاوه پهنه ره کان له جهنگی (احزاب) دا له گه ل تابوری پینجه می ناو مه دینه که جوله که کانی (بخی قریظه) پیکیان ده هینا. نمونه ی هه ولتیکی سهر که وتوی نهم بواره یه.

۵ به هیز کردنی دوستانه تی هاریکاری له گه ل هیزه هاو په یمانه کاندان و دروستکردنی په یوه ندیه کی پتمو له گه ل لایه نه بیه لایه نه کان و دوسته کاندان و به ده سته پینانی پشتیوانی و پشتگیری دانیشتهوانی ناوچه داگیرکراوه کان.

(۶) کهرت و په رت کردنی ریزه کانی دوژمن و نانه وه ی دوو بهر که ی ناکۆکی له ناویدا له م رووه وه جهنگی دهروونی جهخت له سهر هه ندی بیرورا ده کبات و سوودیان لی وهرده گریته وه کت هه ولدان بۆ دروستکردنی ناکۆکی چینایه تی و

وروژاندنی همستی ره گه زه رستی و خیتلایه تی و تیکدانی په یوه ندی نیوان پارتیه
سیاسیه کان و ریکخراوه جه ماوهریه کان هتد. نه مهش دیاره
بهمه بهستی لاواز کردنی بهر هی ناووخ هاتنه خواره وهی توانا بهر گر بیه کانی.
۷) قناعت کردن به هیزه کانی دوژمن که نمو نامانجه ندی له جه نگدا
همولی بو دده دین راست و روان و همدی خومانه بۆیان بجه نگیین.
همولدان بۆ نموهی تاکه کانی دوژمن هاوسوژی له گهل نم نامانجه ندا
په پیدابکن.

۸) همولدان بۆ سرینه وهی هوشیاری و ناگایی له برچی دوویات کردنه وه.
۹) شکست پینهنانی دوژمن و به دیه پینانی باریکی شله ژاوی دهر وونی
له لانی، چاندنی توری ره شبینی و نانومیدی له دل و دهر وونی هیزه کانیداو
باوهر نه هیشتنیان به بنه ماو نامانجه کانی. ههروه ها له پرووه له مالینی
شیوازی دوژمن و همولدان بۆ له ق کردنسی پایه کانی رژیمه کی وه ک
پیشه کیه ک بۆ رووخاندنی.

۱۰) کارکردنه سهر هه لویتست و نامانج و رهفتاری جه ماوهر.

۱۱) شور دهنه وهی میشکی بهرام بهرو جیگیر کردنی چه مکی نوین تیا یاندا.
۱۲) به هیزه کردنی بهر هی ناوختویی و پتهو کرنی. راکیشانی ده ولت و هیزه
بیلایه نه کان و زیاتر پتهو کردنی په یوه ندی په دوستانه کان، له گهل ده ولت و
هیزه هاوهره یمانه کاندا.

۱۳) شار دهنه وهی مه بهسته راسته قینه کانی کیشه و جینگ و ململاتیکانی
ناووخ و نیشانندی له شیوهی جینگ نایینی و تایه فه گهری و نایدولوژی روت
دا. نه مه له کاتیکدا نه خسه دار پیره ته له که بازه کان خزیان له و دیو په رده وه
ده شار نه وه بۆ گه یشتن به نامانجه کانیان یاری به همدستی خه لک ده کهن.
۱۴) گورپنسی روت (الإنجاه) له ریشه وه و رواندنیکی ره و تیکسی تر له
چیگه کی.

۱۵) باوهره پینان به دوژمن که کیشه کی نار ه وایه و تیکشکان به شیه تی
جگه له بهزین و خۆبه ده سته وه دان هیچ نومیلو ریگا چاره یه کی تری
له بهر ده مدا نی یه.

پشپوی له سهر بازگهی دوژمندا بۆ کارکردنه سهر (انضباطی) تاکه کان و بریاری فرماندهو سهرکرده کان له بواری جهنگ دا.

پروفیسور (ریتشارد کروستمان) لیپرسراوی بهشی جهنگی دهروونی له بهریتانیادا ده لیت: (نامانجی نهم جهنگه تیکشکاندنی رهوشتی دوژمن و په شوکاندنی دیده سیاسی په که به تی، هدره ها له گورنانی هه موو نو به هاو بیروباوه رانهی که باوه پری پیپه تی. له جیگای نو وانهی تازه ی پی بدریت. بۆ نهوهی بگاته نو حالتهی نیمه باوه رمان به چیه نهویش باوه پری بهوه بیت).

په گشتی ده توانین نامانجه کانی جهنگی دهروونی له م خالانهی خوا ره وه دا کورت بکه ی نه وه:

(۱) نه هیشتنی بری دوژمن به سهرکرده تی و چه ک و جبهه خانه که ی.
(۲) دروستکردنی باریکی شله ژاو لای دوژمن، تا بگاته نو بریایه ی نامانجه کانی له جهنگدا ناراستن و دوو دل کردنی له وهی توانای نهوهی هه بیت سهر که و تن به ده دست به پیتیت.

(۳) زیاد کردنی ناکوکی له نیوان حکومتی دوژمن و گه له که یدا، نهم شه له ریگای هاندان و په ره پیدانی بزوتنه وه به ره له ستکاره کانی ژیر سایه ی ده سلاتی.

(۴) دوو به ره که ی نانه وه له نیوان دوژمن و هاو په یمانه کانیداو بی به شکردنی له ههر هاریکاریه کی سیاسی نابووری له گه لیاندا. ده کریت بۆ نهم مه به سته سوود له ههستی تایه فه گه ری و نه ژادی و نه تمه وایه تی و ناوچه گه ری تی وه بریگریت یا خود گه ره کردنی له راده به ده ری رووداویکه. چیرۆکی یه کی له هاو ولاتیان به ناوی (نهم عیمی کوری مه سعود) له هه لوه شانده نه وهی هاو په یمانیه تی نیوان قورپه ییش و هیزه شالاوه ی نه ره کان له جهنگی (احزاب) دا له گه ل نابوری پینجه می ناو مه دینه که جوله که کانی (بني قریظه) پیکیان ده هینا. نمونه ی هه ولپکی سهر که و تووی نهم بواره یه.

۵) به هیز کردنی دۆستایه تی هاریکاری له گه ل هیزه هاو په یمانه کاندان و دروستکردنی په یوه نذیه کی پته و له گه ل لایه نه بی لایه نه کان و دۆسته کاندان و به ده سته پینانی پشتیوانی و پشتگیری دانیشتهوانی ناوچه داگیرکراوه کان.

(۶) کهرت و په رت کردنی ریزه کانی دوژمن و نانه وهی دوو به ره که ی ناکوکی له ناویدا له م رووه وه جهنگی دهروونی جهخت له سهر هه ندی بیروپا ده کات و سوودیان لی و هه ده گریت وه ک هه ولدان بۆ دروستکردنی ناکوکی چینایه تی و

وروزاندنی هستی ره گه زیه رستی و خیلایه تی و تیکدانی په یوه ندی نیوان پارتیه
سیاسیه کان و ریکخراوه جه ماوه ریه کان هتد. نه مهش دیاره
به مده بستی لاواز کردنی به ره ی ناو خو هاتنه خواروه ی توانا بهرگریه کانی.
۷) قناعت کردن به هیزه کانی دوژمن که شو نامانجانده ی له جه ننگدا
هملی بو دده پین راست و رهوان و ههقی خومانه بویان بجه نگیین.
همولدان بو شهوی تاکه کانی دوژمن هاوسوژی له گهل شم نامانجانده دا
پهیدا بکن.

۸) همولدان بو سرپنموی هوشیاری و ناگایی له پرتی دوویات کردنه وه وه.
۹) شکست پین هینانی دوژمن و به دپهینانی باریکی شله ژاوی دهر وونی
له لای، چاندنی سوژی ره شبینی و نانومیدی له دل و دهر وونی هیزه کانیداو
باوه پنه هیشتیان به بنه ماو نامانجه کانی. ههروه ها له پرووه له مالینی
شیوازی دوژمن و همولدان بو له ق کردنی پایه کانی رژیمه کی وه کت
پیشه کیهک بو رووخاندنی.

۱۰) کارکردنه سهر هه لویت و نامانج و رهفتاری جه ماوه ر.

۱۱) شور دهنموی میشکی بهرام بهرو جیگیر کردنی چه مکی نوچ تیا یاندا.

۱۲) به هیزه کردنی به ره ی ناو خو یی و پته و کرنی. راکیشانی ده ولت و هیزه
بین لایه نه کان و زیاتر پته و کردنی په یوه ندی یه دوستانه کان، له گهل ده ولت و
هیزه هاویه یمانه کاندا.

۱۳) شار دهنموی مده بسته راسته قینه کانی کیشمو جه ننگ و مملاتیکانی
ناو خو و نیشانندی له شیوه ی جهنگی نایینی و تایه فده گه ریو نایدو لوژی رووت
دا. نه مه له کاتیکدا نه خشه دار پیره ته له که بازه کان خو یان له و دیو بهر ده وه
ده شارنموه بو گه یشتن به نامانجه کانیان یاری به ههستی خه لک ده کهن.

۱۴) گورپنی روت (النجاه) له ریشموه و رواندنیکی روتیکسی تر له
جیگه کی.

۱۵) باوه هینان به دوژمن که کیشم کی ناره وایه و تیکشکان به شیه تی.
جگه له بدزین و خو به ده ستموه دان هیچ نومیدو ریگا چاره یه کی تری
له بهر ده مدا نی یه.

هه‌هندی شیوازی عه‌مه‌لی جه‌نگی ده‌روونی

(به‌مه‌به‌ستی گۆرینی ره‌وت و کار‌کردنه‌ سه‌ر به‌رام‌به‌ر)

له‌خواره‌وه‌ ناماژه‌ به‌ هه‌ندی شیوازی جه‌نگی ده‌روونی ده‌که‌ین که
دوژمن بۆ به‌دیبه‌ینانی مه‌رامه‌کانی پشتیان بپ‌ده‌به‌ستیت:

١) کۆکردنه‌وه‌ ئا‌راسته‌کردنی راسته‌وخۆی رق و کینه‌ روه‌و به‌رام‌به‌ر.
به‌نامانجی وره‌ رووخاندن. به‌جۆریک که‌هرچی پ‌تی ده‌وتریت سۆزو
به‌زه‌یی نه‌یه‌یتیت له‌ئارا‌دا. یاخود ته‌نها یه‌ک خۆشه‌ویستی و یه‌ک رق و
کینه‌و رق لی‌بوونه‌وه‌ ب‌مینی‌و هیچی تر. تا ورده‌ ورده‌ نهم خۆشه‌ویستی و
رق لی‌بوونه‌وه‌ کۆده‌یتمه‌وه‌ که‌له‌که‌ ده‌بیت و رق لی‌بوونه‌وه‌ ده‌بیت به
ده‌رگای ده‌ست درێژی دل‌ه‌قی. به‌م جۆره‌ ده‌ست درێژی بیانوی بۆ
په‌یداده‌ک‌ریت و پاساوی بۆ ده‌هینرتمه‌وه‌، هه‌ست به‌ تاوان و سزای
و یزدانیش که‌ له‌وه‌و پیش سه‌بووه‌ له‌به‌رچا‌و ون ده‌بیت و نام‌ین. به‌م
جۆره‌ی با‌سمان کرد لایه‌نی ده‌ست درێژی‌کار کارده‌کاته‌ سه‌ر ناخ و
ده‌روونی جه‌نگاوه‌ره‌کانی.

٢) سووده‌رگرتن له‌ داکتۆکی‌کردن و ورۆزاندنی هه‌ندی بیرو‌را که‌ ده‌بارهی
ک‌سان و میلیه‌تان له‌ئارا‌دا‌یه‌. له‌رێژی پروپا‌گه‌نده‌ی چه‌واشه‌که‌رو
گوم‌پا‌که‌روه‌ نهم بیرو‌را‌و سه‌رنجانه‌ گموره‌ ده‌ک‌ریت و ده‌خرینه‌ پیش
چا‌و. بۆ نمونه‌ که‌سێ بیه‌وی دژی ر‌ی‌بازی‌ک یاخود میلیه‌ت‌یک بووه‌ستی
ده‌چی چی که‌م و کورتیان هه‌یه‌ ده‌یخاته‌ روو. هه‌ر به‌مه‌شه‌وه‌ ناوه‌ستی‌و
له‌وه‌نده‌ی بۆی بک‌ریت هه‌رچی خراپ‌و سلبیات هه‌یه‌ ده‌یداته‌ پالیان. خۆ
نه‌گه‌ر هه‌ندی که‌م و کورپی و ناتمه‌واوی هه‌بیت نه‌وا نهم فوسی تی‌ده‌کات و
قه‌به‌ی ده‌کات.

٣) هه‌لی‌ئاردن، واته‌ هه‌لی‌ئاردنی راستیه‌ک له‌نیوان کۆمه‌له‌ راستیه‌که‌دا.
به‌و جۆره‌ی که‌ له‌گه‌ل مه‌به‌سته‌کانیدا ده‌گونجیت و درۆوده‌له‌سه‌و
پروپا‌گه‌نده‌کانی له‌سه‌ر بنیات ده‌نیت.

٤) درۆکردن، ته‌مه‌یان لا‌وازترین هۆیه‌، چونکه‌ درۆی رووت سوودی نه‌وه‌
ته‌مه‌نی کورته‌. پشت به‌ستن به‌ هه‌ندی شتی راست و واقعی (منطق‌ی)
به‌رهمه‌که‌ی مسۆگه‌رت‌ه‌. له‌به‌رئه‌وه‌ ده‌بینی پروپا‌گه‌نده‌ی

هاوپه یمانه کان له جهنگی دووه مدها له هی گۆبلیزی نهلمانی سرکهوتووتر بوو که نه مدهی دواپی پشتی بهم ریسیاه بهست که ده لسی (درۆ بکه.. درۆ بکه.. تنا خه لک بهراستت ده زانن و ، پروات پی ده کهن) خو له م چه ر خه دا که هوشیاری مرۆفه کان زیاتر بووه درۆ کردنی بهردهوام زۆر سوودی نابوو سرکهوتوو نابوو. چونکه له زۆربهی کاتدا جهماوهر خوئی چاودیری رووداوکانه و چاوه ریئی ناکام و نامانجه کانه.

5) دوویات کردنه وه به شیوازو وینهی جوار و جوهر که هه موو شته کان هه مان وانا بگه یه نن. مه بهست له دوویات کردنه وه نه وه نیه وه ک تووتی شت بوتریته وه، به لو ده بیت دوویات کردنه وه کی هونه ریو نه ده بیو زانستی شاراوهره رهنگا ورهنگی وا بیت که له روالهت و دارپشتندا له وه که ی پیش خوئی نه چیت و جیاواز بیت.

6) بهخت کردن و ناشکر کردن مه بهست و نه کردنه وه ی بواری بۆ گومان دروست کردن و دوودلی و راپایی و تانه دان.

7) ناماژه کردن به (دوژمنیک) جا نه م دوژمنه راست بیت یان خه یال گرنگ نیه. نه مهش بۆ به هیز کردنی وره ی خه لکی و کۆ کردنه وه ی ههستی دوژمنکارانه یان و ناراسته کردنی بۆ دوژمنیکی به ده ره له وه ی هه لده ستی به پروپاگهنده که. بۆ نمونه شه ورپیو نه مریکی به کان دوا ی رووخانی په یمانی وار شوو بلۆکی رۆژه لات بۆ پاساودانی مانه وه ی په یمانی ناتوو دۆزینه وه ی دوژمنیکی ده ره کی، باس له وه ده کهن که ئیستا رابوونی ئیسلامیی جینگای دوژمنه کۆنه که ی گرتۆته وه. دیاره نه مه بۆ نه وه به هه یج ههستیکی دوژمنکارانه روونه کاته خاوه نی پروپاگهنده که. خه لکیش زیاتر ناماده یی شه وه یان تیا بیت که به ئیقاعی جهنگی ده روونی نه م بچولینه وه. مه یله دوژمنکاریه کانی مرۆف پیویسته ناراسته ی نامانجیکی دیاری کراو بکریت و به سه ریذا بپژیت، جهنگی ده روونیش به شیوازه ژیره ژیره کانی خوئی ریگا بۆ نه م نامانجه خویش ده کات.

تۆمه تبار کردنی دوژمن و ناوهرین به سه ریذا به ناویک که ره مزی شه پرخوازی بیت، وه کو (فاشی، نازی، توندپه و... هتد) ده چیته نه م خانه وه.

8) بۆ سه له مانندی شه مه بهستو نامانجه ی ده مانه ویت و جهخت له سه ر کردنه وه ی پیویسته پشت به سه رچاوه ی به هیزو متمانه دار به سه رتیت. بۆ نمونه بوتریت (... یه کئی که به چاوی خوئی شته که ی بینیه لیدوانیکی داو وتی... هتد)، یاخود (... دیلیک راگه یاندو وتی

که... هتد) یاخود (... کۆمه‌لی پزیشکی پسیپۆر رایانگه‌یاند که نه‌وه‌ی روویداوه به‌هوی م‌اده‌ی ژه‌هراویسه‌وه بووه... ناوه‌یتانی پزیشکی پسیپۆر دیل و یه‌کێ به‌چاوی خۆی بینویه‌تی هه‌ر له‌سه‌ره‌تاوه د‌نیاییه‌و متمانه بۆ مه‌به‌سته‌که دروست ده‌کات. هه‌رئوه‌نده‌ش مرۆف یه‌که‌م جار پێ‌ی قایل بوو له‌ دووباره‌کردنه‌وه‌وه هه‌ندێ شتیوازی تر وای لی‌ده‌که‌ن بچه‌سپین.

۹) بلاوکردنه‌وه‌ی نه‌و (شایعه)انه‌ی که ترس و دوود‌لسی و وات و یرسان و دل‌ه‌راو‌کتی ده‌یتنه‌وه‌وه، که نه‌مه سه‌ره‌تای به‌له‌رزه‌ خستنی به‌ره‌ی ناوخۆیه‌.

۱۰) به‌ده‌سته‌یتانی دۆستایه‌تی بێ‌لایه‌نه‌کان یاخود راکیشانیان بێ‌ناو هه‌مان ته‌وژم، لیره‌دا دره‌ده‌که‌ویت که نامانجه‌کانی جه‌نگی ده‌روونی جۆاروجۆره به‌رامبه‌ر لایه‌ن و دوژمن و دۆست به‌کارده‌هینریت.

۱۱) به‌کاره‌یتانی رادیۆی نه‌یتی نه‌م جه‌نگه رادیۆیی‌یه له‌کاتی جه‌نگی جیهانی دووه‌مدا به (جه‌نگی ره‌ش) به‌ناوبانگه بوو. وا باوه که نه‌م رادیۆیانه ده‌درینه پال کۆمه‌ل و ده‌ست‌وتاقمیکه که یان هه‌ر له‌بنه‌ره‌ته‌وه بوونیان نیه یاخود بوونیان هه‌یه به‌لام لاوازو هه‌رناوه.

۱۲) به‌کاره‌یتانی چه‌کی سیکسی یان چه‌زه سیکسیه‌کان و سه‌رچاوه‌وه هۆیه‌کانی تری رابواردن دژی کهسانی تر. زایۆنیه‌کان ده‌ستیکی بالایان له‌مه‌دا هه‌یه‌و تا ئیستا سو‌دی زۆری له‌م چه‌که وه‌رگرتوه‌وه دژی فه‌له‌ستینیه‌کان و ولاته‌ عه‌ره‌یه‌یه‌کانی ده‌وروبه‌ر.

۱۳) هه‌ولدان بۆ سه‌ر‌لی‌تی‌کدان و چه‌واشه‌کردن له‌پیش ده‌ست‌کردن به‌هه‌ر جم‌وجول‌یکی سیاسی سه‌ربازی، نه‌مه‌ش له‌په‌نگای رادیۆو رۆژنامه‌وه هه‌والی ته‌واو پێچه‌وانه یاخود هه‌یم‌ن که‌روه‌وه لانه‌کردنه‌وه به‌لای نیازو مه‌به‌سته‌ شاراوه‌کاندا.

۱۴) هه‌ولدان بۆ بلاوکردنه‌وه‌ی گومان و نه‌هه‌یتنی متمانه‌ی هاوولاتی به‌رامبه‌ر ریشه‌ی می‌تووبی‌وه که له‌په‌وروو شانازییه نه‌ته‌وه‌یه‌یه‌کان. نه‌مه‌ش له‌په‌یناو نه‌وه‌ی دوژمن په‌ستی لی‌تیریت و توانای به‌رگری نه‌مینی‌وه تووشی سه‌رشۆری و لاوازی ببیت. زۆر جار ده‌ست لی‌ته‌شان‌دنی بێ‌هۆو گرتن و نه‌شکه‌نجه‌دان له‌سه‌ر ساده‌ترین شت و ته‌قاندنه‌وه‌ی مالی خه‌لکی، به‌مه‌به‌ستی چۆکیت‌دادان و دل‌ه‌راو‌کتی و لاوازکردنی په‌یوه‌ندی مرۆف به‌ زه‌وی و نیشتمان‌که‌یه‌وه‌وه ناچارکردن به‌ کۆچ کردن و ولات به‌جێ‌هه‌یتن، په‌یره‌وه‌که‌ریت، نه‌و سیاسه‌ته‌ی له‌دژی‌ه‌کورد پیاوه ده‌که‌ریت

نمونه‌ی هکی روشن و زه‌قی شم شیوازه‌یه. ده‌بینی هه‌ولی زور دراوه
بسه‌لمیترئ زمانی کوردی زمانیکی سه‌به‌خو نه‌بووه. کورد له بنه‌په‌تدا
نه‌توه نین، توانای خو‌به‌پروه‌بردنیان نه، جا سیاسی ویرانکاری کردنی
خاک و ناواره‌کردن و شالوی راگو‌یزان و جینۆسایدو .. هتد هه‌موو
نه‌مانه نامرازی راپه‌راندنی شو سیاسیته بوون، هه‌وله‌کان له‌دژی
نیسلا‌میش به‌هه‌مان شیوه هه‌بووه هه‌یه.

هه‌ولیکی زور دراوه بو شه‌وی بیخه‌نه روو که میژووی نیسلام میژووی
خوین ریژیو زور‌داری نا‌کوکیه هه‌روه‌ها (فقه‌ی) نیسلامی له‌ژیر
کاریگه‌ری یاسای رۆمانیدا نوسیراوه و زانسته‌کانی تریش زیاتر هی
یۆنانیه‌کان بوون...هتد.

۱۵) ادروستکردن و بلا‌و‌کردنه‌وی بلا‌و‌کراوه و به‌دیانامه‌ی ساخته دژی لایه‌نی
که تیایدا باس له نا‌کوکیو گه‌نده‌لیو خرابی شو لایه‌نه ده‌کات و به‌ناوی
ده‌سته‌په‌کی ناو شو لایه‌نه‌و بلا‌وده‌کریشه‌وه. بو شه‌وی وا له خه‌لکی
بگه‌یه‌نیت نا‌کوکیو دو‌وبه‌ره‌کی له ریزه‌کانی شو ریک‌خراوه‌دا بلا‌بو‌توه‌و
کو‌مە‌لی خه‌لک رازی‌نین به گوئی سیاسی سه‌ر‌کردایه‌تیا‌ن بکه‌ن.
وزور‌جار به‌یان‌که به‌و شیوه ده‌نوسریت که به‌رواله‌ت دل‌سوژیو
غه‌مخۆری بو چاره‌نوسی لایه‌نه‌که پتوه دیاره.

۱۶) تۆمه‌تیار‌کردنی هیژو ته‌وژمیکی دیاری‌کراو که سه‌ر به ولاتیکی
بینگانه‌یه‌و له‌ویوه ناراسته ده‌کریت و هه‌ول ده‌دریت ناسایشی ولاتی
په‌تیک بدریت. زور‌جار بو شم مه‌به‌سته که‌سایه‌تیو به‌یانامه‌و هه‌وال و
ده‌نگ و باسی درۆ...هتد داده‌تاشن بو شه‌وی جه‌ماوه‌ر باوه‌ر به
قسه‌کانیا‌ن بکه‌ن. ده‌شی پی‌او‌یکی خو‌یان بنی‌رنه ناو شو لایه‌نه‌و
له‌دو‌اییدا وای نیشاندنه که‌کاتی خیانه‌تی شه‌وانی بو ده‌ر‌که‌وتوه وازی
لی‌هیناون و چاو‌پیکه‌وتنی له‌گه‌لدا بکه‌ن و کاسیتی پی‌ پر‌یکه‌نه‌وه.
یاخود به‌پاره نه‌ندامیکی شو هیژه ده‌که‌رئو هه‌ندی شتی پی‌ده‌کریت
که‌ده‌یکه‌ن به‌به‌لگه‌ی ده‌ستیان.

۱۷) هه‌لسان له‌کاتی جه‌نگدا به‌هه‌ندی کاری وا که بیزاریو رقی جه‌ماوه‌ر
ده‌جولینیو دانیه‌پال دو‌ژمن. وه‌ک پرینی نه‌ندامی شه‌وانه‌ی کوژراون بو
نمونه لووت و گوئی پرینیا‌ن.

۱۸) گرتنی که‌سایه‌تیه‌کی ناسراوی سه‌ر به ته‌وژم و لایه‌نیو پی‌هوش‌کردنی
له‌رپی شیوازی موخابه‌راتیه‌وه به‌مه‌یو تلیاک بی‌یان هه‌رش‌شیوازیکی

هاوچهرخی تر، بۆ ئەوەی هەندێ رەفتار بنویستێ کە لەگەڵ شۆین و پلەو پایەیدا ناگونجیت جا بە کامیترای فۆتۆگراف و تەلەفزیۆنی وینەیی دەگرن و دوابی هەپرەشەیی لێ دەکەن کە ئەگەر هاوکاریان ئەکات یان واز نەهێنن ئەو وینانە دەخەنەبەرچاوی جەماوەر.

١٩) سوودوەرگرتن لە ئافەرەت بەجۆرەها شێوە. بۆ نموونە ئافەرەتی سۆزانی بەجەل و بەرگیکی ئیسلامی یەو دەتێرنە لای هەندێ ئیسلامخواز بۆوەی بتوانن لەخستەیی بەرن و دوابی وینەیی بگرن و یاخود ئافەرەتیکی لەو جۆرە بنیردریتە ناو ریکخراویکی ئیسلامیی ئافەرەتان و روالەتی ساختەیی ئیسلامیی پێبدەن و دوابی بەدەرەفتاریەکی پێ ئەنجام بدریت و ئەمە بکریتە کەرەسەیی پرۆیاگەندەو ناشیرین کردنی ریکخراوەکەو نەهێشتنی متمانەیی جەماوەر پێیان.

٢٠) شت خستەنە ناو مال و بارەگای لایەنێکی دیاریکراو. بۆ نموونە لایەنێ کە زیاتر بانگەشە بۆ پاکداوینیی دەست گرتن بە رەوشتە بەرزەکانەو دەکەن، لێ دەدرین، دوابی ئەو دەچن هەندێ حەپی منال نەبوون و وینەیی شەرماوەر دەخەنە بارەگاکەیان و خەلکی دەبەنە سەیری و بلاوی دەکەنەو، ئەوانەیی کە خۆیان لەم خەلکە کردبوو بە فریشتە ئەمانەبوون کە دەیبینن؟!

نەمرازەکانی جەنگی دەروونی ئە گۆندا

ئەوانەیی پێشەوە زیاتر نامرازی هاوچهرخی جەنگی دەروونین، هەر لە کۆنیشەووە چەندەها شێوازو نامرازی تری هەبوو کە لە خوارەو بە کورتیی نامرەیان پێ دەکەین:

١) دلەراوکی و ناشارامی و پەشتیوی نەو، بەبەکارهێنانی چەندان هۆی و روژتەری وەکو جینیۆپیدان.

٢) درۆبەدەسەو هەلبەستن و شێواندنی ئەو کێشەیی کە دوژمن لە پێتاویدا دەجەنگێ وە تاوانبارکردنی بزافی ئیسلامیی لەکاتی جەنگی ساردا کە دارەستی ئەمریکان، یاخود دانانی شۆرشێ کورد بە پیلانی دوژمنانی پێگانەو دەزگا مەخابەرانی جیهانی و ناوچەییەکان.

- ۳) باوهر لاوازکردن بهسهرکهوتن و بلاوکردنهوهی گیانی بهزین و ههرهسهپنان.
- ۴) دامهزراندن و دروستکردنی هیتزیکه گهوره و ترسناک و بهسووک سیرکردنی هیتزی دوژمن و لهشان و شکو داشکاندنی.
- ۵) ههرهشهکردن بههوی خوهرچهک کردنهوه.
- ۶) توکاندن و بلاوکردنهوهی ترس و لهرزو ترسان بهههزاریو مردن و شایعه بلاوکردنهوه.
- ۷) لهخوباییکردن و سهرلیتشیواندن و بهلین پیدان و ههرهشه لیکردن، ههرهها ههولدان بو راکیشانی کهسانی بیلایین و راپاو دوودل.
- ۸) سوودوهرگرتن و قوژتنهوهی ناکوکیسه ئاینی و نایدولوژیسهکان و بزواندنی ههستی تایههگهری و رهگهزیهرستی و تاودانی رق و کینه.
- ۹) سوودوهرگرتن له پهیوهندییهکانی ژن و میتردایهتی. بو نمونه ههولدان بهو سهربازانهی که لهبهرهکانی جهنگ دههنگن که هاوسهههکانیان خهریکی داوین پیسین و تووشی چهندهها نهخوژی شاراوهبوون. نهمه وا لهو سهربازانه دهکات باری خیزان و کهسوکاریان تووشی ناومیدی و دلهراوکییان بکات و تووشی وره بهردان و ههلانن بیتن.

خواریاستن لهجهنگی دهروونی

بو بهرههروبووونوهی جهنگی دهروونی و پوچهلکردنهوهی نهخشهکانی دهکرت ههر شوین پیتهی نهو بنههته زانستیانه ههلبگیریت. که نهو نهخشانهی لهسهر بنیات نهراوه. نهمه سهرکهوتوتورین ریگایه. نهمهش لیکولینهوهیهکی وردو بهردهوامی دهویت لهتهواوی نهو بارودوخ و قوناغانهی ولات پایدا تپههپوه و تپههپهپت.

ههرهوهها دهربارهی دانیشتوان و دهولهته دوست و دراوسیکانیش. سهرهپای سیاسهتی پهیوهندی به ولات و نیشتمانوه هدیبه. بو نهوهی ههموو بارودوخیک به گویرهی خوئی نهخشهی بو دابهپژیریت. لهخوارهوه نامازه بوگرنگترین نهو ریخو شوینانه دهکهین که بو خواریاستن له جهنگی دهروونی پتویست دهکات پهیرهویان لیبکرت و له پیش چاو بگیرین.

۱) لهبهرنهوهی جهنگی دهروونی نامانج تیایدا وره وباری دهروونیه، لهبهرنهوه پهروباوهرو نینمانیکی قولی نیشلامیی باشترین سهنگهری

خوبیاراستنه له ده (ی نهم جهنکه. باوهرداری راسته قینه له هره شه کانی دوژمن نارسهت. به لکم (هاتر گیانی قوربانیدان و تیکوژشانی لا به هیزتر ده کات.

(الذین قال لهم الناس إن الناس لدموا لکم فاخشوهم فزادهم إيماناً وقالوا حسبنا الله ونعم الوکیل) ال عمران/۷۳.

زانا دهر وون ناسه کان له سره شه هاروده ننگن که جهنگی دهر وونی زیاتر کار له مو سربازانه ده کات که خاوه نی باوه پریکی پته وو به هیزنین و هوشیاری سیاسیان ته سکو له ناستیکی ره و شنیبیری نرمدان.

(۲) له به ره شه وی تاک شه هیزه دهر وونی و فکریه ی که هدیته ی له کومه له که یه وه وریده گریت، له به ره شه ی پاراستنی گیانی کومه ل و هاریکاری و پشته ی به کگرتن و خوئو یستی، گیانی برایه تی و له به رچا و گرتنی به رژه وهندی گشتی په روه رده بگریت.

له ناو کومه لگایه کی موسلمانان وه کو کورده وار شدا نیسلام باشترین هموینی دروست کردنی شه گیانمو په روه رده کردنی تاکه کانه بهو به ها به رزانه. نیسلام زور به جوانی ده توانی شه یه کیه تیه فکری و دهر وونی و کومه لایه تیه به دپیښتیت و تووی خوئو یستی و برایه تی له ناو تاکه کانی کومه لگادا بچینیت و بیانکات به جهسته یه کی پته و.

(۳) هیمنی و له سره خوئی و خوین ساردی و ورد بوئو وه و تاووتوئی کردنی هممو هووال و چیرۆک و بهیت و بالوزرو چا و وړا ویکه. چونکه باشترین چه ک دژی چا و وړا و گوئی نی نه دان و بلاونه کردنه وه یه تی. هه لچوون و هه لپه کردن و بریاری سه ریپی و لینه کولینه وه له پنه رته ی رو دوا وه کان و ته ته له نه کردنیان، مرۆف به هه له دا ده بات و وای لی ده کات هه لو یستی تادروست بگریت.

(۴) بهر و ابون به سر کردایه تی و تیگه یشتنی سیاسه ته که ی دهر یاره ی کیشه ناو خوئی و دهره کیه کان. پیویسته مرۆف به تا بیه تی مرۆفی با وړه دارو دلسوژی راسته قینه ی گهل به وړو دان بیت، ده سیسه و پیلان و نه خشه ی ناحه زان دهر ک پی بکات، وانه بیت هه له بهر حه زنه کردن له ره خنه گرتن ره خنه بگریت. ده بیت ره خنه گرتن به ریرسانه و له شوینی خویدا بیت. بهو جوړه نه بیت خزمهت به دوژمن بکات و نامانجه کانی بینپته دی.

(۵) دهر خستنی راسته کانه بو خه لکی چونکه نه بوونی زانیاری و ناگایی پیویستی بو شاییه کی فکری دروست ده کات و نه نامانی کومه لگا

دهکات به نیچیریکی ناسانی پرویاگندهی ژه‌هراوی درۆ ده‌له‌سه‌ی
دوژمن.

ده‌سه‌لاتداره دکتاتۆزه‌کان له ناشکرابوونی راستیه‌کان زۆر ده‌ترسن، چونکه
په‌رده له‌رووی ریسوایی‌یه‌کان و کیشه مه‌ترسیداره که‌له‌که‌بووه‌کانی ناو
کۆمه‌ل هه‌لده‌مالتی و به‌مه‌ش به‌رژوه‌ندیان ده‌که‌ویتته مه‌ترسی‌یه‌وه.

٦) دوورکه‌وتنمۆه له‌هه‌ست کردن به‌لاوازی و په‌ژاره و ناتومیدی:

باوه‌ری ته‌واو به‌وه‌ی سه‌ره‌نجام سه‌رکه‌وتن بۆ خاوه‌ن هه‌ق و کیشه ره‌واکانه.
دیاره له سه‌غله‌تی و ته‌نگانه‌دا حه‌قیقه‌تی باوه‌ری باوه‌رداران
ده‌رده‌که‌ویت، تیکۆشه‌ری باوه‌ردار پستی وایه نازارو ناره‌هه‌تی‌یه‌کانی
ریگای خه‌بات و تیکۆشانی هه‌ق خوازانه مایه‌ی لی‌خۆشبوونی نزیک
بوونه‌ویه له‌خوای گه‌وره. گه‌ر له‌م پیتناوه‌شدا سه‌ری نایه‌وه نه‌وه
شه‌هیدیمو سه‌ره‌تای نه‌مری‌یه نه‌ک کۆتایی ژبان. قورشان به‌م گیانه
شوینکه‌وتوانی په‌روه‌رده ده‌کات.

٧) ده‌ولت پتویسته به‌رده‌وام چاودیری جه‌ماوه‌ری گه‌ل بکات. له‌گه‌لیاندا
کراوه‌بیت که‌نالی په‌یه‌وندی کردن له‌گه‌لیاندا والا و کراوه‌بیت. له‌بۆنه
دیاری کراوه‌کاندا سیاسه‌تی خۆیان بۆ روون بکاته‌وه. چونکه گۆشه‌گیری و
بێ‌ده‌نگی له‌ناست رووداوو چاوه‌پوانیه‌کانی گه‌لدا. به‌که‌مه‌ترخه‌می و
فه‌رامۆشکردن لیک ده‌دریتسه‌وه. زۆرشت وردکردنه‌وه درێژ دادپیش
دیسان له‌جیگای خۆیدا نیه‌وه ده‌بیت به‌مایه‌ی بی‌زاری و به‌نیشانه‌ی
ناته‌واوی و که‌م و کورتی رافه‌ده‌کریت.

٨) تۆکه‌یه‌ی پته‌وی به‌ره‌ی ناو‌خۆ. چونکه له‌کاتی جه‌نگدا باشترین
نیشتیوانی جه‌نگاوه‌رانه. خۆین گه‌رمی و باوه‌ری جه‌نگاوه‌ر له‌پشتگیری و
خۆین گه‌رمی خه‌زان و کۆله‌که‌ی له‌ناو نیشتماندا، سه‌رچاوه ده‌گریت.
پتویسته مه‌ده‌نیه‌کان سه‌ربازه‌کان تیبگه‌یه‌نن که له‌خۆشی و ناخۆشیدا
له‌گه‌لیاندا، وه به‌خته‌وه‌ری راسته‌قینه‌ و له‌راپه‌راندنی شه‌رکی
سه‌رشاندا. نه‌مریش و له‌خه‌مه‌تکردن به‌بیروباوه‌رو گه‌ل و نیشتماندا.

٩) وریابوون له‌به‌رامبه‌ر شالاوی داگیرکاری رۆشنبیری‌دا (الفرو الشالی) که
له‌به‌رگی نه‌ده‌بیاتی بێ‌لایه‌ن؛ یاخود هه‌ندی گۆشارو بلاو‌کراوه‌ی گومان
لی‌کراودا، خۆی گۆریسه‌وه. ده‌بیت رووناکبیرانی نیشتمانپه‌روه‌رو ده‌زگا
به‌رپه‌سه‌کان نه‌م نه‌خشیه بکه‌ن به‌که‌فی سه‌رناو. ریگا نه‌ده‌ن به‌هۆی

له دهنگی هه رای به هه بازارێ نامزوه ناسنامهو کهسایهتی نیشتمانی
بشهرهه به.

۱۱) هه بازارێ لهره به که له پوره کهلتور و رهسه نایهتی و میژووی نده وایه تیدا،
گهران به هه وای گهوه هه به نرخه کانیدا، به بی نهوهی نهمه و امان لی تیکات
به هه له پیمان به جیهانم وه بیچریت و مامه له وه په یقین له گهل رۆشن بیری به
هه و چه رخه کاندا نه که یه. هه که سهی که له پوری نه بیته، میژووی نی به.
که میژووش نه بوو بشهره تی نایته. سه ره نه جام توانای خه بات و به ره نگاری
نایته. هه کاریکی و ره به مرزی و ده و نه به زین، هه سه تکرده به سه رفرازی و
میژووی پرشن گدارو زهرین.

۱۱) زیاده کردنی هه ریکاری و ئال و گهری به بیوه ندی له گهل گهل و ده و له نه
دراوسه پیکاندا. نهمه هه له فری و هه رز و وه فدی لاوان و راگه یاندن و
ده زگا رۆشن بیری که نهمه که ده بیته فراوانی و نی به ره ی بی لایه نی و
گۆشه گیری سیاسی ناهیلته.

۱۲) قه لاجۆ کردنی چالاکیه کانی تابوری پینجه م، نه وه ه به م خالانه ی لای
خواره و:

۱- بوونی به رنامه یه کی هوشیار کردنه وه هه مه لایه نه. به مه به سه تی
گه سه پیدانی هه سه تی به ره به سه یاریه تی لای هه و اولاتیان و ده رختنی نیازه کانی
دوژمن و، جه خت کردنه سه ره نه وه و ته رانکاری و په مه ترسه یی که تابوری
پینجه م سه یی هه له ده سه تی. له گهل روونکرده نه وه ی شه پوازو جوړه کانی کارو
چالاکیه کانیدا.

۲- به ده بی پمانی به کیه تی نیشتمانی، بو نه وه ی به که ریکاری و به کانی تابوری
پینجه م دزه ی لیه نه که ن، چونکه گهل یکی بی شه پزه و لیکه له وه شاهو باشترین
شوینی نه وانه.

۳- سه وردانان بو چالاکی بیگانه کان و چاودهری کردنیان.

۴- هه و لدان بو ده سه تگی و کردنی سه پخو و چلکا و خو رانی دوژمن و
پا کردنه وه ی ولات لیان.

۱۳) گه رته به ری رۆ شوینی و ره و سه هیز بو قه لاجۆ کردنی نی سه تی خباراتی
دوژمن و خو یاراستن له کاری جاسوسی و تیکه ده رانه. په و سه ته نهم
چالاکیانه له گهل جهنگی دره و ونیدا ریک به خریت.

۱۴) چاودهری کردنی ده زگا کانی راگه یاندن بو نه وه ی نه و با به فانه
بلاونه که نهمه که دوژمن بو سه زه انی جهنگی ده روونی سه و دیان

- لیتوره دره گریت. ههلبهته نابیی شهمه بگریت به بیانوو بۆشهوهی نازادی راگه یاندن نه مینتو شو ده زگایانه نه توانن له دیارده دزیوه کان بدوین.
- ۱۵) دانانی سیاسه تیکی یه کگریتووی راگه یاندن بهمه بهستی ده رختستی حهقیقهتی دوژمن له بهرامبهر رای گشتی ناوخواو جیهاندا.
- ۱۶) ههلویت دیاری کردن له بهرامبهر رو داوه کانداههروه ها ناگاییو شماره زایی پهیدا کردن بهسهر بنچینه کانی جهنگی دهروونی دوژمندا.
- ۱۷) ههلسانی دهولت به لیکۆلینهوه له داخوازیو پیداویستیه کانی گهل و دهسته بهر کردن و تیرکردن یان. چونکه گهلکی ههژارو بی بهش کیلگه یه کی به پیتی جهنگی دهروونی دوژمنه. پتویسته خپرو پیری ولات بۆ خۆشگوزهرانی دانیشتوانه کی به کاریت. چونکه نایه کسانی و ههژاریو بی دهه تانی جهماوه رو ناعه داله تی له دابهشکردنی ساماندا ریگا بۆ ههوله تیکده ره کانی دوژمن ده کاتهوه.
- ۱۸) جهنگانه دژی گهنده لسی سیاسیو نابوریو کارگری له دام و ده زگاکانی دهولت و ریکخراوه جوارو جۆره کانداههروه ها دوورکه و تنه وهی کاربه دهستان له یاری کردن به سامانی ولات و به فیرۆدانی له رابواردنی شه خسیدا.
- ۱۹) پیره و کردنی دیموکراسیهت له موماره سه کردنی دهسه لانی سیاسیداو دابین کردنی نازادی سیاسیو مه دهنیه کان. تا کو گهل رژیمه کی به مولکی خۆی بزانیو دوژمن نه توانی نا کوکی نیوان گهل و رژیم که له ولاته دکتاتوره کانداهه نارادایه، به قازانجی خۆی بقۆزیتموه.

سەرچاوه كان :

- ١- صلاح نصر ، الحُرب الثانية، القاهرة، ١٩٦٧.
- ٢- موسى زناد / الحرب النفسية ، مكتبة اله بغداد / ١٩٨٤از
- ٣- العامري/ عصام فاهد جواد، الدعاية الايرانية و. دارالحرية للطباعة، ١٩٨٧.
- ٤- مصطفى سعيد، فن الدعاية ، جامعة بغداد، ١٩٦٧.
- ٥- تازاد قزار، الدعاية والاشاعة والحرب النفسية، ملزمة غير منشورة، ١٩٩٣.
- ٦- النظرية الاسلامية في الحرب النفسية، القاهرة، دار الاعلام ، ١٩٧٩.
- ٧- الدكتور عبداللطيف حسنين فرج والدكتور عزالدين جميل عطية، علم النفس العكسكري، دار الشروق، ١٩٨٧م.
- ٨- الدكتور احمد نوفل، دراسات إسلامية هادفة، الاشاعة، دار الفرقان للنشر والتوزيع، عمان، ١٩٨٣.
- ٩- خدبات / جهنگی سايكۆلۆجى بدعس و جهنگى سايكۆلۆجى كوردو مهسهلهى ئيعلام، له بلاوكراوه كانى دهزگای ديموكراسى، ١٩٩٢.
- ١٠- الحرب النفسية ، سلسلة الثقافة الثورية ٢٩، المؤسسة العربية للدراسات والنشر، بيروت، بدون سنة.
- ١١- مجلة التوحيد العدد ٧٨ تشرين الأول ١٩٩٥.
- ١٢- مجلة التوحيد العدد ٦٧ تشرين الأول ١٩٩٣.
- ١٣- كۆمهله، گۆشارى كۆمهلهى ره نجهه رانى كوردستان، ژماره (١٦) خولى (٣) نيسانى ١٩٨٧.
- ١٤- د. كامل الدباغ ، الحرب النفسية، سلسلة الموسوعة الصغيرة، ١٩٧٩/٣٨/بغداد.
- ١٥- مجلة الدعوة/ العدد ٥٩، السنة الرابعة، مارت ١٩٩٧.
- ١٦- د. ماجد ربيع / الحرب النفسية في الوطن العربي، بغداد ١٩٨٩.
- ١٧- دراسات إسلامية لأحد علماء الأزهر.
- ١٨- حرب الاشاعات وكيفية دحرها.

لاپه ره	بابه ت
۳	
۵	ځنگي دهررووني
۸	کورنه تیه ځي میژوویی
۱۰	مه ترسی و بایه ځي جهنگي دهررووني
۱۲	شیوازه کانی جهنگي دهررووني
۱۲	یه که م کوشتر
۱۳	دووه م : جهنگي نابووری
۱۴	سی یه م : جهنگي سیاسی
۱۵	چوارم : پرویاگه نده
۳۴	پینجه م : چاووړاو (الشانعه)
۶۲	نامرازه کانی جهنگي دهررووني
۶۸	جوړه کانی جهنگي دهررووني
۷۰	خاسیه ته کانی جهنگي دهررووني
۷۱	قوناعه کانی جهنگي دهررووني
۷۲	نامانجه کانی جهنگي دهررووني
۷۷	شهندي شیوازي عه مه له جهنگي دهررووني
۸۱	نامرازه کانی جهنگي دهررووني له کوندا
۸۲	خوپاراستن له جهنگي دهررووني
۸۷	سه رچاوه کان

منتدى اقرأ الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

الحرب النفسية

بقلم
أبوبكر علي

١٩٩٧م

١٤١٨هـ

له بلاو كراوه كانس كتيبخانهى روضه شيبو
سلطمانى - بازاری راهرين

له چاپخانهى وهزارهتى پروه رده چاپ كراوه